

Василь Іванович Шуляр

СУЧАСНИЙ УРОК ЛІТЕРАТУРИ: ТЕХНОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ

Навчальний посібник

Редактор *Ю. Сафронюк*.

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *А. Семененко*.

Друк *С. Волинець*. Фальцювальню-палітурні роботи *А. Грубкіна*.

Підп. до друку 02.09.2009 р.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 7,91. Обл.-вид. арк. 5,02.

Тираж 100 пр. Зам. № 2726.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: vrector@kma.mk.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.

Василь Іванович Шуляр

СУЧАСНИЙ УРОК ЛІТЕРАТУРИ: ТЕХНОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ

Навчальний посібник

- ❖ СУЧАСНА КЛАСИФІКАЦІЯ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРИ
- ❖ АРХІТЕКТОНІКА, КОМПОЗИЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ
- ❖ СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА
- ❖ УЧЕНЬ-ЧИТАЧ І ВЧИТЕЛЬ ЛІТЕРАТУРИ
- ❖ МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНЯ-ЧИТАЧА
- ❖ МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ

Миколаїв – 2009

УДК 371.321.1:821.161.2
ББК 74.261.8
Ш 95

ДЛЯ НОТАТОК

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Чорноморського державного університету імені Петра Могили
(Протокол № 6 від 18.06.2009 р.)

Рецензенти:

Токмань Г.Л., доктор педагогічних наук, професор (завідувач кафедри літератури і методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди);

Куцєвол О.М., доктор педагогічних наук, професор (завідувач кафедри методики філологічних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського);

Базиль Л.О., кандидат педагогічних наук, доцент (завідувач кафедри української літератури Глухівського державного педагогічного університету імені Олександра Довженка);

Купцова В.В., учитель-методист Миколаївської гімназії № 2, заслужений учитель України;

Яценко Н.А., учитель-методист Першої української гімназії імені Миколи Аркаса, спеціаліст вищої категорії;

Назаренко Л.А., старший учитель загальноосвітньої школи I-III ступенів № 45, спеціаліст вищої категорії.

Ш 95

Шуляр, В.І.

Сучасний урок літератури: технологічні моделі: [навчальний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 136 с.

ISBN 978-966-336-150-5

Автор запропонував у посібнику технологічні моделі до сучасного уроку літератури за модифікованою класифікацією. Уперше розроблено й у системі представлено архітектуру, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя літератури з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою.

Видання розраховано на науковців, методистів, учителів-практиків, студентів.

УДК 371.321.1:821.161.2
ББК 74.261.8

ISBN 978-966-336-150-5

© Шуляр В.І., 2009
© ЧДУ ім. Петра Могили, 2009

ВСТУПНЕ СЛОВО АВТОРА

*Педагогічна діяльність, яка є сплавом науки і мистецтва,
за своїми компонентами завжди передбачає творчість
(В. Сухомлинський).*

*Наше педагогічне виробництво ніколи не будувалося за
технологічною логікою, а завжди за логікою моральної проповіді
(А. Макаренко).*

*... уміння створювати відповідний стан уроку, інтерпретувати знання,
імпровізувати під час уроку, знаходити гармонію у формуванні фактичних
й узагальнених знаннях – велика Майстерність учителя
(М. Палтисhev).*

*Сітка організація навчальної діяльності через кожну навчальну дію
є основою цілісності навчання та виховання, опосередкованим фактором
оволодіння умінням ужитися, поштовхом до самореалізації особистості учня
(М. Гриньова).*

*Тільки точні знання, точний розрахунок
і твереза думка можуть бути справжнім знаряддям педагога
(Л. Виготський).*

*... методика боїться випадковості, безсистемності,
невідомості у вчинках учителя
(М. Рибникова).*

*Стає майстром педагогічної праці найшвидше той,
хто відчуває в собі дослідника
(В. Сухомлинський).*

Методика літератури потребує сьогодні перегляду, зважаючи на ті зміни, що відбуваються в освітньому просторі. До них можемо віднести: співпраця суб'єктів навчального процесу на компетентнісно-діяльнісній основі; широке впровадження навчальних технологій; використання інформаційних засобів навчання; перехід на

профільну диференціацію; індивідуалізація та особистісна зорієнтованість співпраці з учнем-читачем; залучення дистанційних форм організації навчального процесу; інклюзивна освіта для дітей з обмеженими можливостями; література в системі елективних курсів і т. ін. Цей список можна продовжити. І все це стосується вчителя-словесника й учня-читача в системі літературної освіти.

Заперечувати, відмовлятися від спадщини дидактів і методистів, пошуків і здобутків практиків, думаю, невдячна справа. Стверджувати, що методика викладання літератури в загальноосвітній школі це тільки мистецтво чи наука, теж немає підстав. За нашим переконанням, у ній поєднані обидві сторони: без майстерності і віртуозності вчителя літератури, його озброєності досягненнями науки (філософії, психології, дидактики, методики, літературознавства тощо) для учня-читача художній твір, з яким він зустрічається, може залишитися несприйнятим, непережитим, і «нетлінна сутність» його тканини залишиться непізною. Щоб цього не відбулося, принципово важливо вчителю-словеснику враховувати специфіку літератури як мистецтва слова, але не забувати, що це й наука.

Безумовно, що основною і домінуючою формою організації навчального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах залишається урок. Поняття «урок» уживатимемо умовно, бо він може матеріалізуватися в різноманітних формах організації навчального процесу. Підставою для цього є Закон України «Про загальну середню освіту», стаття 13. **Форми навчання**, де зазначено, що навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється за груповою та індивідуальною формами. Отже, можемо стверджувати, що активними формами можуть бути як колективні (урок, групові заняття), так й індивідуальні (з одним учнем, двома-трьома, очні, заочно-очні, дистанційно-віртуальні й інші комбінації).

Додамо, що цим же законом, ст. 9, визначено й різні **типи середніх навчальних закладів**: *загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів* (I ступінь – початкова школа, II ступінь – основна школа, III ступінь – старша школа, як правило, з профільним спрямуванням навчання); *спеціалізована школа (школа-інтернат)* – загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів; *гімназія* – загальноосвітній навчальний заклад II-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до профілю; *лицей* – загальноосвітній навчальний заклад III ступеня з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою; *колегіум* – загальноосвітній

ДЛЯ НОТАТОК

З М І С Т

ВСТУПНЕ СЛОВО АВТОРА	3
1. Учитель-словесник і учень-читач у просторі сучасного уроку літератури	8
2. Класифікація типів уроку літератури та їх різновидів	23
2.1. Модифікована класифікація уроку літератури з урахуванням дидактичної мети та специфіки літератури як мистецтва слова	23
2.2. Новаційна класифікація уроку (заняття) літератури зі змінною нестандартною структурою	24
2.3. Новаційна класифікація уроку (заняття) з літератури за нетрадиційною структурою	25
2.4. Інноваційна класифікація уроку (заняття) літератури з використанням педагогічних технологій навчання	25
3. Урок літератури як поняття	27
4. Змістові лінії літературної освіти учня-читача	30
5. Модель компетенцій суб'єктів літературної освіти	32
6. Оцінка рівня сформованості літературної компетентності учня-читача за компетенціями	38
7. Технологічні моделі уроку літератури	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95
ДОДАТКИ	112
А – Програмно-тематичний комплекс планування вивчення курсу літератури (модель)	112
Б – Проектно-конструкторська модель уроку літератури (інформаційна картка уроку літератури; модель уроку-заняття з літератури)	124
В – Програма вивчення літературної теми (для учня-читача)	126
Г – Анкета	127
ЗАМІСТЬ ВИСНОВКІВ	130

навчальний заклад III ступеня філологічно-філософського та (або) культурно-естетичного профілів; *загальноосвітня школа-інтернат* – загальноосвітній навчальний заклад з частковим або повним утриманням дітей, які потребують соціальної допомоги за рахунок держави; *спеціальна загальноосвітня школа (школа-інтернат)* – загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; *загальноосвітня санаторна школа (школа-інтернат)* – загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування; *школа соціальної реабілітації* – загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують особливих умов виховання (створюється окремо для хлопців і дівчат); *вечірня (змінна) школа* – загальноосвітній навчальний заклад II-III ступенів для громадян, які не мають можливості навчатися в школах з денною формою навчання.

2. Інші навчальні заклади системи загальної середньої освіти: *позашкільний навчально-виховний заклад* – навчальний заклад для виховання дітей та задоволення їх потреб у додатковій освіті за інтересами (науковими, технічними, художньо-естетичними, спортивними тощо); *міжшкільний навчально-виробничий комбінат* – навчальний заклад для забезпечення потреб учнів загальноосвітніх навчальних закладів у профорієнтаційній, допрофесійній, професійній підготовці; *професійно-технічний навчальний заклад* – навчальний заклад для забезпечення потреб громадян у професійно-технічній і повній загальній середній освіті; *вищий навчальний заклад I-II рівнів акредитації* – навчальний заклад для задоволення потреб громадян за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста і бакалавра з одночасним завершенням здобуття повної загальної середньої освіти.

У старшій (профільній школі) можуть створюватися навчальні комплекси. Формат такого навчання організовано на рівні **профільного класу** (за напрямом пофілізації, наприклад, суспільно-гуманітарним), **групи** (за навчальним профілем, наприклад, філологічний та історико-правовий), **за індивідуальним навчальним планом і програмою** (для літературно-обдарованих дітей), **динамічних (різновікових) груп** (для паралельних класів або різновікових у малокомплектних школах; за наявності не менше 12-ти учнів у групі, наприклад, курс за вибором «Література постмодернізму», 12-А і 12-Б класи або 10-11 класи), **міжшкільних профільних груп на базі різних типів навчальних закладів:** *НВК* (навчально-виховний комплекс), *ПШТ* (профільна школа інтернатного типу), *ОСШ* (опорна старша школа),

МНВК (міжшкільний навчально-виробничий комплекс), **ЗНЗ ВНЗ** (загальноосвітні навчальні заклади на базі вищих навчальних закладів).

Обсягове цитування вищеназваного необхідне для розуміння, у якому неоднозначному й складному просторі перебувають суб'єкти навчального процесу. Це потребує багатоваріантності використання уроку як такого, методик, умінь організувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утверджуючи всіма засобами цінності і гідності дитячої Я-особистості.

Сьогодні диференціація, індивідуалізація, особистісно зорієнтоване навчання і виховання учнів стають основоположним принципом роботи середніх загальноосвітніх навчальних закладів. У них створюється педагогічна система на засадах врахування освітніх потреб, можливостей і пізнавальних інтересів школярів, яка забезпечує як роботу з обдарованими дітьми, так і запобігання неспішності і відставанню учнів. Це досягається, на нашу думку, за умови наявності різних і в той же час вибудованої самим учителем літератури класифікації уроків, яка враховуватиме дидактичні й специфічні до предмета типи уроків, щоб задовольнити читацькі запити учнів, сприяти в досягненні ними найкращих освітніх результатів, формуванні їх літературної компетентності. Реалізація зазначеного стане можливою завдяки варіативності класифікацій, які враховуватимуть тип навчального закладу, форми організації навчального процесу, рівень літературного розвитку учня-читача (класу), його літературної компетентності, майстерності і кваліфікації вчителя-словесника, матеріально-технічної бази навчального закладу, навчально-методичного забезпечення кабінету та ін.

Нами пропонується для суб'єктів навчального процесу програмно-тематичний комплекс планувальної діяльності вчителя літератури та учня-читача, який детально описано в ряді публікацій [168; 170; 173-174] і подано в додатках [А; Б; В].

Технологічні моделі уроків літератури розроблено до модернізованої класифікації, яка враховує дидактичну мету та специфіку літератури як мистецтва слова. Автор подав архітектоніку кожного типу й різновиду уроку літератури, розкрив його змістове наповнення. Кожна модель має інваріантну складову (позначено римськими цифрами і виділено жирним шрифтом) та варіативну (арабськими цифрами визначено умовні назви навчальних ситуацій, які вчитель може обирати, доповнювати під час планування вивчення конкретної літературної теми, не порушуючи систему уроків обраної класифікації). На жаль, сьогодні

у вітчизняний, так і європейський культурний простір, не втративши «себе-у-світі», своє Я. Головне, щоб кожен розумів, що готових рекомендацій і рецептів знайти він не зможе. І читач-учень, і вчитель літератури весь час перебуватимуть у режимі непростого вибору, у ситуації побудови власної траєкторії літературно-мистецького (професійно-фахового) акме-розвитку за синергетико-аксіологіко-акмеологічною парадигмою.

У досягненні результату кожен має нести відповідальність самостійно за свій вибір, за свою читацьку й життєву позицію, своє майбутнє, не звинувачуючи один одного. Майбутнє кожного у своїх руках незалежно від обставин. Усвідомлення цього сьогодні тільки допоможе вибудувати власну методіку, технологію співпраці й реалізовувати її по-своєму. Очевидним є те, що кожен має прагнути до того, щоб спільно створити атмосферу уроку, від якої й учневі, і вчителеві хотілося б жити й діяти в гармонії задоволення.

Автор надзвичайно вдячний рецензентам за висловлені побажання та зауваження.

*Узнати можна тільки те, що, котре приручиш
(Антуан де Сент-Екзюпері).*

*Майбутнього не треба чекати з надією чи страхом.
Майбутнє треба будувати
(В. Сурков).*

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКІВ

Закінчено першу частину-спробу обґрунтувати нові підходи до планувальної діяльності вчителя й учня-читача в системі літературної освіти на компетентнісно-діяльнісній основі. Свої думки, пропозиції щодо технологічних моделей сучасного уроку літератури (і не тільки) читач може викласти, заповнивши анкету (додаток Г), або в довільній формі висловити своє ставлення до прочитаного, надіславши авторові для подальшого переосмислення та вдосконалення. У спілкуванні знайдемо істину!

Пройде час і він засвідчить, наскільки запропоноване є життє- й конкурентоспроможним у професійно-фаховій діяльності вчителя літератури. Комусь здається, що це надзвичайно складно, бо занадто багато нових понять і підходів. Хтось буде здивований тим, що автор намагається технологізувати гуманітарну сферу й посягає на людинознавчу дисципліну – літературу. Для когось це стане рятівним засобом у досягненні спільного результату співпраці «учень-читач → художній твір → засоби комунікації ← учитель літератури». Знайдуться й ті, хто заперечуватиме такий підхід у конструюванні змісту літературної освіти учня-читача. Будуть колеги, які, усвідомивши запропоноване, вийдуть на своє розуміння побудови сучасного уроку літератури. Для нас принципово важливо, щоб урок (заняття) вибудовувався так, щоб усім суб'єктам навчально-виховного і літературно-мистецького процесу було комфортно, розмова відбувалася конструктивно, толерантно ставилися до думки кожного, поважаючи альтернативне. Якщо в такій гармонії проживатимуть суб'єкти літературної освіти, то буде надія на УСПІХ.

Звичайно, немає готових рецептів і стереотипів на його досягнення. Кожен зможе, якщо повірить у себе, якщо захоче діяти, не зволікаючи, прагнучиме до конструктивної співпраці, щоб відчутти істинне задоволення від зустрічі один з одним, ХУДОЖНІМ ТВОРОМ. А це і є співпраця на компетентнісній основі, особистісно зорієнтований простір сучасного уроку літератури, фасилітативні стосунки суб'єктів співпраці, індивідуалізовано-діяльнісний підхід, де духовно-естетичні домінанти художнього твору допоможуть кожному стати успішною людиною, яка зможе толерантно ввійти як

планувальна діяльність словесників (і не тільки) регламентується або програмою, або спрощеним календарно-тематичним планом, де зазначено тему й дату уроку. Ми пропонуємо по-іншому розставити акценти: програмно-тематичне планування (комплекс) вивчення курсу літератури, де складовими будуть: **1.*** *Прогностична змістова лінія: система навчальних цілей курсу літератури – СНЦ-Л.* **2.*** *Проектно-конструкторська модель курсу – ПКМК-10 клас.* **3.*** *Проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми – ПКМТ-10 клас.* **4.*** *Прогнозовані результати літературної компетентності (відповідно до державного стандарту «Література»).* **5.** *Проектно-конструкторська модель уроку літератури – ПКМУ-10 клас.* **6.** *Програма дій учня-читача в системі літературної освіти.* **7.** *Траєкторія (модель компетенцій) літературного розвитку учня-читача.* **8.** *Орієнтовна програма комунікативно-мовленнєвої діяльності учня-читача.* **9.** *Засоби діагностики літературно-читацьких досягнень старшокласників.*

Примітка: * – для обов'язкового затвердження дирекцією навчального закладу; останні позиції – за узгодженням сторін.

Технологічні моделі вчитель літератури може використати під час підготовки до уроку в будь-який спосіб: 1) у «рукописному» традиційному варіанті (складання конспекту від руки); 2) з допомогою комп'ютера у вордівському форматі (виділяємо необхідне → копіюємо → вставляємо → дописуємо необхідне); 3) з використанням електронної програми, яка виконуватиме всі технічні операції, а вчитель наповнюватиме модель уроку літератури конкретним змістом.

Нами проведено десятки семінарів із означеної проблеми в різних регіонах України (Херсон, Миколаїв, Полтава, Кіровоград, Харків, Донецьк, Суми (Глухів), Ужгород (Мукачево), Івано-Франківськ, Київська обл. та ін.). Зустрічі, анкетування, співбесіди, спостереження та апробація напрацьованого засвідчили необхідність і ефективність авторської системи.

У планах автора – до кожної запропонованої ним класифікації в цьому посібнику розробити такі ж технологічні моделі, щоб полегшити вчителю літератури підготовку до уроку, не обмежуючи його креативний потенціал діяльності. Головним також є забезпечення колег, особливо молодого фахівця, від порушень усталених законів, норм і правил методики підготовки та проведення уроку, вивчення художнього твору тощо, щоб кожен суб'єкт навчального процесу одержав естетичне задоволення від співпраці.

1. УЧИТЕЛЬ-СЛОВЕСНИК Й УЧЕНЬ-ЧИТАЧ У ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ

Реформування освіти в Україні потребує зміни в конструюванні як змісту літературної освіти, так і форм організації навчального процесу. Цінність названих складників залежить від того, наскільки вони забезпечать оптимальність і доцільність застосування методик і технологій, сприятимуть у досягненні прогнозованого гарантованого результату. Важливо, щоб національно зорієнтована Я-особистість учня-читача формувалася як гуманна, креативна, компетентна, критично мисляча, здатна до сталого безперервного саморозвитку, толерантно й конструктивно жити й діяти в змінному середовищі, комфортно «себе-в-ньому» відчувати, сприяти такому проживанню й іншим членам соціуму.

Розуміння вищевикладеного стане дійовим, якщо кожен із суб'єктів навчального процесу зреагує на ті європейські виклики, які зроблено нашому співтовариству. Для цього кожен має оволодіти такими здібностями: бути функціональним у нових умовах; жити й діяти локально і глобально; розуміти людину як найвищу цінність; функціонувати в глобалізованому інформативно насиченому суспільстві; долати асиметрію між матеріальністю й духовністю; забезпечувати конструктивізм у діях та утверджувати толерантність у житті.

Ті зміни, що відбуваються в суспільстві взагалі та освітянській галузі зокрема, принципово важливі для розуміння, що функції навчально-пізнавального процесу загальноосвітніх навчальних закладів сьогодні дещо інші. Їх ми можемо означити так: транслятивно-перетворювальна; соціалізаційно-адаптивна; проєктувально-конструкторська; організаційно-консультативна; інформаційно-візуалізаційна; компетентнісно-оцінювальна; контролювально-корегувальна.

Реалізація названих функцій потребує розроблення такої концепції уроку та моделі стосунків «учень-читач – автор, літературний персонаж (художній твір і його композиційні компоненти) – учитель літератури», де б створювалися умови для самовизначення, самореалізації кожного суб'єкта навчального

17. Чи готові Ви використовувати «Конструктор уроку...» у своїй практиці моделювання уроку літератури за компетентнісною парадигмою?

А) так; Б) частково; В) ні

Обґрунтуйте свій вибір: _____

Щирою вдячністю!

Автор Василь Шумар

8. Чи передбачає «Конструктор уроку...» формування літературної компетентності учня-читача та його компетенцій?
А) достатньо; Б) частково; В) не передбачає
9. Чи враховує «Конструктор уроку...» специфіку літературного матеріалу, який вивчається відповідно до типу (різновиду) уроку літератури?
А) достатньо; Б) частково; В) не враховує
10. Чи передбачає «Конструктор уроку...» максимальний облік особливостей вивчення літературного матеріалу відповідно до віку учня-читача?
А) достатньо; Б) частково; В) не передбачає
11. Чи враховує «Конструктор уроку...» родово-жанрові особливості вивчення літературного матеріалу?
А) достатньо; Б) частково; В) не враховує
12. Чи полегшує «Конструктор уроку...» підготовку вчителя літератури до проектування моделі уроку?
А) достатньо; Б) частково; В) не полегшує
13. Чи забезпечує «Конструктор уроку...» досягнення учнем-читачам планованих результатів?
А) достатньо; Б) частково; В) не забезпечує
14. Чи дозволяє «Конструктор уроку...» реалізувати свої творчі задуми й потенційні можливості вчителів літератури?
А) достатньо; Б) частково; В) не дозволяє
15. Чи сприяє «Конструктор уроку...» ефективності й результативності співпраці учня-читача й вчителя літератури на компетентнісній основі?
А) достатньо; Б) частково; В) не сприяє
16. Чи потрібна електронна програма «Конструктора уроку...» для проектування моделі уроку літератури на компетентнісній основі?
А) обов'язково; Б) можна, але не обов'язково; В) зовсім не потрібно

процесу, зберігши при цьому цілісність соціальної структури. Такою, на наш погляд, є запропонована нами концепція компетентнісно-діяльнісної моделі уроку літератури, вибудована на взаємодії учня-читача й учителя-словесника, де кожен організовує процес учіння на фасилітативній основі, розуміючи, що ми живемо в синергетико-аксіологіко-акмеологічному просторі [4].

Актуальність використання в практиці роботи вчителя літератури технології компетентнісно-діялісного навчання викликана сучасним станом як шкільної, так і літературної освіти.

Пріоритетну значимість за цих умов набуває розуміння кожним суб'єктом нової філософії стосунків, здатність вибудовувати таку систему уроків (занять), які гарантували б одержання запрограмованого кінцевого результату.

Наша мета – вибудувати теоретичну модель співпраці учня-читача й учителя літератури в просторі сучасного уроку на основі компетентнісно-діялісної технології навчання. Завданнями є: з'ясувати понятійно-термінологічний апарат відповідно до означеної мети; запропонувати можливий набір компетенцій учня-читача й учителя літератури; сконструювати модель уроку літератури в контексті компетентнісно-діялісної технології навчання.

Проблема сучасного уроку знайшла своє відображення в цілому ряді досліджень, де науковці намагалися вибудувати типологічну класифікацію, структуру заняття та його змістове наповнення. У запропонованій роботі урахувалися дослідження дидактів (Ю. Зотов, С. Іванов, М. Махмутов, В. Онищук), класиків методики літератури (В. Голубков, М. Кудряшов, В. Неділько, Є. Пасічник, І. Соболев, Б. Степанишин), сучасних учених-методистів (Н. Волошина, О. Горб, О. Ісаєва, Ю. Ковбасенко, Л. Мірошниченко, Г. Токмань, Ф. Штейнбук), досвід учителів-практиків, заслужених учителів України (О. Демчук, О. Заболотний, В. Каратєєва, В. Кулинич, В. Купцова, В. Макаренко, Л. Овдійчук, П. Розвозчик).

Сьогодні активно з'являються публікації й дослідження з даної проблеми, подамо їх у хронологічному порядку:

- Сучасний урок: інтерактивні технології навчання (Г. Сиротенко, 2003 р., 80 с.);
- Аналіз уроку: концепції, методики, технології (Н. Островерхова, 2003 р., 352 с.);
- Нестандартні уроки в школі та їх аналіз (за редакцією Н. Островерхової, 2003 р., 152 с.);

- Технологія особистісно орієнтованого уроку (В. Шоган, 2003 р., 160 с.);
- Аналіз сучасного уроку (С. Кульневич, Т. Лакоценіна, 2003 р., 224 с.);
- Сучасний урок зарубіжної літератури (О. Ніколенко, О. Куцевол, 2003 р., 220 с.);
- Прийоми педагогічної техніки (А. Гін, 2004 р., 84 с.);
- 12-річна школа. Сучасний урок української літератури в 5 класі (О. Чупринін, 2005 р., 320 с.);
- Сучасний урок зарубіжної літератури (А. Мартинець, 2005 р., 176 с.);
- Як підготувати і провести відкритий урок: сучасна технологія (М. Поташнік, М. Левіт, 2006 р., 144 с.);
- Сучасний урок: технологічний аспект (В. Шарко, 2006 р., с. 220);
- Мистецтво сучасного уроку (О. Булатова, 2006 р., 256 с.);
- Азбука уроку: планування, методика, технологія проведення, аналіз (авт.-укладач Л. Джумська, автор – В. Мельник, 2006 р., 144 с.);
- Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5-9 класи (В. Шуляр, 2006 р., 284 с.);
- Особистісно орієнтований урок: конструювання та діагностика (М. Лукьянова, Н. Разіна, Т. Абдулліна та ін., 2007 р., 176 с.);
- Психолого-педагогічні аспекти уроку (Л. Туріщева, 2007 р., 128 с.);
- Сучасний урок української мови (М. Пентилюк, Т. Окуневич);
- Вимоги до сучасного уроку (М. Поташнік, 2007 р., 272 с.);
- Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5-9 класи (В. Шуляр, II видання, 2008 р., 284 с.);
- Аналіз уроку (Ю. Конаржевський, 2008 р., 336 с.).

Обсяговий перелік потужних напрацювань, який нами поданий вище, є, на нашу думку, виправданим, тому що позірно демонструє як актуальність даної проблеми, так і перспективність напрямів, аспектів дослідження методики й технології сучасного уроку взагалі та літератури зокрема, які потребують подальшого вивчення, розгляду, конкретизації.

Назване вище допоможе вибудувати систему діяльності вчителя літератури й учня-читача на нових чи/і оновлених стосунках, де посередником буде художній твір, літературно-мистецькі матеріали, засоби комунікації тощо.

Відомі два способи побудови системи: емпіричний і теоретичний. Перший передбачає емпіричне узагальнення досвіду

Шановний колего!

Просимо посприяти в дослідженні проблеми доцільності застосування **«Конструктора уроку літератури: архітектоніка, композиційні елементи, сюжетно-змістові лінії»**. Анкета анонімна. Ваші відповіді будуть використовуватись лише в узагальненому викладі. Наперед вдячні Вам за співпрацю. **Стаж роботи _____, звання _____, навчальний заклад,** у якому працюєте _____

1. **Чи можливе використання «Конструктора уроку...» у навчальному процесі?**
А) можливе; Б) можливе, але не обов'язково; В) не можливе
2. **Чи доцільне використання «Конструктора уроку...» у процесі підготовки моделі уроку літератури?**
А) доцільно; Б) можна, але не обов'язково; В) не доцільно
3. **Чи хотіли б Ви використовувати «Конструктор уроку...» на своїх заняттях?**
А) обов'язково; Б) можна, але не обов'язково; В) зовсім не потрібно
4. **Чи дозволяє «Конструктор уроку...» технологічно спроектувати модель уроку літератури відповідно до класу, теми?**
А) так; Б) частково; В) ні
5. **Чи враховує «Конструктор уроку...» системність і чіткість проектування етапів уроку літератури?**
А) так; Б) частково; В) ні
6. **Чи відповідає «Конструктор уроку...» типологічній класифікації уроків літератури ?**
А) достатньо; Б) частково; В) не відповідає
7. **Чи включає «Конструктор уроку...» змістові лінії державних стандартів літературної освіти?**
А) достатньо; Б) частково; В) не включає

ПРОГРАМА ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТЕМИ (для учня-читача)

__ клас, __ семестр, __ чверть
з «__» _____ по «__» _____ 2009 р.

1. Назва літературної теми _____
2. Основні твори для читання _____
3. Базові теоретико-літературні поняття _____
4. Твори для вивчення (розказування) напам'ять _____
5. Твори для позакласного читання _____
6. Твори з літератури рідного краю _____
7. Твори для самостійного читання, ознайомлення _____
8. Обов'язкові роботи з розвитку зв'язного мовлення _____
9. Поточна та підсумкова атестація (оцінювання, критерії, зразки) _____
10. Очікувані (гарантовані, плановані) результати _____

Список літературно-критичних джерел для самостійного опрацювання

Бажаю успіху! _____

прізвище, ім'я, по батькові вчителя; контактні телефони

літературної освіти, вивчених фактів реалізації змісту, форм і методів формування читацької діяльності школярів, які спираються на безпосереднє спостереження, експеримент. Теоретичний спосіб полягає в розробленні системи літературної освіти на основі сформованого понятійно-термінологічного інструментарію, який допоможе зліквідувати випадкові висновки й інтегрувати накопичений потенціал у побудові системи шкільної літературної освіти, методики викладання літератури взагалі та уроку зокрема.

Універсум компетентнісно-діяльнісного уроку складатимуть ті види діяльності й той набір здатностей учня-читача і вчителя літератури, якими повинен оволодіти кожен, щоб досягати запланованого результату. Такий урок літератури сприятиме системному тренуванню й набуттю досконалого володіння самостійно визначеними способами діяльності. Формування набору компетенцій засвідчить професійно-методичний (для вчителя), літературно-читацький рівень учнів-читачів, їх акме-розвиток (на сьогодні).

Перше, на наш погляд, що має відбутися з кожним суб'єктом освітньої галузі, – усвідомлення інноваційності ситуації, у якій перебуває, тих суспільних, соціальних, культурних змін тощо, очевидцем і учасником яких є він сам. Це необхідно для того, щоб вибудувати таку філософію стосунків, за якої кожен відчуватиме себе комфортно й буде здатний до сталого саморозвитку, досягнення акме-вершини.

Пропонуємо модель синергетико-аксіологіко-акмеологічного простору, у якому перебувають учень-читач і вчитель літератури (Рис. 1).

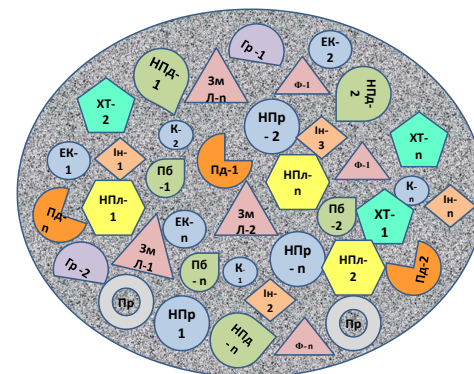

Рис. 1. Синергетико-аксіологіко-акмеологічний простір учня-читача й вчителя-словесника в системі літературної освіти

Умовні позначення:

1. $ЗМЛ_1 + ЗМЛ_2 + ЗМЛ_3 + \dots + ЗМЛ_n$ – змістові лінії літературної освіти Державного стандарту базової і повної освіти (освітня галузь «Мови і літератури»).
2. $К_1 + К_2 + К_3 + \dots + К_n$ – система компетенцій учня-читача й вчителя літератури.
3. $ХТ_1 + ХТ_2 + ХТ_3 + \dots + ХТ_n$ – художні твори, літературно-мистецькі та літературно-критичні матеріали.
4. $НПЛ_1 + НПЛ_2 + НПЛ_3 + НПр_n$ – навчальні плани основної і старшої школи (безпрофільні і профільні середні навчальні заклади).
5. $НПр_1 + НПр_2 + НПр_3 + \dots + НПр_n$ – навчальні державні (регіональні) програми з літератури (інваріантний та варіативний компоненти).
6. $НПД_1 + НПД_2 + НПД_3 + \dots + НПД_n$ – навчальні предмети: українська, зарубіжна, рідна літератури, світова художня культура, українознавство тощо.
7. $ЕК_1 + ЕК_2 + ЕК_3 + \dots + ЕК_n$ – елективні курси в системі літературної освіти школярів.
8. $Ф_1 + Ф_2 + Ф_3 + \dots + Ф_n$ – факультативні заняття з літератури.
9. $Ін_1 + Ін_2 + Ін_3 + \dots + Ін_n$ – індивідуальні способи (форми) осягнення літературного матеріалу.
10. $Пр_1 + Пр_2 + Пр_3 + \dots + Пр_n$ – читацька діяльність у парі з товаришем.
11. $Гр_1 + Гр_2 + Гр_3 + \dots + Гр_n$ – групові способи (форми) читацької діяльності учнів.
12. $Пд_1-Пб_1 + Пд_2-Пб_2 + Пд_3-Пб_3 + \dots + Пд_n-Пб_n$ – підручники й посібники з літератури.

Кожен елемент, який представлений у моделі, перебуває в хаосі, їх рух непередбачуваний, але кожен по собі несе важливу домінуючу роль у досягненні запрограмованого кінцевого результату. Професіоналізм і компетентність кожного суб'єкта виявляється саме в тому, щоб оптимально й доцільно відібрати саме ті елементи, з'ясувати для себе «що, коли, скільки, як» це здійснювати, щоб вибудувати самоорганізуючу систему, яка в кінцевому варіанті забезпечить сталий розвиток кожного в досягненні своєї акме-вершини (на сьогодні, бо удосконаленню меж немає).

Синергетико-аксіологіко-акмеологічна парадигма в системі літературної освіти нами розуміється як можливість суб'єктів освітнього простору у формуванні здатності до самоорганізації, сталого самонавчання, саморозвитку й самовдосконалення, мислити нелінійно (*синергетичні прояви*), бути динамічним і діяти ціннісно

II. Модель уроку-заняття з літератури**КОМПОЗИЦІЯ ТА СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ
ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ****З а ч и н у р о к у****I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів****О с н о в н а ч а с т и н а****II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти****К у л ь м і н а ц і й н і м о м е н т и
р о з в ' я з а н н я л і т е р а т у р н о – м и с т е ц ь к и х з а в д а н ь****III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти****IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної
освіти, читацького досвіду учнів****Р о з в ' я з к а у р о к у****V. Слово-епілог словесника**

Проектно-конструкторська
модель уроку літературиПКМУ-
__ кл.

I. Інформаційна картка уроку літератури

клас __ дата __

Тема уроку за програмою _____

1. Тема уроку _____

2. Мета літературної освіти:
цілі, завдання _____

3. Змістові лінії літературної освіти _____

4. Компетенції учня-читача _____

5. Очікувані (плановані) результати _____

6. Тип і різновид уроку (заняття) _____

7. Теоретико-літературні поняття _____

8. Літературно-мистецькі зв'язки _____

9. Наочні засоби навчання _____

10. Варіативне домашнє завдання _____

Використані джерела _____

зорієнтовано із застосуванням знань і норм відповідно до конкретної професійної чи життєвої ситуації (*аксіологічні основи*), бути конкурентоспроможним на ринку праці, щоб кожен міг досягти найвищої точки розквіту, свого акме-розвитку, акме-вершини (*акмеологічні засади*) [4].

Реалізація означеної парадигми суб'єкт-суб'єктних стосунків відбувається в просторі різних дидактико-методичних засобів навчального процесу: 1) способи організації літературної освіти учня-читача; 2) методи навчання/учіння; 3) режими інформаційних літературно-мистецьких, літературно-критичних потоків для навчання/учіння; 4) етапи організації навчання/учіння школярів у системі літературної освіти. Модель дидактико-методичних засобів навчання/учіння ми вибудовуємо на основі концептуальних положень, які запропоновані були В. Гузеєвим, А. Остапенком (Росія) [1].

Відповідно, навчальний процес у системі літературної освіти учнів-читачів і в професійно-фаховій діяльності словесника відбувається з урахуванням таких складників:

1) багатовекторні способи організації літературної діяльності учня-читача:

1) *індивідуальний* (одна дитина: репетиторство, навчання з дитиною з особливими потребами, здібною та ін.); 2) *парний* (двоє осіб: навчання/учіння в статичних, динамічних парах і в парах змінного складу); 3) *груповий* (від трьох до семи осіб: екіпажна робота в умовах концентрованого навчання); 4) *академічний* (навчальна група, клас: КСН – колективний спосіб навчання); 5) *потоківий* (декілька навчальних/академічних груп, класів: потік, одно- чи/і різновікові школярі в системі профільності або малокомплексності); 6) *масовий* (значна кількість людей: курс, курси; паралель, паралелі – за умов профільної диференціації в сільських округах базового навчального закладу).

2) методи навчання/учіння в системі літературної освіти учня-читача: 1) пояснювально-ілюстративний (рецептивно-репродуктивний); 2) метод читання, переказування, оповіді художнього твору; 3) евристичний, дослідно-пошуковий, проблемний; 4) творчо-синтетичний; 5) програмно-проектувальний; 6) моделінгово-аудіовізуальний.

Останній нами розуміється як здатність до моделювання літературно-мистецького явища з аудіовізуальним відображенням змін суті, виду, якісних показників/ознак об'єктів і процесів. Таким

чином, нам вдається не тільки словесно-описовим варіантом представити якість явище чи картину, а й за допомогою електронного освітнього ресурсу змодельовати теоретико-літературне поняття чи умовно описану автором картину дійсності в художньому творі за допомогою відповідної тривимірної проекції, комп'ютерної графіки та анімації (наприклад, імпресіонізм у літературі й мистецтві; чи створити візуальну картинку (відеосюжет) за змістом художнього твору тощо).

3) режим інформативних потоків у системі літературно-мистецької освіти (представимо це логіко-семіотичною моделлю – ЛСМ) – рис. 2.

- 1) пасивний – екстрадія (організація навчання ззовні); 2) активний – інтродія (процес самонавчання, саморозвитку, самовиховання); 3) інтраактивний (процес навчання-учіння у-зовнішньому форматі); 4) інтерактивний (чергування навчання із-зовнішнього у-внутрішнє).

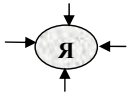
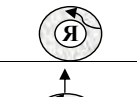
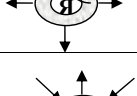
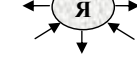
Потоковий режим інформації	Логіко-семіотична модель	Процесуальна взаємодія суб'єктів-об'єктів навчального процесу	Символ позначення за В.В. Гузеєвим
Із-зовні (екстрадія)		«навчання-мене-будь-ким (будь-чим)»	Пасив
Внутрішній (інтродія)		«навчаю-самого-себе»	Актив
У-зовнішній (інтраактивний)		«навчання-мною-будь-кого»	ІнтраА
Чергування із-зовнішнього й у-внутрішнє (інтерактивний)		«навчаємося-у-взаємодії»	ІнтерА

Рис. 2. Модель інформаційних потоків у системі літературної освіти школярів

4) етапи організації навчання/учіння школярів у системі літературної освіти: етапи організаційних форм навчального процесу в більшості своїх варіантів відповідають дидактичним вимогам і традиціям, адаптований варіант може бути таким: 1) **ОКДП**

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій	Дата проведення	
	Повторення (підготовка) літературно-мистецького матеріалу	
	Тип і різновиди уроку (заняття)	
	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти учнів-читачів (аксіологічна – А; літературознавча – Л; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д)	А _____ Л – _____ К – _____ М – _____ Д – _____
	Тема уроку (заняття) і можливі навчальні ситуації	
№ п/п		

Зміни та доповнення:

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій

№ п/п	Тема уроку (заняття) і можливі навчальні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти учнів-читачів (аксіологічна – А; літературознавча – Л; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д)	Тип і різновиди уроку (заняття)	Повторення (підготовка) літературно-мистецького матеріалу	Дата проведення
	1. Назва літературної теми	А _____ Л _____ К _____ М _____ Д _____			
	2. Загальна мета до літературної теми				

Зміни та доповнення:

(організація) – організація компетентісно-духовного простору читача; 2) **ВНІМ** (вивчення) – вивчення нового інформативного літературно-мистецького матеріалу; 3) **ЗФНК** (закріплення) – закріплення та формування навиків і читачьких компетенцій; 4) **ПУСЗ** (повторення) – повторення, узагальнення й систематизація літературно-мистецьких знань та досвіду; 5) **РКУК** (контроль) – рефлексивний контроль набутих літературних умінь і сформованих компетенцій; 6) **КДЕЧ** (корекція) – корекція навчальних літературно-мистецьких досягнень, духовно-естетичного світу Я-читача.

За таких умов стає очевидним, у якому навчально-пізнавальному просторі взагалі й літературно-мистецькому зокрема перебуває учень-читач і вчитель-філолог. Кожен із названих етапів навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів літературної освіти може реалізуватися в будь-який спосіб і їх величезна кількість: 6 (способів) x 6 (методів) x 4 (режими) = 144 варіанти. Логіко-семіотичною моделлю (за А. Остапенком) це можемо подати таким чином:

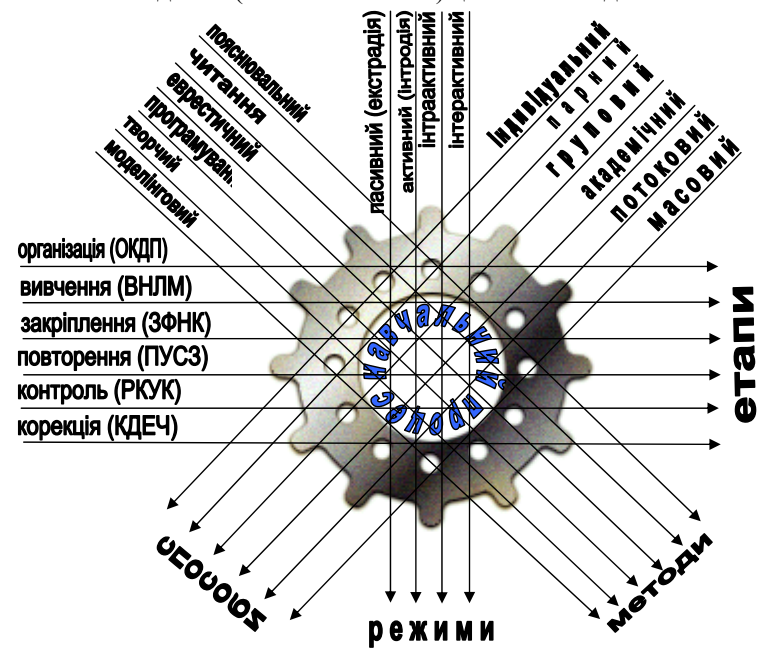

Рис. 3. Дидактичні засоби навчального процесу в системі літературної освіти школярів

Умовні позначення:

методи: пояснювально-ілюстративний (П-І); читання, переказування, оповіді (ЧПО); евристичний, дослідний, проблемний (ЕДП); програмування, проектування, конструювання (ППК); творчо-синтетичний (Т-С); моделінгово-аудіовізуальний (МAB); **етапи:** організація (ОК-ДП) – організація компетентнісно-духовного простору читача; вивчення (ВНІМ) – вивчення нового інформативного літературно-мистецького матеріалу; закріплення (ЗФНК) – закріплення та формування навиків і читачьких компетенцій; повторення (ПУСЗ) – повторення, узагальнення й систематизація літературно-мистецьких знань та досвіду; контроль (РКУК) – рефлексивний контроль набутих літературних умінь і сформованих компетенцій; корекція (КД-ЕЧ) – корекція навчальних літературно-мистецьких досягнень, духовно-естетичного світу Я-читача; **режими:** Пасив – «навчання-менедь-будь-ким» – екстродія, Актив – «навчаю-самого-себе» – інтродія, Інтра – «навчання-мною-будь-кого» – інтраактивний, ІнтерА – «навчаємося-у-взаємодії» – інтерактивний; **способи:** Ін – індивідуальний (одна дитина), Пр – парний (двоє осіб), Гр – груповий (від трьох до семи осіб), Ак – академічний (навчальна група, клас), Пт – потоковий (декілька груп/класів), Мас – масовий (курс, курси: паралель, паралелі).

Урок – найменша одиниця навчального процесу в загально-освітньому просторі. Для нашого розуміння філософії сучасного уроку літератури принципово важливим є відмовитися або/ї погодитися з твердженням, що це умовна назва в нових реаліях, коли є різні форми і способи організації навчання/учіння. Повинні також витримувати вимоги і складові нормативних документів, які вибудовані на компетентнісній основі: Державні стандарти освітньої галузі «Мови і літератури», Концепція літературної освіти школярів, державні програми з літератур, оцінювання навчальних досягнень школярів.

Якщо приймаємо, що урок найменша одиниця навчального процесу, то потрібно виділити складові компетентнісно-діяльнісного уроку літератури. Представимо їх від найменшої складової, урахувавши попередні дидактико-методичні засоби організації навчального процесу:

1) **КДС** – компетентнісно-діялісна навчальна ситуація, яка наперед спланована чи спонтанно виникла в процесі підготовки/реалізації змісту літературної освіти на конкретному занятті;

2) **КДП** – компетентнісно-діялісні прийоми, які забезпечать виконання цілого ряду функцій: транслятивно-перетворювальна; соціалізаційно-адаптивна; проектувально-конструкторська; організаційно-

II	Проектно-конструкторська модель курсу літератури		ПКМК- _____ год
	_____ клас	Українська література (_____)	
Семестр	Кількість годин		Перший семестр – _____ год
Чверть			I – _____ год
	Назва теми, тематика творів		II – _____ год
	Тип, різновид уроку, заняття, варіанти навчальних ситуацій / ідей		III – _____ год
	1. Н-М		IV – _____ год
	2. ВЖП		
	3. ВАТ		
	4. ВГЛ		
	5. ПЧ/ЛРК		
	6. РК-МД		
	7. С-УП		
	8. Р-КК		

– до літературної теми:

(назва розділу, епохи, що вивчається на уроці літератури)

консультативна; інформаційно-візуалізаційна; компетентнісно-оцінювальна; контролювально-корегувальна;

3) **КДМ** – компетентнісно-діяльнісні методи літературної освіти: 1) пояснювально-ілюстративний (рецептивно-репродуктивний); 2) метод читання, переказування, оповіді художнього твору; 3) евристичний, дослідно-пошуковий, проблемний, 4) творчо-синтетичний; 5) програмно-проектувальний, 6) моделінгово-аудіовізуальний;

4) **КДЗ** – компетентнісно-діяльнісні засоби навчання/учіння в статичних і динамічних умовах, які розробляються в різний спосіб із метою підсилення сприйняття змісту/форми літературно-мистецького матеріалу;

5) **КДСп** – компетентнісно-діяльнісні способи організації особистісно зорієнтованих навчальних ситуацій під час читацької діяльності школярів;

6) **КДР** – компетентнісно-діяльнісні режими здобуття літературно-мистецької інформації та здатність її адаптувати, використати в різних професійних і життєвих ситуаціях;

7) **КДЗм** – компетентнісно-діяльнісні змістові лінії літературної освіти, які визначено як Державними стандартами, так і практикою*: аксіологічна, літературознавча, культурологічна, комунікативно-мовленнєва (розвиток зв'язного мовлення, виразне читання, риторична культура)*, організаційно-діяльнісна*, остання передбачає формування, розвиток системи компетенцій, загальних умінь і навиків, норм читацької діяльності школяра;

8) **КУ-Ч** – набір компетенцій, якими зможуть оволодіти суб'єкти навчального процесу: 1) *учень-читач: аксіологічна, читацька, літературознавча, металінгвістична, комунікативно-мовленнєва, когнітивна, прогностична, соціальна, технологічна, інформаційна, візуалізаційна, фасилітативна, креативна, рефлексивна, валеологічна, організаційна тощо*; 2) для вчителя літератури він може бути таким: *прогностична, проектувальна, конструкторська, інформативна, організаторська, комунікативна, аналітична, рефлексивна, акмеологічна, аксіологічна, культуровідповідна, візуалізаційна, здоров'язберігаюча, діяльнісна тощо*. Їх кількість і набір залежить від фактичного літературно-мистецького матеріалу, рівня читацького розвитку школярів, професіоналізму вчителя літератури, типу навчального закладу та ін. [6].

Наочно такий набір складових компетентнісно-діялісного уроку можна представити ЛСМ-4, рис. 4

I.	Система навчальних цілей: до курсу літератури; тематичного розділу (на чверть); літературної теми (8-10 год)	СНЦ-Л
----	---	-------

— до курсу літератури в ____ класі:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

стати успішним і конкурентоспроможним на ринку праці, адекватно адаптуватися до простору, який не завжди розвивається тільки за лінійним принципом, і жити в ньому гармонійно [4].

Фасилітативна компетентність – здатність учня-читача та вчителя-словесника бути *організатором, консультантом і партнером*, жити і діяти компетентно й гуманно в літературно-мистецькому та особистісному просторі, емпатично розуміючи один одного, з безумовно позитивним ставленням і повагою поза всякі умови один до одного, відчувати себе рівним серед рівних, узгоджуючи свої дії з діями партнерів, толерантно і з повагою ставитися один до одного.

Складові фасилітативної компетентності:

- емпатичне розуміння один одного в процесі літературної освіти, міжособистісних контактів;
- безумовне позитивне ставлення та повага поза всякі умови один до одного під час читацьких (професійно-фахових) дій, у життєвих ситуаціях;
- конгруентність кожного, його читацьких (професійно-фахових) дій під час співпраці між собою та з літературно-мистецьким матеріалом.

Ключові компетенції словесника-фасилітатора у співпраці з учнем-читачем:

1. Здатність бути присутнім, щоб упевненістю, довірою наповнити простір співпраці.
2. Уміти бути нестороннім і неупередженим, щоб будь-яка точка зору (позитивна чи/і негативна) була почута або/і з розумінням прийнята, толерантно й аргументовано спростована чи підтверджена.
3. Знати, яку методику, технологію обрати/запропонувати, щоб мати гарантований планований результат.
4. Уміти організувати процес учіння, читацькі й міжособистісні дії не тільки за лінійним принципом, а входити в синергетичний життєвий і літературно-мистецький простір.
5. Опосередковано впливати на внутрішній світ читача, вибудовувати особистісно зорієнтовану систему цінностей та формування успішної Я-особистості.
6. Уміти спілкуватися, говорити так, щоб тебе почули, відчули і зрозуміли та сприйняли.
7. Приймати учнів такими, якими вони є, створювати ситуацію успіху, широко радіти його/своєму успіхові.
8. Об'єктивно організувати само-(взаємо-)оцінювання за чітко визначеними критеріями у відповідності до літературно-

мистецької парадигми розвитку учня-читача чи гіпотетично ідеальної моделі учня-читача [3; 4].

Можемо запропонувати, як варіант, розуміння поняття **компетентнісно-діяльнісний урок літератури** – гнучка цілісна динамічна система взаємопов'язаних компонентів, змістових ліній, компетенцій і навчальних ситуацій, яка процесуально й змістовно забезпечує літературний та духовний розвиток учня-читача, неперервність інтенсивної розвивальної взаємодії вчителя й колективу в умовах класу та інших форм організації навчально-виховної діяльності школи. Такий урок зорієнтований на досягнення планованого кінцевого результату всіма суб'єктами навчального процесу. КДУЛ забезпечує особистісно зорієнтований простір для повної реалізації резервів власного Я (школяра) через осягнення тканини художніх творів, літературно-мистецьких текстів тощо та сприяє вияву компетентності вчителя-словесника й учня-читача як фасилітаторів на основі довершено-послідовної діяльнісної, психо-драматичної технології підготовки і проведення навчального уроку (заняття) [3; 7].

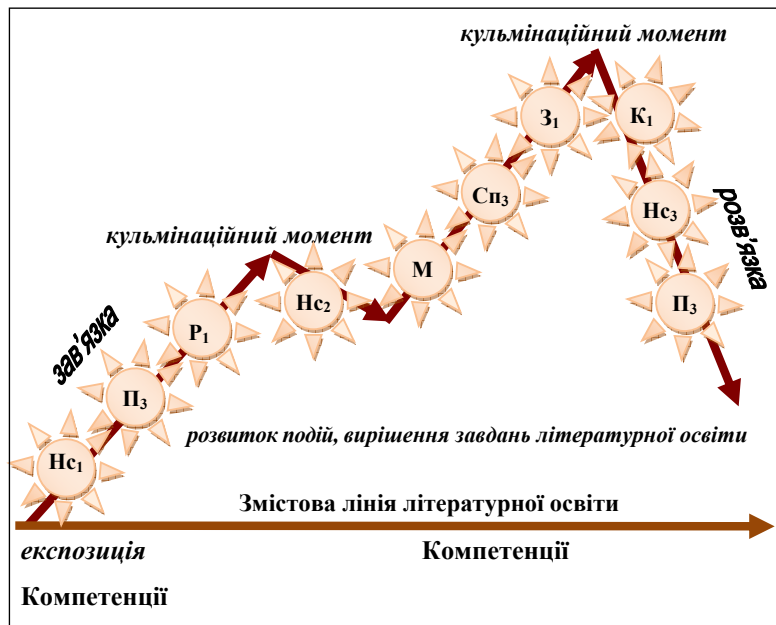

Рис. 5. Графоконструкція композиції компетентнісно зорієнтованого уроку літератури

Програмно-тематичний комплекс планування вивчення курсу

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА – ___ клас, ___ профіль

(прізвище, ім'я та по батькові вчителя, категорія, звання)

(повна назва навчального закладу)

Складові ПТКП:

- 1.* Прогностична змістова лінія: система навчальних цілей курсу літератури – СНЦ-Л
- 2.* Проектно-конструкторська модель курсу – ПКМК-10 клас
- 3.* Проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми – ПКМТ-10 клас
- 4.* Прогнозовані результати літературної компетентності (відповідно до державного стандарту «Література»)
5. Проектно-конструкторська модель уроку літератури – ПКМУ-10 клас
6. Програма дій учня-читача в системі літературної освіти
7. Траєкторія (модель компетенцій) літературного розвитку учня-читача
8. Орієнтована програма комунікативно-мовленнєвої діяльності учня-читача
9. Засоби діагностики літературно-читацьких дій старшокласників

Примітка: * – для обов'язкового затвердження дирекцією навчального закладу, останні позиції – за узгодженням сторін

Складено з урахуванням положень Концепції літературної освіти, Державної програми з української літератури (авт. _____, джерело: _____); Державних стандартів із літератури (т. «Освіта України». – 2003. – № 1-2); Концепції літературної освіти в системі профільного навчання (авт. _____, джерело: _____).

«Затверджую» _____ 200__ р.

Директор школи _____

ініціали, прізвище _____

Заст. директора школи _____

Миколайів – 200__-200__ н.р.

«Узгоджено» _____

200__ р.

ініціали, прізвище _____

II		Проектно-конструкторська модель курсу літератури			ЛКМК-10
10 клас		Українська література (філологічний)			140 год
Семестр		Перший семестр – 64 год		Другий семестр – 76 год	
Чверть		I – 32 год	II – 32 год	III – 38 год	IV – 38 год
Назва теми, тематика творів		Проза і Драматургія 70-90-х років XIX ст. І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний		Українська література першої третини XX ст. М. Коцюбинський, Леся Українка, О. Кобилянська, В. Стефаник	
Тип, рівновад уроку, заняття, варіанти навчальних ситуацій / ідея		Арена пристрастей		Психологізм	
1. Н-М		1 – увідний 1 – вступний		+ увідний	
2. ВЖП		5		4	
3. ВАТ		15		19	
4. ВТЛ		2		4	
5. ПЧ/ЛРК		2 – ПЧ 1 – новинки худ. л-ри		2-ПЧ	
6. РК-МД		2 (РЗМ+ВЧ)		2 (РЗМ+ВЧ)	
7. С-УП		1		1	
8. Р-КК		1+1 ТО*		1+1 ТО*	
		1+1 ТО* (ПТО*)		1+1 ТО (ПТО*)	

* ПРИМІТКИ: ТО* – тематичне оцінювання літературних досягнень учня-читача; ПЧ* – позакласне читання; ВЧ* – виразне читання; ПТО* – підсумкове тематичне оцінювання літературних досягнень учня-читача; РЗМ* – розвиток зв'язного мовлення.

Графоконструкція передбачає побудову заняття, де основою є змістові лінії літературної освіти, які мають узгоджуватися з його темою, змістом, методичними засобами тощо, набором компетенцій учня-читача, що формуватимуть та забезпечуватимуть його акме-розвиток, не порушуючи внутрішньої драматургії, задуму, сюжетних елементів і компонентів сучасного уроку літератури [2; 7].

Апробація запропонованої моделі сучасного уроку літератури, набору компетенцій як словесника, так і учня-читача засвідчили можливість досягнення гарантованого кінцевого результату. Усе залежить від готовності кожного суб'єкта літературної освіти до таких фасилітативних стосунків, які сприятимуть їх акме-розвиткові.

ЛІТЕРАТУРА

- Остапенко А. Дидактические средства реализации национального курикулума // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулума) загальної середньої освіти для 21-го століття. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 червня 2007 р. м. Київ / Україна – Проект «Рівний доступ до якісної освіти», Академія педагогічних наук України, Державна установа «Директорат програм розвитку освіти» Міністерства освіти і науки України / Андрій Остапенко. – К.: ТОВ УВПК «Ексоб». – 428 с.
- Плужнікова-Мандра Л.М. Авторський проект навчального заняття курсу «Художня культура» в 9-му класі: [методичні матеріали] / Людмила Михайлівна Плужнікова-Мандра. – Миколаїв: МОІППО, 2006. – 18 с.
- Ситченко А. Методика викладання літератури: Термінологічний словник / [Анатолій Ситченко, Василь Шуляр, Володимир Гладишев] / за ред. проф. А.Л. Ситченка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 132 с.
- Шуляр В. Компетентнісний підхід у діяльності вчителя літератури та учня-читача / Василь Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 12. – С. 10-13.
- Шуляр В. Синергетика в системі професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя літератури: концептуальні підходи // Філософські науки: Збірник наукових праць / Василь Шуляр – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2006. – 256 с. – С. 93-98.

6. Шуляр В. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах 12-річної школи: Науково-методичний посібник / [Василь Шуляр, Надія Огренич]. – Миколаїв: Видавець: Ганна Гінкул, 2006. – 208 с.
7. Шуляр В.І. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5-9 класи: Методичний посібник / [Василь Іванович Шуляр]. – 2-ге видання. – Миколаїв: Вид-во «Гліон», 2008. – 284 с.

– до літературної теми:

Особливості розвитку української прози в 70-90-х роках XIX століття

(назва розділу, епохи, яка вивчається на уроці літератури)

1. Маги уявлення про новаторство прози, її тематично жанрові горизонти, про провідну роль роману, жанрові різновиди повісті, про соціальну спрямованість творів західноукраїнських прозаїків XIX ст., про індивідуальні стилісові особливості творів прозаїків даного періоду.
2. Знати й розуміти:
 - причини, обставини появи прозових творів даного періоду;
 - зміст прочитаних творів: реалістичне змалювання життя селян і панів, духовенства й заробітчан, інтелігенції та представників козацької маси у творах Івана Нечуя-Левицького «Гетьман Іван Виговський», «Кайдашева сім'я»; життя української інтелігенції, змалювання широкого соціально-історичного полотна із злюбленими проблемами українського суспільства протягом півтора століть у творах Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Лихі люди»;
 - теоретико-літературні поняття: «реалізм», «критичний реалізм», «бароко», «класицизм», «сентименталізм», «романтизм», «натуралізм», «соціально-побутова повість», «типізація», «засоби комічного», «епос та його жанри», «соціально-психологічний роман і повість»; «описи», «художня деталь», «проблематика твору».
3. Уміти:
 - з'ясувати обставини написання прозових творів;
 - виявляти розуміння проблематики історичних творів І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, актуальність проблем творів, образної системи, проблеми життєвого вибору персонажів, типізації й індивідуалізації життєвих явищ і характерів;
 - відтворювати художні картини природи України у творах І. Нечуя-Левицького та Панаса Мирного, події з життя історичних та вигаданих постатей, виділяючи їх типове та індивідуальне, їх провідні риси;
 - зіставляти та виявляти спільне і відмінне в образах героїв І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного;
 - виразно читати уривки із прозових творів І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, використовуючи засоби виразності;
 - складати різнопланові творчі роботи у відповідності до жанрово-стильової манери письма прочитаних текстів.
4. Виявляючи реалістичні ознаки, актуальність проблем, діалектику душ героїв, соціальну й психологічну мотивацію вчинків і поведінки героїв творів, формувати здатність співчувати, розмірковувати, здатність до всепрощення.

– до тематичного розділу (епохи) літератури
Літературний процес 70-90-х років XIX ст. в культурологічному контексті доби

(назва розділу, епохи, яка вивчається на уроці літератури)

1. Знати особливості літературного процесу 70-90-х років, тематично жанрові горизонти прози, жанрові різновиди повісті, особливості розвитку драматургії, провідну роль творчості поетів даного періоду, причини, обставини виникнення творів.
2. Називати тексти, які належать до прози, лірики, драматургії даного періоду.
3. Знати, розуміти і відтворювати зміст художніх творів:
 - української прози: І. Нечуй-Левицький, «Гетьман Іван Виговський», «Кайдашева сім'я»; Панас Мирний, «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Лихі люди»;
 - української драматургії і театру: І. Карпенко-Карий, «Хазяїн», «Сава Чалий»; М. Кропивницький, «Глитай або ж Павук»; М. Старицький, «До молоді», «Поету», «Гетьман», «Виклик», драма «Не судилося» або «Талан»;
 - української поезії: оглядовою поезією Я. Щоголіва, І. Манжури, Іван Франко, поезії: «Перехресні стежки», «Украдене щастя»; Б. Грінченко, «До праці», «Україна», «Дзвоник»; П. Грабовський, «До Русі-України», «Я не співель чудовної природи», «Грудівниця», «До Н.К.С.», «До матері»;
 - із позакласного читання та літератури рідного краю: С. Плачинда, «Словник давньоукраїнської міфології»; В. Шевчук, «Мислене дерево»; фольклорні твори Миколаївщини; літературні обрії Л. Чижової.
4. Відтворювати в уяві художні картини дійсності доби в культурологічному та історико-національному контексті; зіставляти, порівнювати та знаходити спільне і відмінне між творами окремих письменників, образами майстрів слова; проводити літературні паралелі та мистецькі аналогії; робити глибокий ідейно-художній аналіз літературного твору з використанням власного ставлення до прочитаного; складати групові характеристики літературних персонажів.
5. Виконувати напам'ять (оповідати) поетичні та прозові твори: І. Нечуй-Левицький, уривок із повісті «Кайдашева сім'я»; П. Мирний, уривок із повісті «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»; І. Франко, «Чого являється мені у сні ...»; уривок із прологу до поеми «Мойсей».
6. Виявити знання та розуміння теоретико-літературних понять: «реалізм», «критичний реалізм», «бароко», «класицизм», «сентименталізм», «романтизм», «натуралізм», «соціально-побутова повість», «типізація», «засоби комічного», «епос та його жанри», «соціально-психологічний роман і повість»; «описи», «художня деталь», «проблематика твору», «драма як рід її види, жанри», «трагедія», «соціальна сатирична комедія».
7. Уміти складати тексти, будувати творчі роботи з розв'язку зв'язного мовлення, визначені програмою.

2. КЛАСИФІКАЦІЯ ТИПІВ УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЇХ РІЗНОВИДІВ

2.1. Модифікована класифікація уроку літератури з урахуванням дидактичної мети та специфіки літератури як мистецтва слова

1. **Настановчо-мотиваційний урок (Н-МЛ):**
 - 1.1. Увідний.
 - 1.2. Вступний.
2. **Урок вивчення життєпису письменника (ВЖП):**
 - 2.1. Авто- та біографічна оповідка (5-7 класи).
 - 2.2. Замальовки життєпису письменника (5-8 класи).
 - 2.3. Розповідь про життя та творчість (7-9 класи).
 - 2.4. Життєвий і творчий шлях письменника (10-12 класи).
3. **Урок вивчення та аналізу художнього твору (ВАТ):**
 - 3.1. Духовно-естетичне сприйняття твору (5-7 класи).
 - 3.2. Художнє сприйняття та осмислення твору (8-9 класи).
 - 3.3. Аналітико-синтетична робота над текстом (10-12 класи).
 - 3.4. Інтерпретування художнього твору (8-12 класи).
4. **Урок вивчення теорії літератури та літературно-мистецьких явищ (ВТЛ):**
 - 4.1. Контекстне вивчення теоретико-літературних понять
 - 4.2. Формування та розвиток теоретико-літературних понять.
 - 4.3. Вивчення теоретико-літературних тем.
5. **Урок розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності (РК-МД):**
 - 5.1. Художнє (виразне) читання текстів твору.
 - 5.2. Складання та написання творчих робіт.
 - 5.3. Творча, мистецька діяльність учня-читача.
 - 5.4. Аналіз літературно-творчих робіт.
6. **Урок позакласного читання та літератури рідного краю (ПЧЛРК):**
 - 6.1. Вступний урок-презентація (настановчо-мотиваційний – літературно-мистецький огляд).
 - 6.2. Урок-спілкування (за літературним твором, творчістю митця – монографічно-оглядовий урок).

- 6.3. Урок-діалог за проблемою твору.
- 6.4. Урок-відгук за прочитаним твором (за вивченою творчістю письменника).
- 6.5. Підсумково-рекомендаційний урок (результативно-творча робота учня-читача – узагальнювальний огляд).
7. **Урок системно-узагальнюючого повторення літературного матеріалу (С-УП):**
- 7.1. Системно-узагальнювальне повторення літературної теми.
- 7.2. Системно-узагальнювальне повторення літературного розділу.
- 7.3. Системно-узагальнювальне повторення курсу літератури.
8. **Урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури (Р-ККЛ):**
- 8.1. Вхідний (поточний) контроль знань, норм і цінностей із літератури.
- 8.2. Тематичний (підсумковий) контроль знань, норм і цінностей із літератури.
- 8.3. Урок аналізу та вдосконалення літературної компетентності учня-читача.
- 2.2. Новаційна класифікація уроку (заняття) літератури зі змінною нестандартною структурою**
- 2.1. Лекція за літературно-мистецьким матеріалом.
- 2.2. Семінарське заняття за літературно-мистецьким матеріалом.
- 2.3. Учнівська (читацька, літературно-мистецька) конференція.
- 2.4. Лабораторне заняття, лабораторна робота за літературно-критичними (історико-літературними, архівними, мемуарними та ін.) матеріалами.
- 2.5. Літературознавчий практикум (лінгвістичний, із виразного читання).
- 2.6. Урок-(заняття)-консультація з літератури.
- 2.7. Залік, колоквиум за літературно-мистецьким матеріалом.
- 2.8. Факультативне заняття за літературно-мистецьким матеріалом.
- 2.9. Елективні літературно-мистецькі заняття (курси за вибором учня-читача).
- 2.10. Індивідуальна робота з учнем-читачем, додаткове індивідуальне заняття з літератури (ДІЗЛ).
- 2.11. Тематична атестація літературної компетентності учня-читача.

І.	Система навчальних цілей: до курсу літератури; тематичного розділу (на чверть); літературної теми (8-10 год.)	СНЦ-Л
	<p>– до курсу літератури в 10 класі:</p> <p>1. Мати уявлення про літературу 70-90-х років XIX ст. та поч. XX ст. як нерозривний літературний процес у культурологічному контексті доби.</p> <p>2. Здійснити узагальнююче повторення про фольклор як основу вивчення художньої літератури.</p> <p>3. Знати основні етапи життя і творчості письменників, яка вивчається десятикласниками; зміст творів, розуміти зміст прочитаного, давати йому власну оцінку, опираючись на конкретні історичні, національні та загальнолюдські:</p> <p>– із літературного процесу 70-90-х років XIX ст. (І. Нечуй-Левицький, «Гетьман Іван Виговський», «Кайдашева сім'я»; Панас Мирний, «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»; «Лихі люди»; І. Карпенко-Карий, «Хазяїн», «Сава Чалий»; М. Кропивницький, «Глитай або ж Павує»; М. Старицький, «До молоді»; «Поету», «Гетьман», «Вислик», драми «Не судилося» або «Талан»; оглядово поезія Я. Щогольва, І. Манжури, І. Манжурко, поезії: «Перехресні стежки», «Украдене щастя»; Б. Грінченко, «До праці», «Україна», «Дзвоник»; П. Грабовський, «До Русі-України», «Я не співець чудовної природи», «Трудівниця», «До Н.К.С.», «До матері»);</p> <p>– із літературного процесу кінця XIX – початку XX ст. (М. Коцюбинський, «Цвіт яблуні» або «На камені», «Intermezzo», «Гата пограна», «Тіні забутих предків»; Леся Українка, поезії; драма «Бояриня», «Лісова пісня»; О. Кобилянська, «Людина», «Земля», «Битва»; В. Стефаник, «Новина», «Камінний хрест», «Марія», «Сини»; М. Вороний, поезія; О. Олесь, поезія; В. Винниченко, «Солдатик!», «Кумедя з Костем», «Записки кирилата Мефистофеля», «Між двох сил» або «Чорна Пантера і Білий Ведмідь»; В. Самійленко, поезія; А. Тесленко, «Страчене життя»; С. Васильченко, «Талант»).</p> <p>4. Визначити роль і місце письменника в літературному процесі, особливості літературного процесу певного періоду, зв'язок між світоглядом письменника та його творчістю.</p> <p>5. Розуміти особливості літературних течій і напрямів.</p> <p>6. Засвоїти та поглибити теоретико-літературні поняття про твори: «типовий характер», «літературний прототип», «історична та художня правда», «індивідуальний стиль письменника», «полілог», «цензура», «художня деталь», «підтекст», «багатоплановість епічних творів», «соціально-побутова повість», «соціально-побутовий роман», «психологічна новела», «поезія в прозі», «ескіз», «діалог», «притча», «сонет», «історична трагедія», «соціальна комедія», «драматична поема», «драма-фесрія», «драматичний епос».</p> <p>7. Робити глибокий ідейно-художній аналіз літературного твору з використанням власного ставлення до прочитаного.</p> <p>8. Писати рекомендовані програмою творчі роботи з розвитку зв'язного мовлення.</p>	

ДОДАТКИ

Програмно-тематичний комплекс планування вивчення курсу УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА – 10 клас, гуманітарний профіль

(прізвище, ім'я та по батькові вчителя, категорія, звання)

(повна назва навчального закладу)

Складові ПТКП:

- 1.* Прогностична змістова лінія: система навчальних цілей курсу літератури – СНЦ-ЛІ
- 2.* Проектно-конструкторська модель курсу – ПКМК-10 клас
- 3.* Проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми – ПКМТ-10 клас
- 4.* Прогнозовані результати літературної компетентності (відповідно до державного стандарту «Література»)
- 5.* Проектно-конструкторська модель уроку літератури – ПКМУ-10 клас
- 6.* Програма дій учня-читача в системі літературної освіти
- 7.* Трасекторія (модель компетентній) літературного розвитку учня-читача
- 8.* Орієнтовна програма комунікативно-мовленнєвої діяльності учня-читача
- 9.* Засоби діагностики літературно-читачьких досягнень старшокласників

Примітка: * – для обов'язкового затвердження дирекцією навчального закладу; останні позиції – за узгодженням сторін
Складено з урахуванням положень Концепції літературної освіти, Державної програми з української літератури (г. «Освіта України» – (авт. _____, джерело: _____); Державних стандартів із літератури (г. «Освіта України» – (авт. _____, джерело: _____); Державного навчання (авт. _____, джерело: _____); 2003. – № 1-2); Концепції літературної освіти в системі профільного навчання (авт. _____, джерело: _____).

«Затверджую»

« _____ » 200__ р.

Директор
школи

«Узгоджено»

« _____ » 200__ р.

Заст. директора
школи
ініціали, прізвище

Додаток А

СУЧАСНИЙ УРОК ЛІТЕРАТУРИ: ТЕХНОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ

2.3. Новаційна класифікація уроку (заняття) з літератури за нетрадиційною структурою

- 3.1. Урок-(заняття)-театреалізація, інсценізація, візуалізація за літературно-мистецьким твором.
- 3.2. Кіно-(теле-, відео-)урок (-заняття) за літературно-мистецьким, історико-літературним матеріалом, творчість письменника (-ів).
- 3.3. Урок-(заняття)-літературознавче дослідження (філософське, психологічне, соціальне, гендерне, феміністичне, лінгвістичне та ін.).
- 3.4. Урок-(заняття)-імітаційно-дидактична гра (аукціон, турнір, прес-конференція, інтерв'ю, подорож).
- 3.5. Етюдне заняття з літератури, урок-заняття есе за художнім твором (за постаттю письменника, митця).
- 3.6. Урок-(заняття)-дискусія, диспут за літературно-мистецьким матеріалом (творчістю письменника).
- 3.7. Урок-(заняття)-коментар; роздум.

2.4. Інноваційна класифікація уроку (заняття) літератури з використанням педагогічних технологій навчання

- 4.1. Інтегральний: урок-інтеграція, урок-компаратив літературно-мистецьких знань читача (ЛІ-МЗ).
 - 4.1.1. Урок-інтеграція (інтегрований, інтегральний урок літератури: міждисциплінарний, міждисциплінарний, міждисциплінарний, міждисциплінарний огляд).
 - 4.1.2. Урок-компаратив (типологічний, міждисциплінарний літературно-мистецький огляд; огляд теоретико-літературних знань і художньо-мистецьких явищ).
- 4.2. Урок (заняття) з літератури в системі особистісно зорієнтованого навчання учня-читача.
- 4.3. Заняття з літератури в системі модульно-розвивального навчання учня-читача.
- 4.4. Заняття з літератури за проектно-моделювальною технологією навчання учня-читача.
- 4.5. Заняття з літератури в системі адаптивного навчання учня-читача.
- 4.6. Заняття з літератури в системі інформаційних технологій навчання учня-читача.
- 4.7. Урок (заняття) з літератури в системі предметної персонал-технології.
- 4.8. Інклюзивно-дистанційний урок літератури.

- 4.9. Урок (заняття) з літератури в системі проблемного навчання учня-читача.
- 4.10. Урок (заняття) з літератури за технологією критичного мислення учня-читача.
- 4.12. Урок (заняття) культурологічного аналізу літературно-мистецького твору учнем-читачем.
- 4.13. Урок (заняття) з літератури в аксіологічному вимірі учня-читача.

194. Шуляр В.І. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5-9 класи: [методичний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – [2-ге видання]. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2008. – 284 с.
195. Шуляр В.І. Уроки літератури рідного краю: технологія підготовки та проведення / Василь Іванович Шуляр // Дивослово. – 2003. – № 7. – С. 34-39.
196. Щербина В.І. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури: [навчальний посібник] / В.І. Щербина, О.В. Волкова, О.В. Романенко. – Х.: Вид. гр. «Основа», 2005. – 96 с.
197. Як зробити урок. Цікаві педагогічні знахідки // Педагогічна академія пані Софії [міні-журнал]. – Х.: Вид. група «Основа», 2008, лютий. – С. 20-1 – 20-16.

- наукових праць. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2006. – 256 с. – С. 93-98.
185. Шуляр В. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах 12-річної школи: [науково-методичний посібник] / Василь Шуляр, Надія Огренич. – Миколаїв: Видавець: Ганна Гінкул, 2006. – 208 с.
186. Шуляр В.І. Від мудрого письменника до творчого читача (матеріали до етюдних занять із літератури в 11 класі, 1 частина): [навчально-методичний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – Тернопіль: СМП «Астон», 2001. – 280 с.
187. Шуляр В.І. Дух Нечуйських творів (матеріали до вивчення спадщини І.С. Нечуя-Левицького): [навчально-методичний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв: ПП. «Шамрай», 2000. – 80 с.
188. Шуляр В.І. Інтеграція змісту освіти і конструкторсько-технологічна діяльність учителя літератури / Василь Іванович Шуляр // Імідж сучасного педагога. – 2002. – № 2. – С. 38-39.
189. Шуляр В.І. Моделюючи процес співпраці (орієнтовна проект-програма із розвитку зв'язного мовлення, 5 клас) / Василь Іванович Шуляр // Укр. мова і література в середніх школах. – 2002. – № 4. – С. 74-80.
190. Шуляр В.І. Підготовка майбутнього вчителя літератури до впровадження педагогічних технологій: [навч. посіб.] // Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / За редак. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – С. 86-120.
191. Шуляр В.І. Планування літературної освіти школярів: технологічна концепція: [практико-орієнтована монографія] / Василь Іванович Шуляр / За ред. чл.-кор. АПН України, д.п.н., проф. Н.Й. Волошиної. – Миколаїв: Видавництво, 2006. – 96 с.
192. Шуляр В.І. Розвиваючи мовлення – формувати читачів (орієнтовне календарне планування уроків розвитку зв'язного мовлення, 9 клас) / Василь Іванович Шуляр // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях... – 2002. – № 1. – С. 145-151.
193. Шуляр В.І. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5-9 класи: [методичний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2006. – 284 с.

3. УРОК ЛІТЕРАТУРИ ЯК ПОНЯТТЯ

1. **Компетентнісно-діяльнісний урок літератури** – гнучка цілісна динамічна система взаємопов'язаних компонентів, змістових ліній, компетенцій і навчальних ситуацій, яка процесуально й змістовно забезпечує літературний та духовний розвиток учня-читача, неперервність інтенсивної розвивальної взаємодії вчителя й колективу в умовах класу та інших форм організації навчально-виховної діяльності школи. Такий урок зорієнтований на досягнення планованого кінцевого результату всіма суб'єктами навчального процесу. КДУЛ забезпечує особистісно зорієнтований простір для повної реалізації резервів власного Я (школяра) через осягнення тканини художніх творів, літературно-мистецьких текстів тощо та сприяє вияву компетентності вчителя-словесника й учня-читача як фасилітаторів на основі довершено-послідовної діяльнісної, психо-драматичної технології підготовки і проведення навчального уроку (заняття).
2. **Типологія уроку літератури** – класифікація уроків літератури, яка враховує найістотніші структурні й функціональні особливості літератури як мистецтва слова, а також виокремлює, зіставляє, встановлює і узагальнює суттєві дидактичні ознаки уроку взагалі для вибудови зокрема цілісної системи типів і різновидів уроку літератури. Класифікація уроків літератури залежить від ряду ознак: цільової орієнтації системи літературної освіти загальноосвітньої основної школи, профільного напрямку старшої школи, навчально-пізнавальної і розвивальної мети, етапів пізнання і сприймання літературного матеріалу, художнього твору, ступеня сформованості читацьких умінь і навичок аналізу та інтерпретації твору, здатності до використання теоретико-літературних понять тощо.
3. **Технологія уроку літератури** – система способів, форм, засобів, методів і прийомів, послідовність яких забезпечує реалізацію системи цілей літературної освіти школяра, навчання й розвитку особистості учня-читача. Технологічний урок враховує можливості суб'єктів/об'єктів читацької діяльності і вибудований процедурно як система дій, що забезпечуватиме гарантований кінцевий результат в осягненні літературного матеріалу.

Технологія уроку літератури базується на принципах індивідуальності педагогічної творчості словесника, методичного професіоналізму, компетентності вчителя літератури, здатності його діяти глобально й локально, моделювати, проектувати, конструювати навчальний процес.

Технологія уроку літератури передбачає поєднання можливості відтворення підготовленого/запропонованого продукту діяльності словесника та його індивідуальну творчість залежно від рівня фахової майстерності з орієнтацією на формування креативної (творчої) Я-особистості учня-читача, здатної розвивати свої читацькі здібності, бути конкурентоспроможною, яка може знайти й утвердити «себе-у-світі».

4. **Моделювання уроку** – створення системи ситуацій навчально-пізнавальної діяльності учня-читача на уроці, а також фахових дій учителя-літератора на підготовчому проектно-конструкторському етапі відповідно до заданих цілей, що забезпечить високу стабільність літературних знань, читацьких та комунікативно-мовленневих умінь і навичок школярів, професійний рівень словесника. Воно може відбуватися як на підготовчому етапі, так і під час проведення уроків літератури, позакласної та позашкільної роботи.

Моделювання уроку передбачає системний спосіб його організації, особистісно зорієнтований простір для розвитку суб'єктів навчально-пізнавально-виховного процесу і ґрунтується на діяльнісному підході, що сприятиме інтенсифікації навчання й учіння та формування творчої Я-особистості.

Моделювання системи уроків літератури вимагає від учителя технологічної компетентності до прогнозування, конструювання, проектування, моделювання, діагностування, моніторингово-рефлексивної компетенції. Комплекс названих здатностей сприятиме забезпеченню загальнолітературної (у загальноосвітніх навчальних закладах) та профільної філологічної (у класах гуманітарного профілю) освіти, підготовки й розробки системи літературних занять, логіко-семіотичних моделей, нових видів наочності з використанням інформаційних технологій.

5. **Проектно-конструкторська модель уроку літератури (ПКМУ)** – опис логіки перебігу активної взаємодії і спілкування учасників навчально-виховного процесу, гнучкого розгортання

172. Худаш Л.С. Підвищення ефективності уроку з літератури: [посібник] / Лідія Сергіївна Худаш. – К.: Рад. школа, 1974. – 144 с.
173. Чайківська Т. Ще раз про аналіз і самоаналіз уроку / Т. Чайківська // Методичні діалоги: Педагогічна преса, 2008. – № 3. – С. 30.
174. Чередник Т. Методика літератури в термінах і поняттях: словник-довідник / Т. Чередник // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України: Педагогічна преса, 2007. – № 10. – С. 11.
175. Черервата О. Як підготувати сучасний урок / О. Черервата // Завуч (Шк. світ): Шкільний світ, 2008. – № 10. – С. 15-18.
176. Чупринін О.О. 12-річна школа. Сучасний урок української літератури в 5 класі: [навчальний посібник] / Олексій Олексійович Чупринін. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 320 с.
177. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект: [посібник для вчителів і студентів] / Валентина Дмитрівна Шарко. – К., 2006. – 220 с.
178. Шевченко С.Д. Школьный урок: как научить каждого: [пособие] / Сергей Данилович Шевченко. – М.: Просвещение, 1991. – 175 с.
179. Шкільна лекція у поєднанні з іншими методами та прийомами викладання літератури: [методичний лист / авт. тексту Зоя Олександрівна Шевченко]. – К.: Рад. школа, 1986. – 46 с.
180. Шоган В.В. Технологія личностно орієнтованого уроку: [учеб.-метод. пособ. для учителів, методистов, кл. рук-лей, студентів пед. учеб. заведений, слухачей ИПК] / Владимир Васильевич Шоган. – Ростов н/Д: Изд-во «Учитель», 2003. – 160 с.
181. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі: [навчальний посібник] / Фелікс Маратович Штейнбук. – К.: Кондор, 2007. – 316 с.
182. Штомпель Г. Чи потрібен сьогодні аналіз уроку / Г. Штомпель // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – № 1. – С. 79-89.
183. Шуляр В. Компетентнісний підхід у діяльності вчителя літератури та учня-читача / Василь Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 12. – С. 10-13.
184. Шуляр В. Синергетика в системі професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя літератури: концептуальні підходи / Василь Шуляр. – Філософські науки: збірник

- Трудова підготовка в закладах освіти: Педагогічна преса, 2008. – № 1. – С. 10.
161. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція: [монографія] / Ганна Леонідівна Токмань. – Київ: Міленіум, 2002. – 320 с.
162. Третьяков П.И. Технология модульного обучения в школе: [практико-ориентированная монография] / П.И. Третьяков, И.Б. Сенновский. – [под ред. Петра Ивановича Третьякова]. – М.: Новая школа, 1997. – 352 с.
163. Туріщева Л.В. Психолого-педагогічні аспекти уроку: [посібник] / Людмила Василівна Туріщева. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 128 с.
164. Урок – цілісна система: [методичні рекомендації керівникам та вчителям щодо аналізу і самоаналізу уроку / упоряд. Р.П. Удовиченко, А.І. Деркач, О.В. Тарасова та ін.]. – Миколаїв, 2000. – 91 с.
165. Урок як показник майстерності вчителя: [порадник керівникові загальноосвітнього навчального закладу / укл. Л.В. Джумська, А.В. Риженков]. – Миколаїв: МОППО, 2005. – 96 с.
166. Федорович Т. Українська література та музика. Інтегрований курс (за програмою 10-11 класів): [посібник для вчителів та учнів старших класів середньої школи, студентів середніх спеціальних навчальних закладів] / Теодозія Федорович. – Тернопіль: Астон, 2001. – 64 с.
167. Фомін О. Сучасний урок: проблеми, пошуки, знахідки / О. Фомін // Директор школи (Шк. світ): Шкільний світ, 2008. – № 12. – С. 24-27.
168. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.; іл.
169. Фурман А.В. Психодіагностика інтелекту в системі диференційованого навчання: [навчально-методичний посібник] / Анатолій Васильович Фурман. – К.: Освіта, 1993. – 224 с.
170. Фурсова Л.О. Інтегровані уроки літератури: [посібник] / Людмила Олексіївна Фурсова. – Тернопіль: Мандрівець, 2004. – 80 с.
171. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність: [науково-методичне видання] / Василь Васильович Химинець. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с.

навчальної дії, що містить свої композиційні та сюжетно-змістові лінії спрогнозованої літературної освіти школярів.

6. **Навчальна ситуація уроку літератури** – наперед спланована, спрогнозована чи/і спонтанно виникла ситуація за тих чи інших педагогічних умов, конкретних обставин, яка потребує негайного вирішення, як правило, між двома чи декількома суб'єктами (об'єктами) читацької діяльності та оперативного оптимального пошуку адекватних способів для їх взаємодії.

Мета створення:

- розвиток учня як майбутнього суб'єкта читацької діяльності, здатного адекватно реагувати на ситуацію, яка виникла чи спланована як можлива;
 - формування особистості, здатної толерантно ставитися й адекватно реагувати, знаходити варіанти вирішення чи/і з життєвої, читацької ситуації;
 - короткочасна взаємодія суб'єктів (об'єктів) навчальної ситуації відповідно до заданої парадигми читацьких дій на основі протилежних норм, цінностей чи інтересів, які супроводжуються внутрішньою енергією, значними емоційними проявами;
 - сприяння сталій перебудові взаємостосунків між суб'єктами навчального процесу, які будуть здатними діяти, приймати оптимально-правильне рішення в стандартних і нетипових ситуаціях, не принижуючи один одного;
 - виховання творчої Я-особистості учня-Людини-читача.
7. **Конструктор уроку літератури** – засіб, який забезпечує здатність учителя-словесника мобільно й ефективно моделювати заняття на структурному та змістовому рівнях у режимі WORD, EX, інших інформаційно-технологічних програм, не руйнуючи специфіку літератури як мистецтва слова.

Графоконструкція передбачає побудову заняття, де основою є змістові лінії літературної освіти, які мають узгоджуватися з його темою, змістом, методичними засобами тощо, набором компетенцій учня-читача, що формуватимуть та забезпечуватимуть його акме-розвиток, не порушуючи внутрішньої драматургії, задуму, сюжетних елементів і компонентів технологічної моделі сучасного уроку літератури відповідно до обраної класифікації типів і різновидів.

4. ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНЯ-ЧИТАЧА

Складова	Назва	Змістове наповнення
змістові лінії літературного компонента		
ІНВАРІАНТНА (державний стандарт)	Аксіологічна	– <i>опрацювання художнього твору в єдності його етичних та естетичних вимірів, спрямованість роботи над текстом на формування ціннісних орієнтацій і розвиток творчих здібностей особистості</i>
	Літературно-знавча	– <i>засвоєння основних теоретико- та історико-літературних знань і розгляд твору в контексті літературного процесу</i>
	Культурологічна	– <i>усвідомлення літератури як складової частини духовної культури українського та інших народів</i>
ВАРІАТИВНА (за вибором учителя)	комунікативно-мовленнєва	<ul style="list-style-type: none"> – <i>розвиток зв'язного мовлення – матеріалізація в усній або/і писемній формі шляхом конструювання зв'язної відповіді на запитання й завдання, за текстом художнього твору, підготовки висловлювання за визначеною темою, проблемою, яка враховуватиме жанрово-стильову манеру письма прочитаного літературного тексту чи створення власного оригінального твору;</i> – <i>виразне читання – різновекторне виконання, відтворення літературного твору напам'ять або/і під час виразного, художнього читання, розказування;</i> – <i>риторична культура читача-дослідника – виявлення знань із досліджуваної проблеми, демонстрування ораторських навичок, уміння пошуково-аналітичної діяльності читача як критика, літературознавця під час усного виступу та писемного тексту наукового стилю</i>

149. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: [інформаційно-методичний збірник] / Григорій Олексійович Сиротенко. – Х.: Видав. група «Основа», 2003. – 80 с.
150. Ситченко А.Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: [монографія] / Анатолій Люціанович Ситченко. – Київ: Ленвіт, 2004. – 304 с.
151. Скороходова Н.Ю. Психологія ведення урока: [монографія] / Ніна Юрьевна Скороходова. – СПб.: Издательство «Речь», 2002. – 148 с.
152. Сорока В.І. Сучасний урок української літератури: [методичні рекомендації для студентів-практикантів] / Віра Іванівна Сорока. – Херсон, 2000. – 38 с.
153. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі: [навчально-методичний посібник] / Борис Ількович Степанишин – К.: РВЦ «Проза», 1995. – 256 с.
154. Степанишин Б.І. Література – вчитель – учень. Самостійне вивчення учнями літератури: [посібник для вчителя] / Борис Ількович Степанишин. – К.: Освіта, 1993. – 240 с.
155. Степанишин Б.І. Стратегія і тактика в літературній освіті учнів: Роздуми старого методиста-словесника, або Від «альфи» до «омеги» у викладанні рідного письменства в школі: [посібник для вчителів] / Борис Ількович Степанишин. – К.: Веселка; Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 191 с.
156. Сучасна література рідного краю. «Я від душі добра насіяв...» (Володимир Черепков): [методичний посібник для вчителів-філологів]. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 272 с.
157. Сучасні шкільні технології. Ч. I / [упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц]. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – 112 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
158. Сучасні шкільні технології. Ч. II / [упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц / 2-е вид., стереотипне]. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
159. Телехова О.П. Українська література. Методичні матеріали до вивчення шкільного курсу: [посібник для вчителя] / Олександра Петрівна Телехова. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2001. – 272 с.
160. Терещук А.І. Технологічні та методичні основи сучасного уроку трудового навчання / Андрій Іванович Терещук //

136. Профільне навчання: теорія і практика: [зб. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України]. – К.: Пед. преса, 2006. – 200 с.
137. Рамський Ю.С. Вивчення WEB-програмування в школі: [навчальний посібник] / Ю.С. Рамський, І.С. Іваськів, О.Ю. Ніколасенко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 200 с.
138. Римаренко В.Є. Семінарські заняття в школі: [посібник] / Василь Євдокимович Римаренко. – К.: Рад. шк., 1981. – 124 с.
139. Робота з мультимедійною дошкою: [науково-виробниче видання] / упоряд. В. Лапінський. – К.: Шк. світ, 2008. – 112 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
140. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання: [навчально-виробниче видання] / Ірина Вікторівна Родигіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.
141. Рудаківська С. Особливості уроку зарубіжної літератури в середніх класах / Світлана Рудаківська // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2001. – № 1. – С. 33-35.
142. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах: [посібник для вчителя] / Олександра Яківна Савченко. – К.: «Магістр-S», 1997. – 256 с.
143. Садовська І.Л. Концепція методів навчання: дидактичний аспект / І.Л. Садовська // Безпека життєдіяльності (Осн): Основа, 2007. – № 12. – С. 12-14.
144. Свинцицька Т.О. Конструювання уроків через упровадження сучасних навчальних та здоров'язберігаючих технологій / Т.О. Свинцицька // Географія (Осн.): Основа, 2007. – № 22. – С. 10-18.
145. Семенов А.Н. Вопросы и задания по методике преподавания литературы: [учебное издание] / А.Н. Семенов, В.В. Семенова. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 384 с.
146. Семенов О. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: [монографія] / Олена Миколаївна Семенов. – Суми: ВВП «Марія-1» ТОВ, 2005. – 404 с.
147. Семенов О.М. Практика в системі фахової освіти вчителя-словесника: [навч. посб. для студ. вищ. навч. закл.] / О.М. Семенов, Л.О. Базиль, Т.І. Дятленко; за ред. О.М. Семенов. – К.: Фенікс, 2008. – 288 с.
148. Синхронізоване тематичне планування шкільних курсів української та зарубіжної (всесвітньої) літератури (5-11 клас) / [укл. Ю.І. Ковбасенко, Л.В. Ковбасенко]. – К., 1997. – 64 с.

Закінчення табл.

ВАРІАТИВНА (за вибором учителя)	діяльнісно-організаційна	– система компетенцій, загальних умінь і навиків, норм читацької діяльності школяра щодо аналізування, синтезування, узагальнення, структу-рування, унормування, тезування тощо; набір сформованих психологічних якостей (пам'яті, уваги, спостереження й т. ін.), мислення (відтворювального, критичного, образного, творчого); використання різних і декілька джерел інформації (на папероносних, аудіо-відеоматеріали, Інтернет-ресурси тощо); прийоми збору та трансформування здобутої інформації, адаптування до читацьких, професійних, соціальних інтересів й т. ін.
---	---------------------------------	--

5. МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНЦІЙ СУБ'ЄКТІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Суб'єкт	Можливий набір компетенцій
1. УЧЕнь-ЧИТАЧ	✓ аксіологічна, читацька, літературознавча, металінгвістична, комунікативно-мовленнєва, когнітивнапрогностична, соціальна, технологічна, інформаційна, візуалізаційна, фасилітативна, креативна, рефлексивна, валеологічна, організаційна тощо
2. УЧИТЕЛЬ ЛІТЕРАТУРИ	✓ прогностична, проєктувальна, конструкторська, інформативна, організаторська, комунікативна, аналітична, рефлексивна, акмеологічна, аксіологічна, культуровідповідна, візуалізаційна, здоров'язберігаюча, діяльнісна тощо

Духовно-мистецька культура, літературна освіта, читацька діяльність школяра та професійно-фахова вчителя літератури включає систему специфічних і загальних компетенцій:

- **Читацька діяльність у процесі літературної освіти** – сукупність компетентностей, специфічних компетенцій і творчих дій школяра, спрямованих на співучасть з автором, персонажем, літературним текстом щодо сприйняття/несприйняття, осягнення тканини художнього твору, розуміння підтексту змодельованих картин життя, здатність їх інтерпретувати та конструювати власний текст відповідно до читацького рівня, життєвого досвіду шляхом мимовільних або/і цілеспрямованих операцій із метою духовно-естетичного збагачення Я-особистості.

- **Компетентність літературно-мистецька учня-читача** як ключова інтегральна якість, модель його соціального досвіду, що забезпечує наповнення культурного, освітнього та діяльнісного простору Людини-читача і включає систему цінностей, компетенцій (як загальних, так і специфічних), які набуті (вироблені) ним у процесі літературно-мистецької співпраці: «учень → автор →

123. Перлини Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2005»: [збірка] / відповідальний за випуск Г.М. Литвиненко. – Чернівці. – Видавничий дім «Букрек», 2005. – 320 с.
124. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: [монографія] / О.М. Пехота, А.М. Старєва. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2005. – 272 с.
125. Пилигин А. Личностно-ориентированное образование: история и практика: [монография] / Андрей Анатольевич Пилигин. – М.: «КСП+», 2003. – 432 с.
126. Подмазин С.И. Теория и практика семестрово-блочного-зачетного режима обучения и 12-бального оценивания знаний учащихся: [научно-методическое пособие] / Сергей Иванович Подмазин. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 88 с.
127. Поляков С. Пространство урока / С. Поляков // Завуч (Шк. світ): Шкільний світ, 2007. – № 23. – Спецвипуск.
128. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання: [посібник] / Олена Іванівна Пометун. – К., 2007. – 144 с.
129. Пометун О. Методика навчання історії в школі: [посібник] / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
130. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: [наук.-метод. посіб.] / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; за ред. О.І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
131. Поташник М.М. Как подготовить и провести открытый урок (современная технология): [методическое пособие] / М.М. Поташник, М.В. Левит. – [издание 2-е дополненное и переработанное]. – М.: Педагогическое общество России, 2006. – 144 с.
132. Поташник М.М. Требования к современному уроку: [методическое пособие] / Марк Максимович Поташник. – М.: Центр педагогического образования, 2007. – 272 с.
133. Початкова школа. Школа у творчому пошуку: [збірник 1] / [авт. Н.І. Клокар, Н.Г. Слободянюк, В.В. Потіха та ін.]. – К., 1997. – 148 с.
134. Приходченко К.І. Творче освітньо-виховне середовище загально-освітнього закладу гуманітарного профілю: [монографія] / Катерина Іллівна Приходченко. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 640 с.
135. Проєктуємо урок разом. Урок 4: [навчально-виробничі видання] // Педагогічна академія пані Софії [міні-журнал]. – Х.: Вид. група «Основа», 2006, вересень. – 48 с.

112. Орлов В.И. Методические основы обучения: [учебное пособие] / Валерий Иванович Орлов. – М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 2000. – 72 с.
113. Особистісно орієнтований урок: конструювання та діагностика: Навч.-метод. посіб. / [М.І. Лукьянова, Н.А. Разіна, Т.М. Абдулліна та ін.]. – Х.: Вестп: Видавництво «Ранок», 2007. – 176 с.
114. Островерхова Н.М. Аналіз уроку: концепції, методики, технології [наукове видання] / Надія Михайлівна Островерхова. – Київ: Фірма «ІНКОС», 2003. – 352 с.
115. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала: [посібник] / Валентина Федорівна Паламарчук. – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. – 152 с.
116. Палтишев М.М. Педагогічна майстерність і шляхи її досягнення. (У пошуках практико-орієнтованих дидактичних підходів): [навчально-методичний посібник для слухачів курсів удосконалення вчителів] / Николай Николаевич Палтишев. – К.: Видавець Ешке О.М., 2000. – 199 с. (рос. мовою).
117. Палтышев Н.Н. Педагогическая гармония: [учебно-методическое пособие для учителей] / Николай Николаевич Палтышев – К.: «Магистр-S», 1996. – 104 с.
118. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти] / Євген Андрійович Пасічник. – К.: Ленвіт, 2000. – 384 с.
119. Пентилюк М.І. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: [навчальний посібник] / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич. – К.: «Ленвіт», 2006. – 134 с.
120. Пентилюк М.І. Сучасний урок української мови: [посібник для вчителя] / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
121. Переденко І.М. Герменевтичний аспект сучасного уроку літератури: модель уроку-діалогу / Інеса Миколаївна Переденко // Зарубіжна література (Шк. світ): Шкільний світ, 2008. – № 6/7. – С. 40.
122. Пересунько Т.К. Питання методики викладання літератури у вузі (на матеріалі вивчення історії світової літератури ХХ століття): [навчальний посібник] / Тамара Костянтинівна Пересунько. – К., 1993. – 80 с.

художній твір → персонаж → учитель → джерела комунікації → соціум → світова культура».

Складовими її є такі компетенції: *аксіологічна, читацька, літературознавча, металінгвістична, комунікативно-мовленнєва, когнітивна, прогностична, соціальна, технологічна, інформаційна, візуалізаційна, фасилітативна, креативна, рефлексивна, валеологічна, організаційна тощо.*

- **Компетенція читацька** – набута здатність учня до виконання читацьких дій, які сформовані з метою задоволення естетичних, інтелектуальних і діяльнісних потреб людини, що забезпечать діалогічну єдність співпраці з автором, літературним персонажем, проникнення в нетлінну сутність твору, розуміння текстових і підтекстових уявно змодельованих картин життя тощо.

- **Компетенція проектно-конструкторська** як спосіб і готовність вчителя літератури орієнтуватися та діяти в тій чи іншій сфері діяльності, здатність витримувати систему компетенцій (концептуально-прогностичних, конструкторсько-операційних, моніторингово-рефлексивних, програмно-інструментальних), інтегрувати та вирішувати різні групи навчально-виховних і педагогічних завдань, моделюючи одержання гарантованих досягнень наперед заданого кінцевого результату.

- **Компетенція металінгвістична (лінгвістична)** – здатність учня-читача до осягнення специфічних мовних засобів письменника, що відбивають у певному творі авторську позицію, з'ясування закономірностей організації мовних засобів у художньому творі відповідно до жанрово-родової та стильової манери письма, встановлення діалогічних відношень між об'єктами й суб'єктами всередині художнього твору, визначення складників чи/і композиційних елементів твору та їх позиційних значень.

Виявом металінгвістичної компетентності учня-читача є вміння виявляти та тлумачити авторське мовлення як вираження індивідуальної, особистісної, значеннєвої позиції письменника, його духовного світосприйняття в порівнянні з висловленнями персонажів, оповідачів твору. Об'єктами й суб'єктами дослідження металінгвістики є репліки дійових осіб та опосередкована присутність автора у драматичному творі; внутрішній монолог ліричного героя, що відтворює переживання; мова і мовлення між персонажами, персонажем і оповідачем, оповідачем і автором в епосі; композиційне виокремлення мови персонажа, оповідача чи автора. Об'єктами є авторські монологи, риторичні та внутрішні монологи персонажів. Тенденції металінгвістики наявні в

епістолярних творах, мемуарно-щоденниковій прозі, стилізаціях, пародіях та інших формах інтертекстуальності.

- **Компетенція комунікативно-мовленнєва** – здатність учня-читача до різновекторного виконання, відтворення літературного твору напам'ять або/і під час виразного, художнього читання, розказування; вміння матеріалізувати в усній або/і писемній формі шляхом конструювання зв'язної відповіді на запитання й завдання за текстом художнього твору, підготовки висловлювання за визначеною темою, проблемою, яка враховуватиме жанрово-стильову манеру письма прочитаного літературного тексту чи створення власного оригінального твору.

Оволодіння комунікативно-мовленнєвою компетентністю школярами має виявити рівень читацьких умінь щодо відтворення по пам'яті виучуваного твору, застосовуючи техніку виразного читання, уміння користуватися різними видами переказування, способами відтворення прочитаного. Наприклад, переказати сцену від імені літературного персонажа; запропонувати інший варіант розв'язки чи колізії, яка представлена автором художнього твору; увести іншу сюжетну лінію (літературного героя (-ів)), суголосну сучасним реаліям життям. Після вивчення теми «Міфи. Фольклорні твори різних жанрів і форм» учням можна запропонувати теми, а форму і жанр обрати самостійно. Наприклад: «Як козаки ввійшли в Інтернет», «Козаки-характерники ХХІ століття», «Двобій братів Котигоршків і Кличків» тощо.

- **Компетенція когнітивна** – здатність читача розширювати, поповнювати та поглиблювати свої знання про автора, персонажів художнього твору, до поступового входження читацької свідомості в художній світ твору, змодельовану письменником картину життя. Набуваючи читацького та життєвого досвіду, когнітивна компетентність забезпечуватиме формування вміння не тільки розуміти задум автора, а й бажання продовжити його, матеріалізуючи у власний текст відповідно до жанрово-стильової манери письма автора, збагачуючи себе як інтелігентну Людину-читача.

- **Компетенція креативна** – набута або/і вроджена інтегральна пошуково-перетворювальна здатність, яка забезпечує розвиток творчих здібностей суб'єктів літературно-мистецької освіти (учня-читача й вчителя літератури) в процесі читацької діяльності, готовність їх до вияву творчих потенцій у будь-яких сферах діяльності, продукування за зразком чи/і оригінального

- Мурашко Н. Аналіз уроку / Н. Мурашко // Б-ка «Директор школи» (Шк. світ): Шкільний світ, 2008. – № 4. – С. 1-128.
- Наукові основи методики літератури: [навчально-методичний посібник] / [Н.Й. Волошина, О.М. Бандура, О.А. Гальонка, А.В. Градовський та ін.]; за ред. д.п.н., проф., чл.-кор. АПН України Н.Й. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.
- Недайнова Т.Б. Мистецтво викладання літератури в школі: [науково-навчальний посібник] / Тамара Борисівна Недайнова. – [2-ге вид., доп. і випр.]. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 160 с.
- Неділько В.Я. Методика викладання української літератури в середній школі: [підручник для студентів] / Всеволод Якович Неділько. – К.: Вища школа, 1978. – 248 с.
- Нестандартні уроки в школі та їх аналіз: [науково-методичний посібник] / [авторський колектив; за ред. Н.М. Островерхової]. – К.: Видавництво Харитоненка, 2003. – 152 с.
- Нестандартні форми уроків. Урок 3: [навчально-виробниче видання] // Педагогічна академія пані Софії [міні-журнал]. – Х.: Вид. група «Основа», 2006, травень. – 48 с.
- Нетрадиційні уроки з української літератури. 5-11 класи: [навчальне видання; посібник] / [укл.: С.С. Скляр, Л.І. Нечволод]. – Харків: Торсінг, 2004. – 224 с.
- Нетрадиційні уроки із зарубіжної літератури. 5-11 класи: [навчальне видання; посібник] / [укл.: С.С. Скляр, Л.І. Нечволод, О.О. Дем'яненко]. – Харків: Торсінг, 2004. – 176 с.
- Ніколенко О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури. 5-11 класи: [посібник для вчителя] / О.М. Ніколенко, О.М. Куцевол. – К.: Академія, 2003. – 288 с.
- Ніколенко О. Специфіка уроку зарубіжної літератури в старших класах / Ольга Ніколенко // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2001. – № 3. – С. 36-38.
- Обучение литературы в средней школе: [методическое пособие] / [Л.В. Байбородова, В.В. Белкина, И.С. Павлова, И.Г. Харисова]. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2008. – 232 с.
- Онищук В.А. Типы, структура и методика урока в школе: [пособие для учителей] / Василий Анисимович Онищук. – К.: Рад. школа, 1976. – 184 с.
- Онищук В.А. Урок в современной школе: [пособие для учителей] / Василий Анисимович Онищук. – М.: Просвещение, 1981. – 191 с.

87. Махмутов М.И. Современный урок: [монография] / Мирза Исмаилович Махмутов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Педагогика, 1985. – 184 с.
88. Махмутов М.И. Современный урок: вопросы теории: [монография] / Мирза Исмаилович Махмутов. – М.: Педагогика, 1981. – 192 с.
89. Мельник А.О. Структура урока литературы / А.О. Мельник // Русский язык, литература, культура в школе и вузе. – 2008. – № 2. – С. 15.
90. Методика викладання літератури: термінологічний словник / [Анатолій Ситченко, Василь Шуляр, Володимир Гладішев] / [за ред. проф. А.Л. Ситченка]. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 132 с.
91. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах: [підручник для студентів-філологів] / М.І. Пентилюк, А.Г. Галетова, С.О. Караман та ін.; за ред. М.І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2000. – 264 с.
92. Методика преподавания литературы: [учебник для пед. вузов]; под. ред. О.В. Богдановой, В.Г. Маранцмана – В 2 ч. Ч. 1. – М.: Просвещение, ВЛАДОС, 1994. – 288 с.
93. Методика преподавания литературы: [учебник для пед. вузов]; под. ред. О.В. Богдановой, В.Г. Маранцмана – В 2 ч. Ч. 2. – М.: Просвещение, ВЛАДОС, 1994. – 288 с.
94. Миропольська Н.Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: [монографія] / Наталія Євгенівна Миропольська. – К.: Парламентське видання, 2002. – 204 с.
95. Мисан В.О. Урок історії: план-коспект. Як скласти план-коспект та проаналізувати проведений урок історії / В.О. Мисан // Історія в школах України: Педагогічна преса, 2008. – № 4. – С. 29.
96. Митник О.Я. Народження нестандартного уроку: [посібник] / О.Я. Митник, В.І. Шпак. – К.: НПЦ Перспектива, 1995. – 54 с.
97. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: [підручник для студентів вищих закладів освіти] / Леся Федорівна Мірошніченко. – К.: Ленвіт, 2000. – 239 с.
98. Мурашко Н. Аналіз уроку / Н. Мурашко // Б-ка «Початкова освіта» (Шк. світ): Шкільний світ, 2008. – № 10. – С. 1-128.

власного літературного тексту, художнього твору, виявляючи при цьому особистісне ставлення до прочитаного, змодельованої та оточуючої дійсності, самого себе.

Креативна компетентність уключає низку **компетенцій** і якостей, якими має оволодіти учень-читач, виявляючи тим самим рівень літературно-читацької обдарованості як здатність: до творчої спостережливості за художнім твором; у використанні образної та логічної пам'яті; до сенсорних відчуттів: зорових, слухових, кінестетичних, тактильних, термічних; до використання відтворюючої та творчої уяви; перевтілюватися у створений образ; уявляти та фантазувати; володіти словом для творення усних і письмових текстів, відповідей.

• **Візуальна компетенція** – здатність до мисленнєвого представлення, програвання, бачення себе в ситуації, яка описана автором художнього тексту через усвідомлення особливих образів або/і символів, щоб зрозуміти краще «себе в реальному житті».

Творча візуалізація читача має величезну й потужну силу, яка базується на наших внутрішніх механізмах й енергії, а також умінні творчо спрямовувати свої внутрішні й зовнішні ресурси для того, щоб «бачити», «демонструвати», «створювати для показу» уявлюване через вербальні й невербальні засоби, з використанням технічних пристроїв.

Наявність такої «здатності бачити уявлюване» допоможе суб'єктам літературної освіти самостійно добувати, аналізувати, відбирати, кваліфіковано моделювати та ефективно використовувати/застосовувати інформацію під час професійно-методичної підготовки словесника та літературної освіти школярів, де посередниками будуть наочні та технічні засоби, інформаційні технології, мультимедіа-ресурси тощо. Реалізація візуальної компетентності суб'єктами педагогічного процесу сприятиме їх професійному зростанню та духовно-естетичному збагаченню, допоможе бути конкурентоспроможним, мобільним і гнучким у швидкозмінному соціумі, світі, здатним конструктивно й толерантно входити в міжкультурний простір.

• **Риторична компетентність старшокласника-дослідника в системі літературної освіти** – здатність виявляти знання з досліджуваної проблеми, демонструвати ораторські навички, уміння пошуково-аналітичної діяльності читача як критика, літературознавця, яка засвідчить ефективність, успішність і результативність

стратегії, тактики, відібраних засобів підготовки роботи, мовленнєво-поведінкових дій у відповідності до заданої прагматичної культурно-комунікативної мети.

• **Риторична компетентність учителя літератури** – здатність до красномовства, яка визначається й регулюється законами мисленнєво-мовленнєвої діяльності (концептуальний, стратегічний, тактичний, системно-аналітичний, закон моделювання аудиторії, ефективної комунікації) і реалізується відповідно до обраної стратегії та тактики мовлення, навчально-мовленнєвої ситуації, літературно-мистецького матеріалу, складу аудиторії, потреб учня-читача тощо.

• **Фасилітативна компетенція** – здатність учня-читача та вчителя-словесника бути *організатором, консультантом і партнером*, жити і діяти компетентно й гуманно в літературно-мистецькому та особистісному просторі, емпатично розуміючи один одного, з безумовно позитивним ставленням і повагою поза всякими умовами один до одного, відчувати себе рівним серед рівних, узгоджуючи свої дії з діями партнерів, толерантно і з повагою ставитися один до одного.

Складові фасилітативної компетентності:

- емпатичне розуміння один одного в процесі літературної освіти, міжособистісних контактів;
- безумовне позитивне ставлення та повага поза всякими умовами один до одного під час читацьких (професійно-фахових) дій, у життєвих ситуаціях;
- конгруентність кожного, його читацьких (професійно-фахових) дій під час співпраці між собою та з літературно-мистецьким матеріалом.

Ключові компетенції словесника-фасилітатора у співпраці з учнем-читачем:

1. Здатність бути присутнім, щоб упевненістю та довірою наповнити простір співпраці.
2. Уміти бути безстороннім і неупередженим, щоб будь-яка точка зору (позитивна чи/і негативна) була почута або/і з розумінням прийнята, толерантно й аргументовано спростована чи підтверджена.
3. Знати, яку методику, технологію обрати/запропонувати, щоб мати гарантований планований результат.
4. Уміти організувати процес учіння, читацькі й міжособистісні дії не тільки за лінійним принципом, а входити в синергетичний життєвий і літературно-мистецький простір.

- О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко. – [3-є вид.] / за ред. В.М. Кухаренка. – Харків: НТУ «ХП», «Торсінг», 2002. – 320 с.
75. Куцевол О. Структура сучасного уроку зарубіжної літератури / Ольга Куцевол // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – № 3. – С. 38-40.
 76. Куцевол О. Сучасні типи уроків / Ольга Куцевол // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2001. – № 1. – С. 30-33.
 77. Куцевол О. Сучасні типи уроків зарубіжної літератури / Ольга Куцевол // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2001. – № 2. – С. 52-56.
 78. Лізинський В.М. Прийоми та форми в навчальній діяльності: [методичне видання] / В.М. Лізинський. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007. – 160 с.
 79. Лісовський А.М. Морфологія художності твору і вивчення літератури в школі: [методичний посібник] / Антон Михайлович Лісовський. – Київ: Ленвіт, 2005. – 110 с.
 80. Ломонос Є.О. Позакласне читання у 4-7 класах: [посібник для вчителів] / Євдокія Омелянівна Ломонос. – К.: Рад. школа, 1983. – 133 с.
 81. Лушин П.В. Учимся фасилитировать: [методическое пособие] / П.В. Лушин, З.А. Ржевская, Е.Г. Данникова и др. – Кировоград, 2003. – 60.
 82. Макаренко В.М. Як опанувати технологію формування критичного мислення: [навчальне видання] / В.М. Макаренко, О.О. Туманцова. – Х.: Вид. група «Основа»: «Триада+», 2008. – 96 с.
 83. Манвелов С. Основы творческой разработки урока математики / Сергей Георгиевич Манвелов // Математика. – 1997. – № 1. – С. 11-13; № 13. – С. 12-15.
 84. Марченко О.Г. Формування критичного мислення школярів: [навчально-методичне видання] / Олена Геннадіївна Марченко. – Х.: Вид. група «Основа»; «Триада+», 2007. – 160 с.
 85. Мартинець А.М. Сучасний урок зарубіжної літератури: [навчально-методичний посібник] / Алла Михайлівна Мартинець. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 176 с.
 86. Матвеева Е.И. Содержание и технология преподавания литературы в 5 классе (Система Д.Б. Эльконина – В.В. Давыдова): [пособие для учителя] / Елена Ивановна Матвеева. – М.: Вита-Пресс, 2005. – 288 с.

62. Клименко Ж.В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: [монографія] / Жанна Валентинівна Клименко. – К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2006. – 340 с.
63. Ковбасенко Ю.И. Филологический анализ художественного текста: [пособие] / Юрий Иванович Ковбасенко. – К.: ІСДО, 1995. – 48 с.
64. Ковбасенко Ю.І. Біографія письменника і викладання літератури / Юрій Іванович Ковбасенко // Тема. – 2002. – № 2. – 128 с.
65. Компаративне навчання на уроках зарубіжної літератури (теорія і практика) // Тема. – 2005. – № 1-2. – 233 с.
66. Конаржевський Ю.А. Аналіз уроку: [навчальне видання] / Ю.А. Конаржевський. – Х.: Видавництво «Ранок», 2008. – 336 с.
67. Корнев В.П. Сучасний урок географії: підготовка до уроку, тематичне і поурочне планування / Віктор Петрович Корнев // Географія та основи економіки в школі: Педагогічна преса, 2008. – № 1. – С. 2-10.
68. Косминська С. Сучасний урок: [методичні рекомендації] / С. Косминська, О. Поліщук, С. Гавриченко // Директор школи (Шк. світ): Шкільний світ, 2007. – № 43. – С. 7-11.
69. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти (Проект) // Освіта України. – 16 серпня 2000. – № 33. – С. 3.
70. Критерії оцінювання навчальних здобутків учнів (література) // Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. – № 4. – С. 5-6.
71. Кужелева Л. Структурний аналіз уроку. Психологічний аналіз уроку. Системний аналіз уроку / Л. Кужелева // Підручник для директора: Плеяда, 2008. – № 1. – С. 63-68.
72. Кузнєцова Л. Особистісно орієнтований аспект підготовки вчителя (аналіз уроку) / Л. Кузнєцова, М. Кузнєцов // Директор школи (Шк. світ): Шкільний світ, 2008. – № 11. – С. 3-6.
73. Кульневич С.В. Анализ современного урока: [практич. пособ. для учителей и кл. рук-лей, студентов пед. учеб. заведений, слушателей ИПК] / С.В. Кульневич, Т.П. Лакоценина. – [изд. 2-е, доп. и перераб.]. – Ростов н/Д: Изд-во «Учитель», 2003. – 224 с.
74. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: [навчальний посібник] / В.М. Кухаренко,
5. Опосередковано впливати на внутрішній світ читача, вибудовувати особистісно зорієнтовану систему цінностей та формування успішної Я-особистості.
6. Уміти спілкуватися, говорити так, щоб тебе почули, відчули і зрозуміли та сприйняли.
7. Сприймати учнів такими, якими вони є, створювати ситуацію успіху, широко радіти його/своєму успіхові.
8. Об'єктивно організовувати само-(взаємо-)оцінювання за чітко визначеними критеріями у відповідності до літературно-мистецької парадигми розвитку учня-читача чи гіпотетично ідеальної моделі учня-читача.

6. ОЦІНКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНЯ-ЧИТАЧА ЗА КОМПЕТЕНЦІЯМИ

Компетентнісно-діяльнісна модель літературної освіти школярів урахує набір визначених компетенцій учня-читача, зорієнтована на предметний і міжпредметний рівні, уключає загальні критерії літературної компетентності школярів, систему цілей і діагностичних здатностей. Отже, можемо виділити складники, за якими оцінюватиметься сформованість літературної компетентності учня-читача за компетенціями.

Система компетенцій, якими оволодіває учень-читач під час літературної освіти, складається з компонентів, які можуть учителем структуруватися до рівнів навчальних досягнень і реалізовуватися в нормах оцінок, які визначені Міністерством освіти й науки України, і встановлюють чітке співвідношення між вимогами до знань, умінь, навичок і літературних компетенцій школяра, та показником оцінки його компетентності в балах.

Нижче подано компоненти початкового, середнього, достатнього і високого рівнів за кожною із можливих змістових ліній літературної освіти школярів, компетентностей, компетенцій у системі духовно-мистецької культури. Запропонований набір літературних компетенцій як *базові предметні* продиктовано вимогами Державного стандарту взагалі й літературного компонента освітньої галузі «Мови і літератури» зокрема, практикою учителів-словесників, досвіду автора, який описано в ряді публікацій, та вимогами наказу Міністерства освіти і науки України щодо загальних критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти й може бути таким:

49. Забашта Л.І. Узагальнення й систематизація знань з української мови. 10 клас: [посібник для вчителя] / Людмила Іванівна Забашта. – К.: Освіта, 1991. – 160 с.
50. Завуч іде на урок // Завуч. – 2002, листопад. – № 32. – [наша вкладка]. – С. 1-16.
51. Зазуліна Л.В. Педагогічні проекти: [науково-методичний посібник] / Людмила Василівна Зазуліна. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. – 40 с.
52. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: [учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Ирина Гелиевна Захарова. – [2-е изд., стер.]. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 192 с.
53. Збірник методичних знахідок учасників конкурсу «Учитель року» (з досвіду роботи вчителів загальноосвітніх шкіл): [збірник] / авт.-укл. Л.В. Кудаківа, Г.І. Мальченко, О.В. Ночвінова та ін. – К.: ІЗМН, 1997. – 368 с.
54. Зинин С.А. Внутрипредметные связи в изучении школьного историко-литературного курса: [монография] / Сергей Александрович Зинин. – [2-е изд., испр.]. – М.: ООО «ТИД «Русское слово – РС», 2006. – 240 с.
55. Ильин Е.Н. Рождение урока: [пособие] / Евгений Николаевич Ильин. – М.: Педагогика, 1986. – 176 с.
56. Інноваційні технології та сучасний урок літератури: [науково-виробниче видання] / упоряд. І. Кузьменчук. – К.: Вид. дім «Шкілн. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
57. Інтерактивне навчання на уроках зарубіжної літератури (версії уроків переможців II-IV турів Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2004») // Тема. – 2004. – № 3-4. – 233 с.
58. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: [монографія] / Олена Олександрівна Ісаєва. – К., 2003. – 380 с.
59. Ісаєва О.О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів: [посібник для вчителя] / Олена Олександрівна Ісаєва. – К.: Ленвіт, 2000. – 184 с.
60. Калиніна В.Ю. Сучасний урок хімії / В.Ю. Калиніна // Хімія (Осн): Основа, 2007. – № 24. – С. 13.
61. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти] / Станіслав Олександрович Караман. – К.: Ленвіт, 2000. – 272 с.

36. Гузеев В.В. Теория и практика интегральной образовательной технологи: [монография] / Вячеслав Валерианович Гузеев. – М.: Народное образование, 2001. – 222 с.
37. Гузенко О. Учень – активний співтворець уроку: проектні технології: [посібник] / О. Гузенко. – Суми, 2005. – 42 с.
38. Давидюк Л.В. Современный урок русского языка / Л.В. Давидюк // Русский язык, литература, культура в школе и вузе: УАПРЯЛ, 2008. – № 1. – С. 13.
39. Дайри Н.Г. Основное освоить на уроке: [книга для учителя] / Нейт Георгиевич Дайри. – М.: Просвещение, 1987. – 192 с.
40. Демчук О. Життєпис письменника: Конспекти нестандартних уроків: [методичний посібник] / Олег Віленович Демчук. – К.: Педагогічна преса, 2002. – 192 с.
41. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури. 9-11 клас: [посібник] / Олег Віленович Демчук. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – 144 с.
42. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях. – 2004. – № 4. – С. 174-184.
43. Душина І. Сучасний урок географії / Іраїда Душина // Краєзнавство. Географія, Туризм (Шк. світ): Шкільний світ, 2008. – № 15. – С. 3-11.
44. Дьяченко В.К. Новая дидактика: [учебное пособие] / В.К. Дьяченко. – М.: Народное образование, 2001. – 496 с.
45. Ершов П.М. Общение на уроке, или Режиссура поведения учителя: [учебное пособие] / П.М. Ершов, А.П. Ершова, В.М. Букатов. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М.: Московский психолого-социальный институт, Флинта, 1998. – 336 с.
46. Есин А.Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения: [учебное пособие] / Андрей Борисович Есин. – [8-е изд.]. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 248 с.
47. Жила С.О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи: [монографія] / Світлана Олексіївна Жила. – Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2004. – 360 с.
48. Житник Б.О. Методичний poradник. Форми і методи навчання: [навчальне видання] / авт.-упор. Борис Олександрович Житник. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 128 с.

АКСІОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ

Рівні набуття, досягнення	Критерії оцінювання літературної компетенції, досягнень учня-читача
I. Початковий (розпізнавання)	<ul style="list-style-type: none"> – уміє з допомогою словесника, товаришів вибудувати власні ціннісні орієнтири під впливом художнього твору, який вивчається, специфіки читацької діяльності, психологічних, інтелектуальних можливостей і соціальних викликів; – володіє елементарними способами самовизначення в ситуаціях вибору позиції на основі запропонованої автором художнього твору або/і власної; – уміє приймати рішення, брати відповідальність за їх наслідки залежно від навчальної, життєвої ситуації, системи обраних або/і власно вибудованої системи цінностей; – виявляє бажання жити й діяти за аналогом або/і особистісною ціннісною парадигмою; – може обґрунтовувати вибір ціннісно-поведінкової моделі літературного персонажа, висловлювати своє ставлення з проекцією на власну позицію
II. Середній (відтворення)	<ul style="list-style-type: none"> – формулює власні ціннісні орієнтири відповідно до представленої автором художнього твору поведінкової моделі, після аналізу та інтерпретації тексту, вивчення творчості письменника; – розуміє недоречність механістичного копіювання поведінки, системи ціннісних орієнтирів, що представлені автором в умовно змодельованих життєвих ситуаціях літературних персонажів; – вибирає самостійно або/і під керівництвом способи самовизначення щодо оцінки дій і вчинків персонажів і своїх, що стануть основою ціннісної моделі; – узгоджує свої рішення з наслідками власної поведінки у відповідності до ціннісної моделі, представленої автором, або/і вибудованої самостійно; – може прогнозувати свої дії і вчинки, їх оцінювати відповідно до авторської або/і особистісної ціннісної парадигми; – забезпечує свою сформовану ціннісну парадигму власною поведінкою, позицією в навчанні та житті

Закінчення табл.

III. Достатній (конструювання)	<ul style="list-style-type: none"> – корегує сформовану власну систему цінностей у процесі літературно-мистецької співпраці, намагається відповідати їй, збагачуючи своє Я-людини-читача; – достатньо володіє способами самовизначення, самооцінки в ситуаціях вибору на основі власної позиції з урахуванням умовно змодельованої картини життя літературних героїв як носіїв системи людських і національних цінностей; – здатний шляхом вироблення літературного продукту, своєї поведінки демонструвати власне ставлення, активну життєву позицію; – реалізує індивідуальну освітню й ціннісну траєкторію в повсякденному житті з урахуванням загальнолюдських, національних і етнічних вимог і норм
IV. Високий (творення)	<ul style="list-style-type: none"> – має сформовану (на сьогоднішній день) власну ціннісну парадигму, яка узгоджена відповідно до літературно-мистецького матеріалу, що вивчався; – досконало володіє способами самовизначення, самооцінки в ситуаціях вибору на основі тих художніх творів, які прочитанні як програмові та самостійно вибрані, а також власної громадянської і людської позиції; – уміє приймати адекватні рішення, брати на себе відповідальність за їх наслідки, жити і діяти, узгоджуючи свою позицію із загальнолюдськими, вітчизняними й етнічними вимогами, не втрачаючи свого Я; – сповна реалізує свої людські, читацькі, професійні потенції відповідно до власно сформованої ціннісно-етичної парадигми як успішної, толерантної, конкурентоспроможної Я-особистості

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА КОМПЕТЕНЦІЯ

Рівні набуття, досягнення	Критерії оцінювання літературної компетенції, досягнень учня-читача
I. Початковий (розпізнавання)	<ul style="list-style-type: none"> – розуміє і відтворює окремі факти, епізоди з життя письменника, літературного персонажа; – дає відповідь на питання; – вибудовує на репродуктивному рівні повідомлення, зазначаючи назву твору, імена й прізвища, події, факти; – упізнає літературний факт за описом або визначенням;

24. Гладишев В.В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі літератури: [монографія] / Володимир Володимирович Гладишев. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2006. – 372 с.
25. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: [монографія] / Олена Миколаївна Горошкіна. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 362 с.
26. Градовський А.В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика: [монографія] / Анатолій Володимирович Градовський. – Черкаси: Брама, 2003. – 292 с.
27. Градовський А. І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь. Методичні аспекти вивчення української літератури у взаємозв'язках із зарубіжною: [посібник] / Анатолій Володимирович Градовський. – К.: ПП РВФ «Софія», 1998. – 256 с.
28. Границкая А.С. Научить думать и действовать. Адаптивная система обучения: [учебное издание] / Антонина Степановна Границкая. – М.: Просвещение, 1991. – 175 с.
29. Гребньова В. Практикум з методики викладання української літератури: [навчальний посібник] / Валентина Гребньова. – Кіровоград, 2000. – 98 с.
30. Гузев В.В. Консультация как форма обобщающего повторения / Вячеслав Валерианович Гузев // Директор школы. – 1995. – № 3. – С. 32-34.
31. Гузев В.В. Методы и организационные формы обучения: [учебное пособие] / Вячелав Валерианович Гузев. – М., 2001. – 153 с.
32. Гузев В.В. Организация урока в форме классического семинара / Вячеслав Валерианович Гузев // Директор школы. – 1994. – № 1. – С. 42-49.
33. Гузев В.В. Педагогическая техника в контексте образовательной технологи: [учебное пособие] / Вячеслав Валерианович Гузев. – М., 2001. – 121 с.
34. Гузев В.В. Планирование результатов образования и образовательная технология: [учебное пособие] / Вячеслав Валерианович Гузев. – М., 2001. – 185 с.
35. Гузев В.В. Семинар-практикум – гибкая, мобильная форма урока / Вячеслав Валерианович Гузев // Директор школы. – 1994. – № 6. – С. 23-31.

12. Бугайко Т.Ф. Навчання і виховання засобами літератури: [посібник для вчителів] / Т.Ф. Бугайко, Ф.Ф. Бугайко. – К.: Рад. школа, 1973. – 176 с.
13. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Майстерність учителя-словесника: [посібник для вчителів] / Т.Ф. Бугайко, Ф.Ф. Бугайко. – К.: Рад. школа, 1963. – 188 с.
14. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Методика викладання української літератури в 8-10 класах середньої школи: [посібник для вчителів] / Т.Ф. Бугайко, Ф.Ф. Бугайко; за заг. редакцією П.К. Волинського. – К.: Рад. школа, 1952. – 282 с.
15. Булатов О.С. Искусство современного урока: [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / Оксана Сергеевна Булатова. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 256 с.
16. Волканова В.В. Сучасні технології навчання (Словник) / В.В. Волканова // Управління школою (Осн): Основа, 2008. – № 8/9. – С. 28-60.
17. Волканова В.В. Типологічний словник уроків (вид, форма, методи та прийоми) (Словник) / В.В. Волканова, Л.І. Муржа, Т.О. Мунтян // Управління школою (Осн): Основа, 2008. – № 8/9. – С. 2-27.
18. Волошина Н.Й. Вивчення української літератури в 5 класі: [методичний посібник] / Ніла Йосипівна Волошина. – К.: Пед. думка, 1997. – 144 с.
19. Волошина Н.Й. Уроки позакласного читання у старших класах: [посібник для вчителів] / Ніла Йосипівна Волошина. – К.: Рад. школа, 1988. – 174 с.
20. Волощук Е. Технэ майевтике. Теория и пратика анализа литературного произведения / Е. Волощук, Б. Бегун // Тема. – 1997. – № 1-2. – 248 с.
21. Волубаєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів: [навчально-виробниче видання] / Тетяна Борисівна Волобуєва. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 112 с.
22. Гин А.А. Конструктор урока / Анатолий Александрович Гин // Відкритий урок. – 2002. – № 5-6. – С. 11-19; № 7-8. – С. 76-85; № 11-12. – С. 40-58.
23. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки: [методичне видання] / Анатолий Александрович Гін. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007. – 176 с.

Продовження табл.

<p>I. Початковий (розпізнавання)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – може назвати жанр твору, указати уривок або головних персонажів, висловити своє ставлення, недостатньо аргументуючи його; – упізнати, назвати теоретико-літературні поняття
<p>II. Середній (відтворення)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє розуміння фактів, пов'язаних із життям і творчістю письменника, системи змодельованих подій, персонажів художнього твору; – здатний передавати події, що відбуваються у творі, розкривати зміст епізодів, подій, художнього твору в цілому; – вибудовувати повідомлення, сформулювавши тезу та навівши 1-2 аргументи; – висловлює оцінювальне судження описаного; – використовує різні види переказування (стисле, вибіркоче, детальне); – розкриває, з'ясовує зміст теоретико-літературних понять, може навести приклади; – помічає фактичні помилки, мовленнєві, виправляє самостійно або/і за допомогою вчителя, товаришів
<p>III. Достатній (конструювання)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє здатність будувати тексти в згорнутому та поширеному варіантах, стисло й повно давати відповіді на питання; самостійно або/і під керівництвом учителя залучає для опрацювання різні джерела інформації; – встановлює і пояснює причинно-наслідкові зв'язки між особистістю письменника й соціальними явищами, його біографією і творчістю, між подіями в художньому творі, між темою твору й культурологічним контекстом епохи, у яку він був написаний; – виявляє розуміння й уміння різних видів аналізу, застосовуючи в практиці своєї літературної діяльності; характеризує літературний процес, творчість письменника (-ів), героїв художнього твору (-ів); – аналізує й інтерпретує художній твір, образи (за зразком, алгоритмом, у стандартних і нових ситуаціях), застосовуючи теоретико-літературний інструментарій; – аргументує свої враження від прочитаного; наводить докази на підтвердження висловленої думки, ураховуючи жанрово-стильову манеру письма художника слова, композиційну особливість твору, свій життєвий і читацький досвід, щоб пізнати «Я-себе-соціум»; – переважно самостійно виправляє допущені помилки

Закінчення табл.

IV. Високий (творення)	<ul style="list-style-type: none"> – досконало й вільно володіє матеріалом та навичками різних видів аналізу з доречним їх застосуванням; – самостійно опрацьовує і використовує різні джерела інформації; виявляє здатність в оцінюванні художньо-мистецької вартісності твору, особистості письменника, його творчості, літератури взагалі на інтелектуально-емоційному та аналітичному рівнях, у власному культурологічному контексті; – уміння до продовження задуму письменника чи підготовки авторського тексту з урахуванням жанрово-стильової манери письма митця, культурно-історичних умов, у яких писався твір, логіки подій, обставин життя і творчості автора; – створює власний художній текст, вибудовуючи систему подій, художніх образів зі своєю, індивідуальною інтерпретацією; – як правило, не припускається помилок, може самостійно їх виправляти у своєму та чужому мовленні (за наявності)
-------------------------------	--

КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ

Рівні набуття, досягнення	Критерії оцінювання літературної компетенції, досягнень учня-читача
I. Початковий (розпізнавання)	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє готовність вислухати і вступити в розмову, іноді вести суперечку або/і брати участь у дискусії; – висловлює свою думку, не аргументуючи її; – прочитає (розкаже) підготовлений текст напам'ять, як правило, за заздалегідь підготовленою партитурою засобів виразності; – дає відповідь на запитання, переказує текст, уривок, але з використанням плану, схеми і т. ін.; – має недостатній досвід публічного виступу серед однокласників; діалог із товаришем, учителем під час вивчення художнього твору проводить на елементарному рівні; – з пошаною ставиться до чужої думки, прислухається до порад і рекомендацій щодо побудови різного типу висловлювань; – може побудувати усне й письмове повідомлення за прочитаним твором; – допущенні помилки в усному й письмовому мовленні редагує, пояснює після перевірки вчителя

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активные формы преподавания литературы: [учебное издание] / Роза Ивановна Альбеткова, Степан Григорьевич Герке, Лидия Павловна Гладкая и др. / Сост. Р.И. Альбеткова. – М.: Просвещение, 1991. – 175 с.
2. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса: [учебное пособие] / Шалва Александрович Амонашвили. – Мн.: Университетское, 1990. – 560 с.
3. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: [учебное издание] / Шалва Александрович Амонашвили. – К.: «Освита», 1991. – 111 с.
4. Аналіз уроку. – Директор школи (Шк. світ): Шкільний світ, 2008. – № 3. – С. 86-109.
5. Аналіз уроку: планування, методика, технологія проведення, аналіз / [автор-укладач Л.В. Джумська]. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 144 с.
6. Барабаш Н.И. Литература. Методика и практика преподавания: [книга для учителя] / Нина Игоревна Барабаш. – Ростов н/Д: «Феникс», 2003. – 320 с.
7. Білоус Н.М. Методика літератури: від теорії до практики: [навчально-методичний посібник] / Ніна Миколаївна Білоус. – Житомир, 2002. – 80 с.
8. Богданова О.Ю. Методика преподавания литературы: [учебник для студ. пед. вузов] / О.Ю. Богданова, С.А. Леонов, В.Ф. Чертов; под ред. О.Ю. Богдановой. – [3-е изд., стер.]. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 400 с.
9. Богуш А. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі: [монографія] / Алла Михайлівна Богуш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 272 с.
10. Бойко М.І. Вивчення життєпису художника слова в середній школі: [методичний посібник для вчителів] / Марсель Іванівна Бойко. – К.: Рад. школа, 1975. – 151 с.
11. Бугайко Т.Ф. Методика викладання української літератури в 5-7 класах (літературне читання): [посібник для вчителів] / Т.Ф. Бугайко, Ф.Ф. Бугайко, П.К. Волинський. – К.: Рад. школа, 1952. – 212 с.

Продовження табл.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.3. Узагальнення почутого, систематизація літературних знань, ціннісних норм:

4.3.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності: звіт учня-читача за результатами опрацювання художніх творів, різнопланових літературно-критичних матеріалів за творчістю письменників різнонаціональних літератур.

4.3.2. Укладання таблиць, схем, планів, тез за результатами опрацювання різнопланових матеріалів.

4.4. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:

4.4.1. Обмін враженнями, бесіда, співбесіда, тестування, презентація та ін.

4.4.2. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду (творча рефлексія).

4.4.3. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецької теми.

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Коментар варіативного особистісно зорієнтованого домашнього завдання (з курсів української, зарубіжної, рідної літератур).

5.2. Слово-акцент учителя літератури (відповідно до літературно-мистецької теми).

II. Середній (відтворення)	<ul style="list-style-type: none"> – готовий вступити в спілкування, керуючись пізнавальними й особистими мотивами; – готовий і вміє чути й слухати іншого, щоб вести діалог; – висловлює переважно грамотно свої думки в монологічному мовленні за прочитаним художнім твором; – може після зауважень і рекомендацій учителя, товариша скоригувати свій виступ; – будує повідомлення від імені читача, літературного персонажа і т. ін.; – використовує різні види повідомлень, переказування, типи мовлення (опис, розповідь, роздум), якщо запропоновано план, алгоритм, схема, модель; – поширює тезу, використовує декілька аргументів із запропонованих або/і самостійно; виявляє навички різних видів читання/розказування творів за самостійно й заздалегідь підготовленою партитурою; – бере участь у дискусіях, обговоренні, поважаючи думку опонента; – готовий в основному зайняти свою позицію, поставити себе на місце іншого; – готує за зразком відгук на прочитаний/переглянутий твір; – пропонує анотовані списки до творчості одного письменника; – орієнтується в періодичних виданнях з метою їх презентації під час вивчення літературно-мистецького матеріалу; – помічає змістові, мовленнєві, граматичні, стилістичні, у письмовому мовленні – орфографічні та пунктуаційні помилки, виправляє самостійно або/і за допомогою вчителя, товаришів
III. Достатній (конструювання)	<ul style="list-style-type: none"> – готовий вступити в розмову, діалог за прочитаним/переглянутим літературно-мистецьким твором; – аргументовано висловлює свою точку зору усно й письмово, використовуючи різні види й типи мовлення; – уміє коректно, толерантно виступати під час дискусії, суперечки, поважаючи думку іншого, спростовуючи чи заперечуючи її; – має достатній досвід публічного виступу, готує письмове повідомлення, реферат, доповідь за 2-3 джерелами; – готує бібліографічний список літератури до запропонованої проблеми, теми, користуючись різними каталогами;

Продовження табл.

III. Достатній (конструювання)	<ul style="list-style-type: none"> – самостійно складає різні плани, модель-схему виступу, повідомлення, творчої роботи, яка враховує в більшості своїй родову й жанрово-стильову манеру конкретного письменника, творчість якого вивчається на даний момент; – здатний використовувати можливі міжпредметні зв'язки, проводити літературні паралелі та мистецькі аналогії; – реалізує свою літературну творчість за зразком до виучуваного твору; – достатньо грамотно володіє усним і писемним мовленням; – оптимально використовує засоби виразного читання для відтворення/передачі ідейно-естетичного задуму автора художнього твору; презентує усно, письмово, з використанням інформаційних технологій різні літературно-мистецькі видання; – виступає публічно з повідомленням, реферативним дослідженням серед однокласників, на читачській конференції; – готовий адекватно вибудовувати свій виступ, зважаючи на склад аудиторії, ситуації; – сформоване почуття самоповаги й поваги до іншої людини, культури, іншої думки, позиції тощо; – переважно самостійно виправляє допущені помилки, класифікує з використанням алгоритму, схеми
IV. Високий (творення)	<ul style="list-style-type: none"> – готовий уступити в розмову, діалог за прочитаним/переглянутим літературно-мистецьким твором, керуючись пізнавальними, діловими, особистісними мотивами; – уміє вести цивілізований діалог на принципах плюралізму думок, поваги й толерантного ставлення до інших тверджень, культурних явищ різних національностей; – уміє корегувати своєю поведінкою під час спілкування; – матеріалізує свої знання, уміння, навички, здатності в літературно-мистецький продукт, який є логічним продовженням прочитаного/побаченого або/і створює оригінальний власний текст; – здійснює порівняльне, компаративне, культурологічне зіставлення текстів, вибудовуючи систему подій, художніх образів зі своєю власною індивідуальною інтерпретацією, відповідно до жанрово-стильової манери письма митця або/і власної, культурно-історичних умов тощо; – виявляє лідерські уміння, здатність керувати процесом спілкування; – має досвід публічних виступів, взаємодії з різними групами людей;

Закінчення табл.

III. Компаратив: урок компаративного аналізу літератур	<p>Заняття, яке передбачає осягнення учнем-читачем у співпраці з учителем української або/і зарубіжної (світової) культури подібностей, відмінностей розвитку літературно-мистецького процесу, виявлення зв'язків і впливів літератур різних народів на формування Я-особистості читача як носія культури свого народу, нації</p>	<p>Типологічний, міжтекстуальний літературно-мистецький огляд; огляд теоретико-літературних знань і художньо-мистецьких явищ</p>	<p>III.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Усвідомлення теми, ідеї твору з метою порівняльного аналізу описаних фактів, подій, явищ різнонаціональних літератур. 3.2. Асиміляція теоретико-літературного інструментарію, необхідного для порівняння знань і набутих умінь на уроках української та зарубіжної літератур. 3.3. Підготовка до аналітико-синтетичної, порівняльно-узагальнювальної діяльності читача за текстом художнього твору: <ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійне (колективне) читання (коментування) художнього твору (творів) різних літератур. 2. Обмін враженнями від первинного прочитання текстів. 3. Заповнення понятійно-термінологічного, словникового простору читача. 4. Аналітико-синтетичні дії учня-читача за текстами художніх творів. 5. Визначення контактено-генетичних зв'язків національних і міжнаціональних літератур, художніх творів, майстрів художнього слова. 6. Встановлення типологічних зв'язків між творами, спільності едностей, аналогій у літературі й мистецтві (теми, мотиви, сюжети, ідеї, образи, літературні школи: течії, напрямки). 7. Контекстне особистісно-значиме прочитання, інтерпретування твору, виявлення його місця, ролі автора в літературному процесі (літературознавчо-мистецький, аксіологічний, історико-літературний, духовно-мистецький контекст). 3.4. Виявлення наявності у структурі теоретичного матеріалу інформативно-вузлових зв'язків, створення взаємної опори для засвоєння провідних теоретико-літературних понять, фактів, положень. 3.5. Виявлення спорідненості, відмінності або/і своєрідності світоглядних позицій та художньої манери авторів порівнювальних творів.
--	---	--	--

Продовження табл.

II. Інтеграція: інтегральний урок літератури	Міжнауковий, міжкурсовий, міжпредметний, міжлітературно-мистецький огляд
Заняття, що полягає в об'єднанні зусиль учителів різних предметів у його підготовці й проведенні, а також в інтеграції знань про літературно-мистецькі явища, поняття, факти, які є об'єктом вивчення і здобуваються засобами різних навчальних дисциплін	Міжпредметний, міжкурсовий, міжпредметний, міжлітературно-мистецький огляд
<p>II.</p> <p>3.1. Особистісно зорієнтована підготовка до аналітико-синтетичної роботи читача/глядача/слухача з текстами творів (за попередніми рекомендаціями вчителів різних предметів).</p> <p>3.2. Самостійно керована робота учня-читача з різноплановими текстами.</p> <p>3.3. Обмін враженнями від попереднього самостійного ознайомлення з текстом.</p> <p>3.4. Асимілятивне заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою.</p> <p>3.5. Біографічний, історичний, художньо-мистецький, соціально-побутовий тощо коментар для розуміння тексту, його автора й т. ін.</p> <p>3.6. Виконання аналітико-синтетичних дій учнем-читачем за текстом художнього твору (творчістю письменника).</p> <p>3.7. Інтерпретування відібраних уривків, сцен, картин, епізодів, фактів, ключових фраз, описів тощо з художнього твору (творчості письменника).</p> <p>3.8. Контекстне особистісно-значиме прочитання твору, виявлення його місця, ролі автора в літературному процесі.</p> <p>3.9. Представлення-захист спільного результату співпраці за літературно-мистецькими та іншими текстами.</p>	

Закінчення табл.

IV. Високий (творення)	<ul style="list-style-type: none"> – застосовує засоби виразного читання з метою майстерного донесення до слухача ідейно-естетичної доміанти художнього твору; – активно використовує різнопланові джерела інформації як на папероносіях, так й електронних; – виявляє позитивні навички спілкування в полікультурному, поліетнічному й багатоконфесійному просторі, які базуються на знаннях історичних коренів і традицій різних національних спільнот і соціальних груп; – демонструє за будь-яких обставин почуття поваги до себе, інших, толерантно ставитися до носіїв різних культур; – як правило, не припускається помилок, може самостійно їх виправляти у своєму та чужому мовленні (за наявності), класифікувати
-------------------------------	---

КУЛЬТУРОЛОГІЧНО-ПОРІВНЯЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ

Рівні набуття, досягнення	Критерії оцінювання літературної компетенції, досягнень учня-читача
I. Початковий (розпізнавання)	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє елементарні знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури; – розробляє проекти культурологічного спрямування в групі, за підтримки товаришів, під керівництвом учителя літератури, мистецтва тощо; – застосовує засоби й технології інтеркультурної взаємодії під керівництвом і в групі; – може адекватно оцінити твори й літератури в житті читача/глядача, порівняти тощо; – володіє елементарними мовленнєвими навичками рідної й одної іноземної мови та нормами мовної культури в процесі комунікації; – має початковий рівень знань національних традицій й обрядів, виявляє їх в літературі, мистецтві; – виявляє почуття взаємоповаги до людей різних мов, культур, релігій;

Продовження табл.

I. Початковий (розпізнавання)	<ul style="list-style-type: none"> – володіє елементарними методами самовиховання, які зорієнтовані на традиції вітчизняні та інших національностей; – вибудовує свою поведінкову модель на основі ціннісних орієнтирів, які закладено в творах літератури, мистецтва різних народів, узгоджує з вітчизняними нормами, правилами, традиціями; – виявляє толерантне ставлення до інших культур, намагається жити й діяти відповідно до власно вибудованої моделі
II. Середній (відтворення)	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури; – розробляє проекти культурологічного спрямування, відтворюючи досвід вітчизняний та інших націй, культур; – оптимально використовує засоби й методи інтеркультурної технології в осягненні досвіду культур різних народів, націй, релігій; – оцінює твори літератури й мистецтва в зіставленні, порівнянні, виявляючи типове, оригінальне й своєрідне; – користується державною, рідною й іноземною мовами для осягнення своєї культурної спадщини та різних народів у процесі комунікації; – розуміється на національних традиціях, обрядах і звичаях, які втілено в той чи інший мистецький текст, розшифровує символіку, зіставляючи з літературним твором (-ами); – володіє й демонструє толерантне ставлення до різних культур, традицій, вибудовуючи свою поведінкову модель; – здатний до конструктивної діяльності, поєднати традиції та звичаї в умовах культурного, мовного та релігійного розмаїття
III. Достатній (конструювання)	<ul style="list-style-type: none"> – демонструє достатні знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури; – розробляє проекти культурологічного спрямування переважно самостійно, конструктивно працює в групі, виявляючи ставлення до власної діяльності та діяльності інших;

3.2. Операційно-пізнавальна складова літературно-мистецьких дій учня-читача:

I. Інтеграція: інтегрований урок літератури	Одноособна модель уроку чи заняття, яку розробляє та реалізує вчитель-словесник за участю учня-читача з метою вивчення складних питань, що є предметом розгляду суміжних навчальних дисциплін	Міжнауковий, міжкурсовий, міжпредметний, міжлітературно-мистецький огляд	<p>I.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Читання, попереднє знайомство з текстами, художніми творами. 3.2. Асиміляція теоретико-міжмистецького інструментарію суміжних наук, дисциплін зі збереженням його автономії: поняття і терміни. 3.3. Обмін враженнями за змістом почутого/прочитаного/побаченого: первинний етап. 3.4. Словникова робота (за необхідності). 3.5. Повторне читання адаптовано-відібраних уривків із різних текстів для зіставлення з сюжетами, темами, проблемами тощо інших матеріалів, творів. 3.6. Аналітико-синтетично-інтерпретаційна діяльність щодо усвідомлення художньо-мистецької цінності твору. 3.7. Контекстне осмислення художнього твору, виявлення його місця (ролі), автора в просторі інших наук, дисциплін. 3.8. Літературно-мистецька діяльність читачів: дослідно-пошукові, творчі завдання, роботи (усні й письмові), проекти, художнє читання (розказування, о-мовлення) текстів (уривків) тощо.
---	---	--	---

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Уведення в «цілісний» духовно-мистецький світ.
- 1.2. Особистісно значима деталь, факт, приклад, сцена з художніх творів або/і життєвої ситуації письменників.
- 1.3. Інтрига-коментар вислову до літературно-мистецьких творів, теоретико-літературних явищ або/і творчості митців.

О с н о в н а ч а с т и н а**II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературно-мистецької освіти**

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей читацької діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

**К у л ь м і н а ц і й н і м о м е н т и
р о з в ' я з а н н я л і т е р а т у р н о – м и с т е ц ь к и х з а в д а н ь****III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти**

- 3.1. Підготовка до інтеграційно-компаративного новозасвоєння знань як «цілісність»:
 - 3.1.1. Визначення напрямів, проблем для обговорення з різних галузей знань.
 - 3.1.2. Збір і відбір інтегративного матеріалу за визначеною темою.
 - 3.1.3. Прийоми використання інформації з різних предметів для нового осмислення подій, явищ літературно-мистецького простору.
 - 3.1.4. Основи різних видів порівняльного аналізу за різними ознаками, уміння синтезувати та матеріалізувати в нові знання досліджуваного предмета.
 - 3.1.5. Формування пакету запитань і завдань учневі-читачеві для усвідомлення інтегративно-компаративної «цілісності» зібраної інформації.
 - 3.1.6. Створення груп, пар для виконання завдань, підготовки проектів за індивідуальним планом (за необхідності).
 - 3.1.7. Підготовка списків рекомендованої літератури, джерел, матеріалів.
 - 3.1.8. Проведення консультацій, інструктажу, надання порад, допомоги.

Закінчення табл.

III. Достатній (конструювання)	<ul style="list-style-type: none"> – ефективно використовує засоби й методи інтеркультурної технології для досягнення досвіду культур різних народів, націй, релігій; – володіє досконало державною мовою та на достатньому рівні іноземною мовою для прочитання й досягнення різних текстів у процесі міжкультурної комунікації; – демонструє під час своєї поведінки толерантне й конструктивне ставлення до традицій різних культур, адекватно оцінюючи місце вітчизняної спадщини в просторі світового виміру
IV. Високий (творення)	<ul style="list-style-type: none"> – ефективно використовує знання й застосовує їх для аналізу й оцінки досягнень світової, європейської й вітчизняної науки та культури; – адекватно оцінює твори літератури й мистецтва в зіставленні, порівнянні, виявляючи типове, оригінальне й своєрідне; – активно застосовує під час розробки культурологічних проектів у системі літературної освіти засоби й технології інтеркультурної взаємодії; – виявляє високий рівень користування українською, рідною та іноземною мовами з метою підвищення свого культурного рівня під час опрацювання різнопланових мистецьких текстів; – демонструє високу здатність до матеріалізації культурологічних проектів із використанням й ефективного застосування мовленнєвих навичок і норм відповідної мовної культури, символів, текстів у процесі комунікації; – творчо застосовує методи самовиховання, які враховують його індивідуальність, а також своєрідне й оригінальне в системі національних і європейських цінностей для вибудови своєї життєвої стратегії, поведінкових моделей; – толерантно й гуманно зорієнтована особистість, здатна конструктивно та адекватно жити й діяти в умовах культурного, мовного, релігійного різноманіття

ДІЯЛЬНІСНО-ОПЕРАЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ

Рівні набуття, досягнення	Критерії оцінювання літературної компетенції, досягнень учня-читача
I. Початковий (розпізнавання)	<ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про різні види діяльності, загальну структуру діяльності (цілеутворення, планування, реалізація, аналізування результатів); – ставить із допомогою вчителя мету, визначає завдання свого літературного розвитку відповідно до теми, яка вивчається, життєвої або/і професійної ситуації; – аналізує досягнутий результат, може провести елементарні дії щодо оцінювання за зразком, визначеними критеріями своєї читацької діяльності, товариша; – володіє прийомами рефлексії; – виявляє окремі уміння до аналізування, синтезування, узагальнювання, систематизації, виділяє конкретне й загальне, головне й другорядне та ін.; – послуговується різними джерелами інформації під час виконання репродуктивних завдань, уміє фіксувати прочитане через прості форми записів (простий і частково складний план; давати назви розділам, епізодам; укладати таблицю й т. ін.); – ставить питання до літературних фактів і явищ на рецептивно-репродуктивному рівні; – виявляє розуміння/нерозуміння умовно змодельованих у художньому творі картин життя; – вступає в діалог, може працювати в колективі з метою вирішення літературно-мистецьких проблем; – здатний використати деякі прийоми запам'ятовування, розвивати своє логічне, образне мислення тощо; – описує результати, робить елементарні висновки
II. Середній (відтворення)	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє уміння користуватися різними видами діяльності під керівництвом учителя; – використовує прийоми побудови системи літературних цілей до теми, що вивчається; – проводить рефлексійні дії, оцінювання літературних досягнень власних і товариша під контролем учителя; – володіє певним набором навичок до аналізування, синтезування, узагальнювання, систематизації, виділяє конкретне й загальне, головне й другорядне та ін.; – використовує доречно різні способи й резерви розвитку різних типів пам'яті, уваги, мислення на основі літературно-мистецького матеріалу;

Інсценування художнього твору:

3.6.5. Орієнтовні етапи підготовки, показники та критерії оцінювання (див. вище).

3.6.6. Специфічні дії щодо підготовки інсценівки:

- а)** відбір творів, уривків для інсценування;
- б)** визначення назви майбутньої інсценівки;
- в)** складання списку дійових осіб, їх стисла характеристика;
- г)** підготовка ремарок, опису сцен, дій, місце і час подій, інтер'єр, екстер'єр тощо;
- д)** ескізи (словесні) малюнки вигляду сцени, оформлення зали;
- е)** письмова (колективно, самостійно групою, парою, індивідуально) підготовка сценарію інсценівки;
- є)** розподіл ролей;
- ж)** представлення глядачам інсценівки;
- з)** оцінювання глядачів, визнання успіху тощо.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.1. Рефлексія «Я-духовно-естетично збагачена особистість» ...
- 4.2. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Роль і значення виразного читання в житті людини, школяра.
- 5.2. Необхідність, потреба творчої самореалізації учня-читача засобами підготовки виразного виконання літературно-мистецьких текстів.

13 || Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: інтегральний: урок-інтеграція, урок-компаратив літературно-мистецьких знань читача (ЛІ-МЗ).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) **урок-інтеграція (інтегрований, інтегральний урок літератури:** міжнауковий, міжкурсовий, міжпредметний, міжлітературний огляд); б) **урок-компаратив** (типологічний, міжтекстуальний літературно-мистецький огляд, огляд теоретико-літературних знань і художньо-мистецьких явищ).

3.6. Виконавська діяльність учня-читача: конкурс на кращого читця, оповідача; інсценування художнього твору

Конкурс на кращого читця:

3.6.1. I – підготовчий етап: а) визначення теми, творів для читання; б) вибір творів, уривків, текстів; в) індивідуальні та групові консультації щодо відбору засобів виразності; г) формування групи журі; д) визначення показників і критеріїв оцінювання; е) підбір музичного супроводу для декламаторських виступів, наочного оформлення.

3.6.2. Показники та критерії оцінювання декламаторів: 1) вдалий підбір тексту, відповідність темі тощо (за необхідності); 2) ясність і правильність у відтворенні змісту прочитаного; 3) рівень передачі думок та почуттів автора; 4) емоційність, щирість та глибина почуттів; 5) виконавська культура читця: дикція, орфоепія, міміка, жести, поза декламатора; 6) реакція аудиторії, культура спілкування зі слухачами, журі; 7) унаочнення та музичний супровід під час виконання (за бажанням і необхідністю). Виконавська діяльність декламатора може бути оцінена за такими рівнями: 0 б. – низький, 1 б. – середній, 2 б. – достатній, 3 б. – високий рівень. Загальна сума балів усіх членів журі ділиться на кількість показників і ділиться на 100.

3.6.3. II – етап проведення:

- а) вступне слово вчителя про конкурс, його мету, обґрунтування вибору теми, автора, текстів для конкурсу;
- б) виконавська діяльність читців: декламування підготовлених творів;
- в) коментування-пояснення свого вибору (за необхідності);.

3.6.4. III – підсумковий етап:

- а) жестово-емоційна реакція залу, лаконічні оцінки почутого;
- б) оцінювання виконання творів членами журі;
- в) оголошення результатів, коментар членів журі;
- г) визначення та вшанування переможців;
- д) словесна оцінка учасників конкурсу, які не стали переможцями, відзначення їх читання за номінаціями: «за оригінальність виконання», «за високий рівень культури», «за щирість і глибину почуттів» і т. ін.;
- е) визначення учасників на конкурс декламаторів творів загальношкільного, районного, міського рівнів (за необхідності).

Продовження табл.

II. Середній (відтворення)	<ul style="list-style-type: none"> – коректно веде діалог, дискусію, працюючи над вирішенням літературно-мистецької проблеми в парі, малій групі, колективі; – може вибудувати набір питань і завдань, які засвідчують уміння поєднувати розпізнавання літературних фактів, сюжетних елементів, відтворювати описані картини, події, давати їм оцінку тощо; – представляє результати співпраці з художнім твором, самостійно, з товаришем, робить і пояснює висновки до проведеної читацької діяльності
III. Достатній (конструювання)	<ul style="list-style-type: none"> – доцільно послуговується різними видами діяльності як самостійно, так і під керівництвом учителя; – має певний досвід самостійної побудови цілеутворювальної системи своєї читацької діяльності; – організовує свої дії на самостійне досягнення результату, пояснює свої дії як читача, робить вагомні висновки, визначає перспективи розвитку; – вибудовує систему завдань і запитань за літературно-мистецьким матеріалом, враховуючи різні типи, рівні складності тощо, зважає на специфіку своїх інтелектуально-вольових можливостей, самого літературного матеріалу та ін.; – має досвід співпраці з товаришами, вміє обробляти зібрані факти, аргументувати в режимі усного й писемного мовлення з використанням різних видів записів, структурування результатів, висновків; – висуває систему гіпотез, які в основному самостійно або/і у співпраці з вчителем, товаришами їх підтверджувати/спростовувати; – вибирає умови й може організувати самостійне спостереження за фактами, явищами літературно-мистецького твору; – вільно володіє різними каталогами, джерелами інформації; – оптимально використовує свої інтелектуально-пізнавальні, емоційно-вольові можливості для вирішення літературно-мистецької проблеми під час дослідно-пошукової діяльності
IV. Високий (творення)	<ul style="list-style-type: none"> – досконало володіє різними видами діяльності в системі літературної освіти; – має достатньо-високий досвід планування й організації своєї читацької діяльності; – вибудовує різнопланову систему запитань і завдань до літературно-мистецького матеріалу відповідно до своїх інтелектуально-пізнавальних й емоційно-вольових здатностей;

Закінчення табл.

IV. Високій (творення)	<ul style="list-style-type: none"> – оптимально й ефективно здійснює рефлексивно-аналітичні й оцінювальні дії щодо виконання дослідно-пошукових завдань над літературно-мистецьким твором; – володіє досвідом співпраці з різними категоріями й соціальними групами під час осягнення нетлінної суті літературно-мистецького явища; – виявляє високий рівень використання різних видів записів (тезування, анотування, реферування, виписки, укладання таблиць: узагальнювальні, порівняльні, типологічні, портретні, рис характеру літературного персонажа т. ін.); – постійно працює над розвитком логіки, пам'яті, мислення, уяви й демонструє це під час літературно-мистецької, читацької діяльності, особистісної співпраці з товаришами, учителем; – аргументовано представляє результати співпраці, читацької діяльності, ґрунтовно описує напрацьоване, формулює переконливі висновки; – ефективно використовує різні джерела інформації до самостійно визначеної мети й завдань, презентує результати дослідно-пошукової читацької діяльності, використовуючи комп'ютерні засоби, інформаційні технології (текстові, графічні редактори, презентації тощо)
-------------------------------	--

Як приклад, можемо подати зразок додаткових (фонових) компетенцій, набір їх формується за потреби і є довільним, а розвивається, поглиблюється в учня-читача в процесі літературно-мистецької діяльності. Вони можуть бути проструктуровані за вищеподаною таблицею й тими рекомендаціями, які описані нами, з урахуванням Загальних критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затверджених Міністерством освіти й науки України (наказ МОН України від 05.05.2008 р., № 371).

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ

Рівні набуття, досягнення	Критерії оцінювання літературної компетенції, досягнень учня-читача
	– володіти навиками роботи з різними джерелами інформації: книгами, підручниками, довідниками, літературно-критичними матеріалами, хрестоматіями, енциклопедіями, словниками, епістолярною спадщиною письменника, мемуарними й архівними джерелами, CD-ROM, Інтернет;

3.4. Застосування засобів виразного читання (з урахуванням родово-жанрової тканини художнього твору):

3.4.0. Виконання попередньо означених читацьких дій учнем-читачем у співпраці з учителем літератури.

3.4.1. Наскрізна словесна дія й послідовний аналіз тексту.

3.4.2. З'ясування жанрово-стильових особливостей тексту.

3.4.3. Бесіда про засоби виразного читання художнього твору.

3.4.4. Особливості виконавської майстерності читача відповідно до обраного твору.

3.4.5. Підготовка партитури виконання конкретно вибраного твору, тексту.

3.4.6. Тренувальні вправи та завдання для виразного читання частин твору.

3.4.7. Виконання цілісного тексту перед слухачами-учнями.

3.5. Удосконалення умінь виразно читати, майстерно розповідати художній твір:

3.5.0. Виконання попередньо означених читацьких дій учнем-читачем у співпраці з учителем літератури.

3.5.1. Наскрізна словесна дія, послідовний аналіз тексту (за частинами), виявлення виконавських особливостей.

3.5.2. Практикум із виразного читання (за самостійно обраним текстом; індивідуально, парами, у групі, колективно): усвідомлення виконавського завдання запропонованого уривку (тексту, твору); постановка виконавського завдання до читання обраного твору; поділ тексту на частини: план, інтонація, темп, виконавське завдання; підготовка мовної партитури виконання твору; прийоми заучування текстів напам'ять.

3.5.3. Представлення слухачам класу підготовлених до виразного читання творів.

3.5.4. Само-(взаємо-)оцінювання, оцінювання вчителем виразного читання підготовленого твору за 12-бальною системою: підготовлене читання (1-3 б.), кваліфіковане читання (4-6 б.), виразне читання (7-9 б.), художнє читання (10-12 б.) або для класів поглибленого вивчення літератури, профільного спрямування (філологічний): кваліфіковане читання (1-3 б.), виразне читання (4-6 б.), майстерне читання (7-9 б.), художнє читання (10-12 б.).

Закінчення табл.

	<ul style="list-style-type: none"> – самостійно знаходити, видобувати, систематизувати, аналізувати, відбирати необхідну інформацію для вирішення літературно-мистецьких проблем, організовувати, адаптувати, зберігати й передавати її; – орієнтуватися в інформаційних потоках, уміти виділяти в них головне, значуще, об'єктивне, необхідне; – уміти усвідомлено сприймати інформацію, яка розповсюджується каналами ЗМІ, систематизувати, вичленити й структурувати відібрані матеріали; – бути здатним критично оцінити одержану (зібрану) інформацію, оптимально й доцільно використати та коректно послатися на джерела, з яких вона видобута; – знати електронні адреси, пошукові системи, сайти, які допоможуть зібрати необхідний літературно-мистецький матеріал відповідно до визначеної чи/і обраної проблеми, питання, теми; – володіти навиками користування Інтернетом, електронною поштою, використання інформаційних пристроїв: комп'ютера, телевізора, відеомагнітофона, телефону, мобільного телефону, пейджера, факса, принтера, модема, копіра та ін.; – застосовувати для вирішення літературно-мистецьких завдань інформаційні й телекомунікаційні технології; – мати досвід участі в конференціях у режимі он лайн, чат, форум і т. ін.; – знати й дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог у використанні інформаційних засобів; – володіти способами психолого-емоційної саморегуляції, самопідтримки й самоконтролю в роботі з інформаційними пристроями та засобами
--	---

ФАСИЛІТАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ

Рівні набуття, досягнення	Критерії оцінювання літературної компетенції, досягнень учня-читача
	<ul style="list-style-type: none"> – володіє на різних рівнях складовими фасилітативної компетентності: • емпатичне розуміння один одного в процесі літературної освіти, міжособистісних контактів; • безумовне позитивне ставлення та повага поза всякими умовами один до одного під час читацьких (професійно-фахових) дій, у життєвих ситуаціях;

асоціації, домисли, домалювання читача; роль допоміжних засобів у сприйманні й уявленні героя-людини; роль пейзажу та деталей для розуміння настрою, внутрішнього стану персонажа).

3.2.4. Аналіз і розуміння естетичних якостей твору (виявлення естетичних якостей літературного твору: образна форма відтворення предметів і явищ життя; емоційність змісту і форми та властивість пробуджувати думки й почуття; поява асоціацій, які пробуджують уяву, враження і спогади; образність і виразність мови художнього твору, яка досягається використанням поетичних засобів; виявлені настрої, почуття та переживання знаходять відбиття в змісті та компонентах (формі) художнього твору: портретна зарисовка, пейзажна замальовка, опис картин і подій (сцен, дій), авторські узагальнення, точка зору й оцінка автором, персонажем і читачем тощо).

3.2.5. Підтекст, його види та роль під час виконавської діяльності читця (прямий і прихований; роль деталі, натяку, мовленнєвої ситуації, риторичних засобів у розумінні-відгадуванні прихованого підтексту).

3.3. Етапи наскрізної словесної дії та послідовного аналізу твору для виразного читання:

3.3.1. Поділ тексту на інтонаційно-змістові частини під час підготовки твору для виразного читання.

3.3.2. Підбір заголовків, образних назв до кожної частини тексту: план, інтонація, темп, виконавське завдання.

3.3.3. Постановка виконавського (творчого) завдання до кожної частини: що сповістити слухачам; які думки донести; які настрої та переживання викликати.

3.3.4. Підготовка мовної партитури відібраного тексту (твору) для читання/розказування.

3.3.5. Допоміжні засоби впливу на слухача та їх відбір: мелодична й темброва насиченість слова; міміка й жести; унаочнення до обраного тексту (уривку, картини, сцени, дії тощо).

Закінчення табл.

<ul style="list-style-type: none"> • конгруентність кожного, його читацьких (професійно-фахових) дій під час співпраці між собою та з літературно-мистецьким матеріалом; <ul style="list-style-type: none"> – здатний бути присутнім, щоб упевненістю, довірою наповнити простір співпраці; – уміє бути безстороннім і неупередженим, щоб будь-яка точка зору (позитивна чи/і негативна) була почута або/і з розумінням прийнята, толерантно й аргументовано спростована чи підтверджена; – знає, яку методику, технологію (методи, прийоми, засоби) обрати/запропонувати, щоб мати гарантований планований результат; – уміє організувати процес учіння, читацькі та міжособистісні дії не тільки за лінійним принципом, а й уводити в синергетичний життєвий і літературно-мистецький простір; – опосередковано впливає на внутрішній світ читача, вибудовує особистісно зорієнтовану систему цінностей та формує себе як успішну Я-особистість; – уміє спілкуватися, говорити так, щоб тебе почули, відчували і зрозуміли та сприйняли; – приймає учнів такими, якими вони є, уміє створювати ситуацію успіху, щиро радіти його/своєму успіхові; – об'єктивно організовує само-(взаємо-)оцінювання за чітко визначеними критеріями у відповідності до літературно-мистецької парадигми розвитку учня-читача чи гіпотетично ідеальної моделі учня-читача

Базові поняття для формування фасилітативної компетенції учня-читача й вчителя літератури:

1. **Фасилітатор** (від англ. to facilitate) – полегшувати; той, що допомагає, сприяє, полегшує.
2. **Фасилітація** – явище підвищення швидкості або продуктивності діяльності однієї людини під впливом образу іншої людини, який активізувався в його свідомості (за В. Семіченко, «Психологія спілкування», 160 с.).
3. **Фасилітація** (від англ. to facilitate – полегшувати, сприяти) – стиль педагогічного спілкування, який передбачає полегшення взаємодії під час спільної діяльності; ненав'язлива допомога

Основна частина

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

- 3.1. **Актуалізація емотивно-інтелектуального досвіду учня-читача:**
 - 3.1.1. Первинне (самостійне або/і колективне) ознайомлення з текстом.
 - 3.1.2. Обмін враженнями, думками від почутого (прочитаного) твору.
 - 3.1.3. Відомості про автора та контекстне проникнення в текст.
 - 3.1.4. Розгляд теми, жанрової особливості вирішення теми, форми викладу.
 - 3.1.5. Своєрідність композиції, сюжету та з'ясування рефрену (за необхідності).
- 3.2. **Формування емоційно-образної виразності учня-читця:**
 - 3.2.1. Читацький погляд виконавця (точка зору) на образ як на втілення ідеї, задуму автора: прийоми творення літературного персонажа (дії і вчинки; портретне зображення; мова дійової особи; пряма авторська характеристика; характеристика іншими героями; різні види деталей).
 - 3.2.2. Відтворення конкретно-чуттєвого уявлення про героя (створення зримого образу героя; змалювання його зовнішності; виділення зовнішніх і внутрішніх рис; виявлення почуттів і переживань, настрою персонажа).
 - 3.2.3. Розуміння літературного персонажа як основного джерела емоційного впливу (виявлення окремих засобів і прийомів, які впливають на уяву і свідомість читача: метонімія, метафора, аналогія, деталь тощо;

4.2. Попередньо особистісне оцінювання літературно-читацьких досягнень:

- 4.2.1. Самооцінювання виконуваної роботи літературно-мистецьких досягнень.
- 4.2.2. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду: співбесіда з учнями-читачами після виконання роботи.

Розв'язка уроку**V. Слово-епілог словесника**

- 5.1. Рекомендації вчителя-словесника щодо організації самоосвітньої діяльності учня-читача; відповіді на запитання.
- 5.2. Види контролю, поетапне здійснення та шляхи досягнення (відповідно до заданого, наперед спланованого) кінцевого результату співпраці: «учень-читач → художній твір ← учитель літератури».

12 | **Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: урок розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності (РКМ-Д) – **художнє (виразне) читання текстів твору** (*опрацювання теоретичних понять із виразного читання; застосування засобів виразного читання; удосконалення умінь виразно читати художні твори; виконавська діяльність учня-читача: конкурс на кращого читця, оповідача; інсценування художнього твору*).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) художнє (виразне) читання текстів твору; б) складання та написання творчих робіт; в) творча, мистецька діяльність учня-читача; г) аналіз літературно-творчих робіт.

З а ч и н у р о к у**I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів**

- 1.1. Роль майстерного виконання творів у житті людини.
- 1.2. Виразне читання – внутрішня необхідність читача чи штучне копіювання артиста?

групі чи окремій людині в пошуку способів виявлення і розв'язання проблем, налагодженні комунікативної взаємодії між суб'єктами діяльності.

Поняття введено К. Роджерсом, який вчителя називає фасилітатором спілкування. Вважає, що він має допомогти учневі вчитися, увиразнити себе як особистість; зацікавити, підтримати під час пошуку знань (Н. Бібік, «Енциклопедія освіти», с. 953-954).

4. **Соціальна фасилітація** – поліпшення якості і виконання деяких простих і добре засвоєних операцій (В. Бродовська та ін. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові, с. 185).
5. **Емпатія** (англ. empathy – співчуття, співпереживання) – здатність людини емоційно відповідати на переживання інших (Словник іншомовних слів, с. 199).
6. **Конгруентність** (лат. congruentia) – відповідність, узгодженість і рівність читацьких (професійно-фахових) дій під час літературної освіти.

7. ТЕХНОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ

- 1 || **Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: настановчо-мотиваційний урок літератури (Н-МЛ) – увідний

Різновиди уроку (навчальні ситуації): увідний; вступний

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Інтрига-коментар вислову (ідея дня; вислів-твердження; мотто уроку, літературної теми).
- 1.2. Особистісно значіма деталь, факт, сцена з художнього твору.
- 1.3. Життєва ситуація письменника, учня-читача; духовно-мистецька подія.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Літературно-мистецька «хвилинка» (читання творів учнями, які були підготовлені протягом літніх канікул, чверті, самостійного читання тощо).
- 2.2. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.3. Визначення та формулювання особистісно важливих цілей читацької діяльності.
- 2.4. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.5. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

К у л ь м і н а ц і й н і м о м е н т и р о з в ' я з а н н я л і т е р а т у р н о – м и с т е ц ь к и х з а в д а н ь

III. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 3.1. **Контрольно-сміслова лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів:**
 - 3.1.1. Психологічна рефлексія готовності до спільного звіту, результату читацької співпраці: «учень-читач → художній твір ← учитель літератури».
 - 3.1.2. Система запитань і завдань для оцінки рівнів розуміння й засвоєння літературного матеріалу: інструктаж до побудови та виконання (п. 3.2 – етап підготовки).
 - 3.1.3. Критерії оцінювання літературних здобутків і досягнень учня-читача.
- 3.2. **Контрольно-рефлексивна лінія контролю літературної освіти та читацького досвіду школярів: самостійне виконання роботи:**
 - **етап підготовки:**
 - 3.2.1. Рефлексія сприйняття та розуміння літературно-мистецького матеріалу.
 - 3.2.2. Рефлексія розуміння та усвідомлення тканини художнього твору, теоретико-літературних понять, явищ.
 - 3.2.3. Творча рефлексія учня-читача в системі літературно-мистецької діяльності.
 - **виконання роботи учнем-читачем:**
 - 3.2.4. Особистісно зорієнтований вибір учнем-читачем власного варіанта роботи.
 - 3.2.5. Виконання роботи відповідно до літературних здобутків і досягнень учня-читача.
 - 3.2.6. Самоперевірка виконаного, удосконалення та коригування написаного (за необхідності).

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.6. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:
- 4.6.1. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду (творча рефлексія).
- 4.6.2. Самооцінювання виконуваної роботи під час повторення й узагальнення літературно-мистецьких творів.

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Читання яскравих уривків творів улюблених письменників учителем.
- 5.1. Рекомендації вчителя-словесника щодо організації самостійного читання творів, які не передбачені програмою.

11 | Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей із літератури (Р-ККЛ) – **тематичний (підсумковий) контроль знань, норм і цінностей із літератури.**

Різновиди уроку (навчальні ситуації): вхідний контроль знань, норм і цінностей із літератури; поточний контроль ...; тематичний ...; підсумковий ...

Зачин уроку

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Контроль і самооцінювання власної траєкторії літературного розвитку в житті читача.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

- 3.1. Представлення проектно-конструкторської моделі вивчення курсу літератури (ПКМК- __ клас).
- 3.1.1. Подання моделей вивчення літературної теми в статиці або/і динаміці.
- 3.1.2. Коментар моделі вивчення курсу (логіко-семіотична модель – ЛСМ).
- 3.2. Обговорення шляхів, кроків виконання ПКМК- __ класу з учнями (по можливості, з батьками):
- 3.2.1. Підготовка моделі компетенцій учня-читача, траєкторії літературного розвитку на новий навчальний рік.
- 3.2.2. Способи фіксації запропонованої моделі літературної теми – ЛСМ.
- 3.2.3. Робота із запропонованим варіантом Програми вивчення літературної теми учнем-читачем (протягом чверті).
- 3.2.4. Коригування, унесення змін, доповнення.
- 3.3. Презентація програми, підручників, посібників, хрестоматій
- 3.3.1. Представлення виставки художніх творів.
- 3.3.2. Ознайомлення з примірниками підручників, посібників.
- 3.3.3. Варіативний вибір учнями, батьками навчальних джерел із літератури.
- 3.3.4. Консультація читачеві «Особливості нових підручників», «Як працювати з джерелами», «Засоби навчання в досягненні читацьких результатів» та ін.
- 3.4. Поради психолога, медичного працівника, бібліотекаря
- 3.4.1. Опрацювання пам'яток; рекомендацій і порад до складання моделі компетенцій читача, траєкторії літературного розвитку.
- 3.4.2. Тестування й індивідуальне обговорення результатів у визначений час.
- 3.4.3. Знайомство з рекомендаційними списками літератури до вивчення курсу.
- 3.4.4. Нові можливості використання Інтернет-джерел у курсі літератури та ін.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.1. Звіт учня-читача за результатами прочитання художніх творів (улітку, протягом чверті).
- 4.2. Обмін враженнями від почутого, самостійно прочитаного (чи за творчістю письменника).
- 4.3. Вхідний контроль літературно-читацького досвіду учнів (тестування, співбесіда, презентація).
- 4.4. Самооцінювання виконаної самостійної роботи з читання (влітку, протягом чверті).

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Варіативне особистісно зорієнтоване домашнє завдання.
- 5.2. Підведення підсумків роботи учнів-читачів.
- 5.3. Слово-звернення вчителя літератури до учня-читача, батьків, колег.

2 || **Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: настановчо-мотиваційний урок літератури (Н-МЛ) – вступний

Різновиди уроку (навчальні ситуації): увідний; вступний

Зачин уроку

I. Вступне слово вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Інтрига-коментар вислову до літературно-мистецької теми (ідея дня; вислів-твердження; мотто уроку, літературної теми).
- 1.2. Особистісно значима деталь, факт, сцена літературно-мистецького періоду, епохи; духовно-мистецька подія.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

3.1. Узагальнення й систематизація літературно-читацьких досягнень, норм, цінностей:

- 3.1.1. Огляд творів, які вивчалися упродовж літературної теми (розділу, курсу літератури).
- 3.1.3. Повторення та аналіз основних фактів, подій, сцен художнього твору, базових і фонових теоретико-літературних понять, які вивчалися під час літературної теми (розділу, курсу літератури).
- 3.1.4. Запитання та завдання на матеріалі повторення змісту художніх творів, теоретико-літературних понять.
- 3.1.5. Засвоєння провідних ідей, проблем художніх творів, основних теоретико-літературних теорій на основі широкої систематизації.

3.2. Ціннісно зорієнтоване спрямування читацьких дій:

- 3.2.1. Віртуально-рольова подорож (екскурсія, інсценізація яскравих уривків) за змістом прочитаних творів (упродовж літературної теми, розділу, курсу літератури).
- 3.2.2. Захист групових літературно-мистецьких проєктів, виставкових експозицій (ілюстрацій, малюнків, зібраного матеріалу на паперових й електронних носіях тощо) на основі повторюваного та систематизованого матеріалу.
- 3.2.3. Художнє, виразне читання/виконання підготовлених текстів художніх творів.
- 3.2.4. Вибудова аксіологічної моделі учнем-читачем: «Система цінностей письменника», «Система цінностей літературного персонажа», «Моя система цінностей», «Автор і Я-читач», «Художній твір і Я-читач», «Герой і Я-читач» тощо (за вибором учня).

10 | Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: системно-узагальнювального повторення літературного матеріалу (С-УПЛ).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): системно-узагальнювальне повторення літературної теми, ... розділу, ... курсу літератури.

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Інтрига-коментар вислову до літературної теми (розділу, курсу літератури), який об'єднує надією акме-розвитку учня-читача.
- 1.2. Особистісно значима деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору, життєвої ситуації письменника або/і подія з сучасного літературного процесу.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Літературно-мистецька «хвилинка» (читання творів учнями, прослуховування та розгляд мистецьких творів доби).
- 2.2. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.3. Визначення та формулювання особистісно важливих цілей читацької діяльності.
- 2.4. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.5. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

К у л ь м і н а ц і й н і м о м е н т и р о з в ' я з а н н я л і т е р а т у р н о – м и с т е ц ь к и х з а в д а н ь

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

- 3.1. Представлення проектно-конструкторської моделі вивчення курсу літератури (ПКМК- __ клас).
 - 3.1.1. Подання моделей вивчення літературної теми в статистиці або/і динаміці.
 - 3.1.2. Коментар моделі вивчення курсу (логіко-семіотична модель – ЛСМ).
- 3.2. Обговорення шляхів, кроків формування літературної компетентності учня-читача (відповідно до попередньо вибудованої моделі компетенцій школяра в системі літературної освіти):
 - 3.2.1. Визначення компетенцій відповідно до літературно-мистецького матеріалу, що вивчатиметься на уроці.
 - 3.2.2. Заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою.
 - 3.2.3. Представлення (спільна вибудова) плану, схеми вивчення матеріалу (інших дисциплін) у співпраці з учнями, учителем літератури.
 - 3.2.4. Коригування, унесення змін, доповнення.

4. Презентація літературно-мистецької теми та її усвідомлення

- 4.1. Представлення виставки творів у динаміці та статиці.
- 4.2. Ознайомлення з фактами теми.
- 4.3. Усвідомлення літературно-мистецького матеріалу.
- 4.4. Поглиблення літературознавчої, культурологічної компетенції учня-читача.
- 4.5. Організація дослідно-пошукової діяльності учня-читача під час заняття (на перспективу домашньої роботи до наступного уроку, упродовж чверті; індивідуально, у парі, у групі; створення проекту тощо).
- 4.6. Варіативний вибір різних навчальних джерел для поглиблення знань із літературно-мистецької теми.
- 4.7. Інтернет-джерела для вирішення визначених літературно-мистецьких завдань за темою уроку та ін.

5. Ціннісно зорієнтоване осмислення значимості літературно-мистецької теми в духовному житті людини

- 5.1. Формування аксіологічної компетенції читача (на прикладах, фактах із життя письменників, літературних персонажів даного періоду тощо).
- 5.2. Визначення, побудова кожним особистісно важливої, варіативно аксіологічної моделі поведінки.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності:
 - 4.1.1. Звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових матеріалів літературно-мистецької теми.
 - 4.1.2. Обмін враженнями від почутого, самостійно прочитаного за темою уроку.
- 4.2. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:
 - 4.2.1. Тестування, співбесіда, презентація за результатами читацьких досягнень.
 - 4.2.2. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецької теми.

3.2. Ціннісно зорієнтоване спрямування читацьких дій:

- 3.2.1. Презентація буклету «Рекомендаційні списки до курсу літератури рідного краю, позакласного та самостійного читання».
- 3.2.2. Заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою (перелік, дефініція теоретико-літературних понять, з якими учні не знайомі – за необхідності).
- 3.2.3. Запитання й завдання випереджувального типу для підготовки до адекватного сприйняття художнього твору (за необхідності, до деяких творів).
- 3.2.4. Перелік дослідно-пошукових завдань, назв індивідуальних, групових, колективних проєктів для учнів-читачів (за текстом художнього твору, творчістю письменника – за бажанням, вибором школяра).
- 3.2.5. Побаження, рекомендації вчителя, бібліотекаря, психолога щодо організації літнього самостійного читання.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.5. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:
 - 4.5.1. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду (творча рефлексія).
 - 4.5.2. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецьких творів рідного краю, позакласного читання.

Розв'язка уроку**V. Слово-епілог словесника**

- 4.10. Читання яскравих уривків творів улюблених письменників учителем (відповідно до рекомендаційного списку).

З а ч и н у р о к у**I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів**

- 1.1. Інтрига-коментар вислову до курсу літератури рідного краю або/і позакласного читання, який об'єднує надією акме-розвитку учня-читача.
- 1.2. Особистісно значіма деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору або/і життєвої ситуації письменника.

О с н о в н а ч а с т и н а**II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти**

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

К у л ь м і н а ц і й н і м о м е н т и**р о з в ' я з а н н я л і т е р а т у р н о – м и с т е ц ь к и х з а в д а н ь****III. Проективно-операційна лінія літературної освіти**

- 3.1. Узагальнення й систематизація літературно-читацьких досягнень, норм, цінностей:
 - 3.1.1. Огляд творів, які вивчалися упродовж усього курсу.
 - 3.1.2. Віртуально-рольова подорож (екскурсія, інсценізація яскравих уривків) за змістом прочитаних творів.
 - 3.1.3. Захист групових літературно-мистецьких проектів, виставкових експозицій (ілюстрацій, малюнків, зібраного матеріалу на паперових й електронних носіях тощо).
 - 3.1.4. Обмін враженнями про творчість письменника, художній твір (за результатами попереднього анкетування «Автор року», «Книга року», «Художній твір року», «Літературний персонаж року», «Проблема року», «Відкриття року», «Прикрість року»).

Р о з в ' я з к а у р о к у**V. Слово-епілог словесника**

- 5.1. Варіативне особистісно зорієнтоване домашнє завдання.
- 5.2. Підведення підсумків роботи учнів-читачів.
- 5.3. Слово-акцент учителя літератури (відповідно до літературно-мистецької теми).

3 || **Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: урок вивчення життєпису письменника (ВЖП)

Різновиди уроку (навчальні ситуації): авто- та біографічна оповідка (5-7 кл.); замальовки життєпису письменника (5-8 кл.); розповідь про життя та творчість (7-9 кл.); життя і творчість письменника (10-12 кл.); життєвий і творчий шлях митця (10-12 кл.); нарис життя і творчості письменника (10-12 кл.).

З а ч и н у р о к у**I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів**

- 1.1. Особистісно значіма ситуація з життя письменника для учня-читача.

О с н о в н а ч а с т и н а**II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти**

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку.
- 2.2. Визначення особистісно-важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

**Кульмінаційні моменти
розв'язання літературно-мистецьких завдань**

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

- 3.1. Забезпечення «ефекту присутності автора»:**
- 3.1.1. Представлення портрета в статичній, динамічній.
 - 3.1.2. Зоровий і звуковий ряд представлення: голосовий, відеодемонстраційний, матеріально-речовий.
 - 3.1.3. Коментар прізвища, імені, по батькові; псевдоніма; сімейних «прозивань» тощо.
 - 3.1.4. Виставкові композиції з наступним озвученням і багаторазовим використанням/зверненням до неї.
 - 3.1.5. Зачитування спогадів, описів.
 - 3.1.6. Звернення до епістолярію, щоденникових записів.
 - 3.1.7. Розповіді та спогади рідних, знайомих тощо.
- 3.2. Словесно-зорове представлення життя і творчості письменника (вікові, часові, акцентні моделі вивчення біографії митця):**
- 3.2.1. 5-7 кл.: «життєпис образного типу»: «життєвий факт, штрих ← життя автора → художній твір».
 - 3.2.2. 8-9 кл.: «життєпис образно-логічного типу»: «ситуація, фрагменти ← доля автора → художній текст».
 - 3.2.3. 10-12 кл.: «життєпис логіко-образний»: «епізоди, умови ← особистість автора і суспільство → літературно-мистецький процес».
- 3.3. Ціннісно зорієнтоване осмислення образу автора та його творчості:**
- 3.3.1. Читання й обговорення літературно-критичних матеріалів, художніх творів про письменника.
 - 3.3.2. Виконання дослідно-пошукових завдань учнем-читачем.
 - 3.3.3. Побудова асоціативних моделей-образу митця слова.
 - 3.3.4. Виділення в художньому творі мовних пластів, які не належать персонажам.
 - 3.3.5. Визначення життєвої позиції автора до змальованого у творі.
 - 3.3.6. Зіставлення громадянської позиції автора й зображеного в тексті та ін.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.3. Узагальнення почутого, систематизація літературних знань, ціннісних норм:**
- 4.3.1. Обмін враженнями від почутого, самостійно прочитаного за темою.
 - 4.3.2. Укладання таблиць, схем, планів, тез за результатами опрацювання різнопланових матеріалів.
- 4.4. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:**
- 4.4.1. Обмін враженнями, бесіда, співбесіда, тестування, презентація та ін.
 - 4.4.2. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду (творча рефлексія).
 - 4.4.3. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецької теми.

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Коментар варіативного особистісно зорієнтованого домашнього завдання (з курсу літератури рідного краю, позакласного читання).
- 5.2. Слово-акцент учителя літератури (відповідно до літературно-мистецької теми).

9 | **Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: урок літератури рідного краю та позакласного читання (ЛРК-ПЧ) – підсумково-рекомендаційний.

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) *вступний* (настановчо-мотиваційний – літературно-мистецький огляд); б) *урок-спілкування* (за літературним твором, творчістю митця – монографічно-оглядовий урок); в) *підсумково-рекомендаційний* (результативно-творча робота учня-читача – узагальнювальний огляд).

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

- 3.1. Підготовка до сприйняття художнього твору, творчості митця:
 - 3.1.1. Повідомлення біографічних й історичних відомостей для розуміння тексту.
 - 3.1.2. Художньо-мистецький, соціально-побутовий коментар.
 - 3.1.3. Пояснення незрозумілих слів (за необхідності в письмовій формі).
 - 3.1.4. Постановка системи запитань-орієнтирів до читання твору (випереджувальні міні-завдання для осмислення й наступного обговорення в класі).
 - 3.1.5. Розгляд ілюстративного матеріалу до твору.
 - 3.1.6. Прослуховування уривків музичних творів на слова письменників рідного краю.
 - 3.1.7. Попередня екскурсія до місць, пов'язаних зі змістом художнього твору.
 - 3.1.8. Вибіркове читання твору з навмисне вилученими фразами, репліками.
 - 3.1.9. Незвичний початок вивчення твору з використанням предметно-речових деталей тощо.
- 3.2. Ціннісно зорієнтоване сприйняття й осмислення тканини художнього твору (творчості письменника):
 - 3.2.1. Обмін враженнями від попереднього самостійного ознайомлення з текстом.
 - 3.2.2. Заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою.
 - 3.2.3. Представлення (спільна вибудова) плану, схеми вивчення матеріалу в співпраці з учнями, учителем літератури; унесення змін, доповнення.
 - 3.2.4. Виконання аналітико-синтетичних дій учнем-читачем за текстом художнього твору (творчістю письменника).
 - 3.2.5. Інтерпретування відібраних уривків, сцен, картин, епізодів, фактів, ключових фраз, описів тощо з художнього твору (творчості письменника).
 - 3.2.6. Контекстне особистісно-значиме прочитання твору, виявлення його місця, ролі автора в літературному процесі.
 - 3.2.7. Презентація літературно-мистецької спадщини письменника (попередньо підготовлена; виконання проектної роботи, дослідно-пошукових завдань; презентація автором (його родичами, друзями) книги, творів «наживо»).
 - 3.2.8. Читання/переказування/розказування/виконання уривків і творів, які самостійно учнем-читачем підготовлені.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності:
 - 4.1.1. Звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових матеріалів із життя та творчості письменника.
 - 4.1.2. Обмін враженнями від почутого, прочитаного про письменника.
 - 4.1.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів.
 - 4.1.4. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Місце особи письменника в читацькому житті людини.
- 5.2. Роль образу автора для розуміння змістів (сміслів) художнього твору.

4 || Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: урок вивчення, аналізу художнього твору (ВАТ)

Різновиди уроку (навчальні ситуації): духовно-естетичне сприйняття твору (5-7 кл.); художнє сприйняття та осмислення твору (8-9 кл.); аналітико-синтетична робота з текстом (10-12 кл.).

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Особистісно значима деталь, факт, сцена з художнього твору.
- 1.2. Життєва ситуація письменника, учня-читача.
- 1.3. Духовно-мистецька подія...

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

3.1. Підготовка до сприйняття художнього твору:

- 3.1.1. Повідомлення біографічних й історичних відомостей для розуміння тексту.
- 3.1.2. Художньо-мистецький, соціально-побутовий коментар.
- 3.1.3. Пояснення незрозумілих слів.
- 3.1.4. Постановка системи запитань-орієнтирів до читання твору.
- 3.1.5. Розгляд ілюстративного матеріалу до твору.
- 3.1.6. Прослуховування уривків музичних творів.
- 3.1.7. Попередня екскурсія до місць, пов'язаних зі змістом художнього твору.
- 3.1.8. Вибіркове читання твору з навмисне вилученими фразами, репліками.
- 3.1.9. Незвичний початок вивчення твору з використанням предметно-речових деталей тощо.

3.2. Моделі вивчення, аналізу, інтерпретування художнього твору:

- 3.2.1. 5-7 кл.: «подієвий»: «уривок ← **факт** → **головна думка**»;
- 3.2.2. 5-7 кл.: «сюжетний»: «уривок ← **подія** → **пафос**»;
- 3.2.3. 5-7 кл.: «пообразний»: «уривок ← **образ-характер** → **ідея**»; ...

- 3.2.4. 8-9 кл.: «тематичний»: «уривок ← **сукупність об'єктів (предмети, явища)** → **ідея**»;
- 3.2.5. 8-9 кл.: «проблемний»: «уривки ← **актуальні сторони об'єкта** → **ідея**»;
- 3.2.6. 8-9 кл.: «проблемно-тематичний»: «уривки ← **об'єкт як реальна дійсність і художнє втілення** → **ідея**»; ...

- 3.2.7. 10-12 кл.: «композиційний – **подієвий тип**: **подієво-хронологічний, подієво-ретроспективний, подієво-монтажний, подієво-розповідний**: «**сюжетні епізоди, система подій** ← **особистість і конфлікт** → **художній образ, ідея**»;
- 3.2.8. 10-12 кл.: «композиційний – **описовий тип**: «**ліричні компоненти (емоції, враження, почуття, думки)** ← **особистість і конфлікт** → **художній образ, ідея**»;
- 3.2.9. 10-12 кл.: «жанрово-стильовий»: «**тематично-проблемні вияви зі стильовим контекстом** ← **форма бачення й осмислення різноманітності світу** → **художній образ, ідея**».

8

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: урок літератури рідного краю та позакласного читання (ЛРК-ПЧ) – **урок-спілкування** (за літературним твором; творчістю митця).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) **вступний** (настановчо-мотиваційний – літературно-мистецький огляд); б) **урок-спілкування** (за літературним твором, творчістю митця – монографічно-оглядовий урок); в) **підсумково-рекомендаційний** (результативно-творча робота учня-читача – узагальнювальний огляд).

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Інтрига-коментар вислову до літературного твору або/і творчості митця.
- 1.2. Особистісно значима деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору або/і життєвої ситуації письменника.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

- 3.3.5. Організація дослідно-пошукової діяльності учня-читача під час заняття (на перспективу домашньої роботи до наступного уроку, упродовж чверті; індивідуально, у парі, у групі; створення проєкту тощо).
- 3.3.6. Варіативний вибір різних навчальних джерел для поглиблення знань із літературно-мистецької теми; Інтернет-джерела для вирішення визначених літературно-мистецьких завдань за темою уроку та ін.
- 3.4. **Ціннісно зорієнтоване осмислення значимості літературно-мистецької теми в духовному житті людини:**
- 3.4.1. Формування аксіологічної компетенції читача (на прикладах, фактах із життя письменників, літературних персонажів даного періоду тощо).
- 3.4.2. Визначення, побудова кожним особистісно важливої, варіативно аксіологічної моделі поведінки.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.1. **Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності:**
- 4.1.1. Звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових матеріалів літературно-мистецької теми.
- 4.1.2. Обмін враженнями від почутого, самостійно прочитаного за темою уроку.
- 4.2. **Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:**
- 4.2.1. Тестування, співбесіда, презентація.
- 4.2.2. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецької теми.

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Варіативне особистісно зорієнтоване домашнє завдання.
- 5.2. Підведення підсумків роботи учнів-читачів.
- 5.3. Слово-акцент учителя літератури (відповідно до літературно-мистецької теми).

4. Етапи ціннісно зорієнтованого сприйняття й осмислення тканини художнього твору (загальний алгоритм):

ХУДОЖНІ ТВОРИ	5-7 класи	<p>4.1. Підготовка до духовно-естетичного сприйняття твору.</p> <p>4.2. Первинне читання художнього твору.</p> <p>4.3. Словниково-термінологічна робота.</p> <p>4.4. Повторне перечитування твору з коментарем.</p> <p>4.5. Бесіда за змістом прочитаного.</p> <p>4.6. Різні види й форми переказування.</p> <p>4.7. Використання окремих елементів аналізу.</p> <p>4.8. Контекстне сприйняття й прочитання твору (*біографічний, культурологічний контекст).</p> <p>4.9. Підведення підсумків осягнення змісту твору.</p> <p>4.10. Творчі завдання (усні й письмові), виразне читання (розказування) творів (уривків) напам'ять.</p>
	8-9 класи	<p>4.1. Підготовка до художнього сприйняття та осмислення твору.</p> <p>4.2. Самостійне або/і колективне первинне читання художнього твору.</p> <p>4.3. Словниково-термінологічна робота.</p> <p>4.4. Евристична бесіда за змістом прочитаного.</p> <p>4.5. Повторне прочитання з різними видами коментування, інтерпретування уривків твору.</p> <p>4.6. Використання елементів аналізу художнього твору.</p> <p>4.7. Підсумкове осмислення змісту і форми твору.</p> <p>4.8. Контекстне осмислення, виявлення місця (ролі) художнього твору (автора) (*літературознавчо-мистецький, аксіологічний контекст).</p> <p>4.9. Творчі усні та письмові роботи (завдання), майстерне читання (розказування) творів (уривків) напам'ять.</p>
	10-12 класи	<p>4.1. Підготовка до аналітико-синтетичної роботи над текстом.</p> <p>4.2. Самостійне (колективне) читання (коментування) художнього твору.</p> <p>4.3. Обмін враженнями від первинного прочитання тексту.</p> <p>4.4. Заповнення понятійно-термінологічного поля учня-читача.</p> <p>4.5. Виконання аналітико-синтетичних дій учнем-читачем за текстом художнього твору.</p> <p>4.6. Аналізування, інтерпретування, реінтерпретування, пост-інтерпретування художнього твору.</p> <p>4.7. Контекстне особистісно-значиме прочитання твору, виявлення місця, ролі автора у вітчизняній і світовій культурі (*історико-літературний, духовно-мистецький контекст).</p> <p>4.8. Узагальнення та систематизація читацьких вражень, літературо-(філологіко)знавчих компетенцій, навиків старшокласників.</p> <p>4.9. Літературно-мистецька діяльність читачів: дослідно-пошукові завдання, творчі (усні й письмові) роботи, художнє читання (розказування) текстів (уривків) напам'ять.</p>

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності: звіт учня-читача за результатами прочитання й опрацювання художнього твору, різнопланових літературно-критичних матеріалів за творчістю письменника.
- 4.2. Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника).
- 4.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів.
- 4.4. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Місце твору (творчості) письменника, його особи в читацькому житті людини.
- 5.2. Роль системи образів для розуміння змістів (сміслів) художнього твору. (*художній образ, образ-персонаж, -оповідач, -розповідач, -ліричний герой, образ автора, образ читача, образ-пейзаж, -інтер'єр, -екстер'єр).

5 || Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: урок вивчення теорії літератури та літературно-мистецьких явищ (ВТЛ).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) контекстне вивчення теоретико-літературних понять; б) формування та розвиток теоретико-літературних понять; в) вивчення теоретико-літературних тем.

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Особистісно значима деталь, факт, сцена з художнього твору.
- 1.2. Життєва ситуація письменника, учня-читача.
- 1.3. Духовно-мистецька подія...

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

К у л ь м і н а ц і й н і м о м е н т и

р о з в ' я з а н н я л і т е р а т у р н о – м и с т е ц ь к и х з а в д а н ь

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

3.1. Представлення моделі (ЛСМ) вивчення літературно-мистецької теми:

- 3.1.1. Статичні або/і динамічні моделі вивчення курсу літератури рідного краю (позакласного читання).
- 3.1.2. Коментар моделі вивчення теми (логіко-семіотична модель – ЛСМ).

3.2. Обговорення шляхів, кроків формування літературної компетентності учня-читача (відповідно до моделі компетенцій школяра в системі літературної освіти):

- 3.2.1. Визначення компетенцій відповідно до літературно-мистецького матеріалу, що вивчатиметься на уроці.
- 3.2.2. Заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою.
- 3.2.3. Представлення (спільна вибудова) плану, схеми вивчення матеріалу в співпраці з учнями, учителем літератури; унесення змін, доповнення.

3.3. Презентація літературно-мистецької теми та її усвідомлення:

- 3.3.1. Представлення виставки літературно-мистецьких здобутків краян.
- 3.3.2. Ознайомлення з фактами, подіями літературно-мистецького життя рідного краю (новинки видань, часописів для позакласного читання).
- 3.3.3. Усвідомлення літературно-мистецького матеріалу.
- 3.3.4. Поглиблення літературознавчої, культурологічної компетенції учня-читача.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.1. Рефлексія «Я-духовно-естетично збагачена особистість»...
- 4.2. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Роль редагування, самовдосконалення в читацькій діяльності школяра.
- 5.2. Необхідність, потреба творчої самореалізації учня-читача засобами підготовки літературно-мистецьких текстів.

7 | Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: урок літератури рідного краю та позакласного читання (ЛРК-ПЧ) – вступний.

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) *вступний* (настановчо-мотиваційний – літературно-мистецький огляд); б) *урок-спілкування* (за літературним твором, творчістю митця – монографічно-оглядовий урок); в) *підсумково-рекомендаційний* (результативно-творча робота учня-читача – узагальнювальний огляд).

Зачин уроку

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Інтрига-коментар вислову до літературно-мистецького огляду літератури рідного краю.
- 1.2. Особистісно значима деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору або/і життєвої ситуації краян.

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

3.1. Підготовка до сприйняття теоретико-літературного явища, поняття: «у собі – з автором», «колективно – з учителем»:

- 3.1.1. Спостереження та нагромадження певних знань, читацького досвіду в процесі продуктивного читання, активного сприйняття (несприйняття) художнього твору.
- 3.1.2. З'ясування (спочатку для себе), що я сприйняв/не сприйняв як Людина-читач у прочитаному, що/хто «захопив»/«відштовхнув» у тій чи іншій змодельованій автором життєвій ситуації.
- 3.1.3. Попереднє визначення тих літературознавчих явищ «з середини тексту», які допомагають читачеві уявити, побачити представлену автором картину, образ тощо.

3.2. Діяльнісно-змістова складова осмислення теоретико-літературних явищ, поняття: «пояснення – усвідомлення», «разом – самотійно»:

- 3.2.1. *Пояснення через з'ясування:* первісної етимології – первинної семантики – грамотне формулювання – представлення логіко-семіотичної моделі (у формі образу, символу).
- 3.2.2. *Усвідомлення через умотивування:* від тексту до поняття – від нього до внутрішньої та зовнішньої потреби, закінчуючи виявом у досвіді читача: «це треба запам'ятати для того, щоб...»
- 3.2.3. *Осмислення через практику:* виконання варіативних завдань із пакету навчально-пізнавальних дій (системи запитань і завдань за художнім твором, літературно-критичним матеріалом та іншими джерелами):

а) **на репродуктивному рівні:** наведення прикладів із твору; виявлення нових ознак, які збагачують поняття; «упізнавання» за художнім твором понять, літературознавчих явищ.

б) **на рівні конструювання:** «добудова» знайомого/незнайомого тексту випущеним теоретико-літературним поняттям; моделювання (колективне, групове, парне, індивідуальне) літературознавчого явища; колективне/індивідуальне складання тексту за визначеними ознаками поняття.

в) **на творчому рівні:** конструювання цілісного тексту за вивченим художнім твором; складання власного оригінального тексту; написання художньо-творчої роботи з урахуванням жанрово-стильової манери письма (за вибором автора, відповідно до рівня реакції на художній твір, розвитку читацьких умінь, досвіду (життєвого й читацького)).

Закінчення табл.

3.4. Комунікативно-мовленнєва складова усвідомлення через використання теоретико-літературних явищ, понять: «поняття – конструкт»¹

- 3.4.1. Формування навичок оперування літературознавчими термінами через структурування фрази, речення, тексту.
- 3.4.2. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності: звіт учня-читача за результатами опрацювання художнього твору й літературно-мистецького матеріалу, різнопланових літературно-критичних текстів тощо за творчістю письменника.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

- 4.1. Рефлексія «Я-духовно-естетично збагачена особистість»...
- 4.2. Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника, літературно-критичними матеріалами).
- 4.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів.
- 4.4. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

¹ Авторський коментар використаних понять

1. Логіко-семіотична модель конструюється зі спеціальних знаків, символів і структурних схем. Вона може бути статичною і динамічною. Представляється учням до прочитання твору, під час чи по завершенню. Створюється заздалегідь чи під час читання/коментування/аналізування/інтерпретування художнього твору.

2. Конструкт – словесно-мовне утворення, яке опосередковує сприйняття під час внутрішнього (зовнішнього) з'ясування суті літературознавчого явища, і є основний параметр оцінки, який можна розглядати як можливий результат духовно-естетичного розвитку та читацького досвіду школяра. Таким конструктом (конструкцією, моделлю) можуть бути опорне слово, слова, словосполучення, незакінчене речення й таке ін., щоб можна було учневі-читачу на їх основі будувати свою відповідь, повідомлення, дослідження за літературно-критичними матеріалами, логіко-семіотичну модель, виконувати творчу роботу або проект тощо.

		5.2. Написання/складання контрольної творчої роботи: 5.2.1. Стислий коментар до тематичного, жанрово-стильового різноманіття творчих робіт. 5.2.2. Самостійне складання плану, проспекту, моделі творчої роботи, добирання епіграфу (за потреби), необхідних матеріалів. 5.2.3. Написання роботи в чорновому варіанті. 5.2.4. Саморедагування творчої роботи. 5.2.5. Переписування остаточного варіанта тексту роботи.
6. Аналіз контрольної творчої роботи	6.1. Вступні зауваги щодо аналізу перевіреної роботи. 6.2. Мотивація навчальної діяльності читача на вдосконалення написаного. 6.3. Загальна характеристика якості виконання творчих робіт. 6.4. Ознайомлення з найкращими роботами чи фрагментами (за згодою автора). 6.5. Колективний, груповий та індивідуальний аналіз допущених недоліків і помилок (із використанням «кодованої таблиці»). 6.6. Лінгвістичний практикум: вправи та завдання на подолання виявлених помилок. 6.7. Самоаналіз та саморедагування творчих робіт. 6.8. Визначення особистісно зорієнтованих домашніх завдань творчого спрямування.	

3.3. Інструктаж-консультація щодо подальшої творчої діяльності читача:

- 3.3.1. Нагадування про тексти, словники, літературознавчі та інші посібники, потрібні для складання/написання творчої роботи.
- 3.3.2. Відповіді на запитання учнів-читачів.
- 3.3.3. Поради вчителя щодо тематики і термінів виконання творчих робіт до наступної літературної теми.
- 3.3.4. Обов'язковий розподіл тем (за необхідності).
- 3.3.5. Теми, напрями творчих робіт за вибором учня-читача.
- 3.3.6. Перелік окремих тем, назв проєктів для кожного читача й індивідуального виконання тощо.

Продовження табл.

Творча робота за текстом художнього твору	Творча робота відповідно до родової, жанрово-стильової манери письма автора, типу мовлення, розвитку читача: складання текстів малої форми (міф, казка, переказ, оповідання тощо; підготовка експозиції до повісті, введення описів різного типу, нових персонажів; складання/написання/підготовка творів-роздумів, творчих проєктів тощо)	4. Навчальна творча робота	<p>4.1. Уведення учнів-читачів у простір тем і форм майбутньої творчої роботи.</p> <p>4.2. Робота щодо вибору й осягнення теми та основної думки твору.</p> <p>4.3. Коментування тем, що їх учні не обрали.</p> <p>4.4. Заповнення понятійно-термінологічного поля учня-читача.</p> <p>4.5. Варіативне планування й моделювання змісту роботи за колективно обраною темою, проблемою, назвою.</p> <p>4.6. Колективне добирання епіграфа, складання плану, моделі, сюжетних елементів майбутньої роботи.</p> <p>4.7. Семінар-тренінг: підготовка варіантів частин роботи (експозиції, вступу, початку основної частини, введення нових сюжетних ліній, літературних персонажів, різних описів, мовних засобів тощо).</p> <p>4.8. Граматико-лексико-стилістичні вправи за похибками попередніх творчих робіт.</p> <p>4.9. Написання роботи на чернетці, удосконалення та саморедагування написаного.</p> <p>4.10. Доопрацювання та переписування підготовленого варіанта.</p> <p>4.11. Самоперевірка та самоаналіз творчої роботи.</p>
		5. Контрольна робота	<p>5.1. Підготовка до контрольної творчої роботи:</p> <p>5.1.1. Ознайомлення з тематикою творчих робіт.</p> <p>5.1.2. Повторення жанрово-стильових та видових особливостей.</p> <p>5.1.3. Читання, аналіз, коментування й моделювання зразків робіт чи їх уривків.</p> <p>5.1.4. Граматико-лексико-стилістична робота.</p> <p>5.1.5. Настанови щодо виконання диференційованих домашніх завдань.</p>

V. Слово-епілог словесника

- 5.1. Роль літературно-мистецького явища, поняття у творчості письменника;
- 5.2. Роль літературно-мистецьких явищ і понять для розуміння змістів (сміслів) художнього твору;
- 5.3. Необхідність для розуміння його особи й жанрово-родового стилю;
- 5.4. Місця в літературно-мистецькому просторі, у читацькому житті людини.

6 Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: урок розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності (РК-МД) – підготовка, написання та аналіз робіт із розвитку мовлення.

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) художнє (виразне) читання текстів твору; б) складання та написання творчих робіт; в) творча, мистецька діяльність учня-читача; г) аналіз літературно-творчих робіт.

З а ч и н р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Особистісно значима деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору або/ї життєвої ситуації про роль мови й мовлення в житті Людини-читача

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/ї школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

**Кульмінаційні моменти
розв'язання літературно-мистецьких завдань**

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

- 3.1. Підготовка до складання/написання творчої роботи:**
- 3.1.1. Бесіда про види творчих робіт за художнім твором.
 - 3.1.2. Особливості написання/складання навчальних/контрольних творчих робіт.
 - 3.1.3. Знайомство з жанрово-стильовими та видовими особливостями творчих робіт.
 - 3.1.4. Ознайомлення з текстом/темами творчих робіт, можливими стильовими і жанровими різновидами.
 - 3.1.5. Прийоми збору біографічних, історичних, літературознавчих, мистецьких тощо відомостей для підготовки тексту роботи.
 - 3.1.6. Словникова та термінологічна робота для виконання творчих робіт.
- 3.2. Операційно-пізнавальна складова комунікативно-мовленнєвих дій учня-читача:**

<p>ПЕРЕКАЗИ ЗА ТЕКСТОМ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ:</p> <p>стислий переказ оповідання, казки, міфу тощо; докладний, вибірковий переказ сцени, картини, дій, епізоду й т. ін.; творчі: від імені літературного персонажа; від 1-ої-2 ос. однини, множини; за початком, із введенням нових персонажів, колізій і т. ін.; із власним варіантом експозиції, розв'язки тощо;</p>	<p>1. Навчальний переказ</p> <ul style="list-style-type: none"> 1.1. Читання/попереднє знайомство з текстом переказу (за художнім твором). 1.2. Словниково-термінологічна робота. 1.3. Бесіда за змістом почутого/прочитаного. 1.4. Складання плану, сюжетної моделі роботи (колективно, у групах та індивідуально). 1.5. Лінгвостилістичний аналіз (коментар) тексту. 1.6. Повторне читання адаптованого тексту для переказу. 1.7. Підготовка чорнового варіанта переказу за різними типами, видами і формами. 1.8. Колективне та індивідуальне редагування тексту роботи. 1.9. Доопрацювання тексту переказу відповідно до виду і форми. 1.10. Переписування підготовленого варіанта роботи. 1.11. Самоперевірка й аналіз написаної роботи учнем-читачем.
---	---

<p>ПЕРЕКАЗИ ЗА ТЕКСТОМ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ:</p> <p>стислий переказ оповідання, казки, міфу тощо; докладний, вибірковий переказ сцени, картини, дій, епізоду й т. ін.; творчі: від імені літературного персонажа; від 1-ої-2 ос. однини, множини; за початком, із введенням нових персонажів, колізій і т. ін.; із власним варіантом експозиції, розв'язки тощо;</p>	<p>2. Контрольний переказ</p> <ul style="list-style-type: none"> 2.1. Читання адаптованого тексту для переказу. 2.2. Коментар незрозумілих слів. 2.3. Самостійне складання плану, сюжетної моделі тексту роботи. 2.4. Повторне читання адаптованого тексту переказу за змістом художнього твору. 2.5. Написання переказу в чорновому варіанті з урахуванням обраного типу, види, форми. 2.6. Самоаналіз та удосконалення підготовленого варіанта. 2.7. Переписування контрольного переказу за художнім твором. 2.8. Самостійна перевірка підготовленого тексту переказу.
<p>3. Аналіз контрольного переказу</p>	<ul style="list-style-type: none"> 3.1. Вступна бесіда про необхідність удосконалення написаного. 3.2. Загальна оцінка якості написаних переказів. 3.3. Розгляд найкращих робіт, озвучення уривків. 3.4. Колективний аналіз допущених у переказах типових недоліків і помилок. 3.5. Самоаналіз помилок, змістових, мовленнєвих, фактичних, граматичних недоліків (використання кодової таблиці «Основні види помилок, що трапляються в письмових роботах»). 3.6. Лінгвістичний практикум: система вправ і завдань на подолання помилок. 3.7. Узагальнення й систематизація літературних знань, читацьких навичок. 3.8. Визначення диференційованих домашніх завдань до виконання наступних завдань із комунікативно-мовленнєвої діяльності читача.